پنجابی دِی تیجی کتاب

اٹھویں جماعت لئی

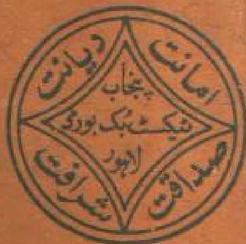
ناشر

گلوب پبلشرز

اُردو بازار لاہور

برائے

پنجاب ٹیکسٹ بک بورڈ، لاہور

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم ○

پنجاب ٹیکسٹ بک بورڈ
21-ای 2 گلبرگ III
لاہور

عزیز طلبہ و طالبات
السلام علیکم!

پنجاب ٹیکسٹ بک بورڈ آپ کا اپنا ادارہ ہے جو نصاب کے مطابق معیاری کتابیں مہیا کرتا ہے۔ نصابی ضروریات کے علاوہ ان کتابوں کے ذریعے آپ میں اسلامی اقدار اور ملک کی نظریاتی سرحدوں کی حفاظت کا شعور اجاگر کیا جاتا ہے۔

یہ کتابیں تجربہ کار ماہرین تعلیم سے لکھوائی جاتی ہیں تاہم اگر کوئی بات وضاحت طلب رہ گئی ہو تو یقیناً آپ کے اساتذہ اس کمی کو پورا کرسکتے ہیں۔ کتابوں کو مزید بہتر بنانے کے لیے آپ کے اور آ کے اساتذہ اور والدین کے مشوروں کے لیے ہم آپ کے ممنون ہوں گے۔

پنجاب ٹیکسٹ بک بورڈ کی کتابیں بورڈ کے اس خاص نشان سے پہچانی جاتی ہیں جو ہر کتاب کے سرورق پر چھپا ہوتا ہے۔

فقط والسلام
آپ کا خیر اندیش

سیّد تجمل عباس

چیئرمین

پنجابی دی تیجی کتاب

اٹھویں جماعت لئی

ناشر

گلوب پبلشرز ○ اُردو بازار لاہور

برائے پنجاب ٹیکسٹ بک بورڈ، لاہور

تاریخ اشاعت	ایڈیشن	طباعت	تعداد اشاعت
اکتوبر 1993ء	اوّل	چہارم	1000

تیار کردہ: پنجاب ٹیکسٹ بک بورڈ، لاہور
منظور کردہ قومی ریویو کمیٹی، وفاقی وزارتِ تعلیم، حکومتِ پاکستان

مرتّبین :

- ایم۔ شریف صابر
- ایف۔ ایم۔ تنویر بخاری

مُدبر :

- مسز رضیہ مدد علی

نگران :

- نائلہ صدف

ناشر : گلوب پبلشرز، اردو بازار لاہور
طابع : نظامی پریس۔ ریٹی گن روڈ۔ لاہور

فہرست

بِسْمِ اللّٰہِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

(رب دے ناؤں جیہڑا بخشنہار تے مہربان اے)

تنویر بخاری

اللہ اللہ

اللہ اللہ اللہ اللہ اللہ اللہ اللہ اللہ
اللہ باجھوں ہور نہ کائی کریئے اوسے دی وڈیائی
جس نے کُل دُنیا رُشنائی مالک دو عالم دا کلّا
اللہ اللہ اللہ اللہ
اللہ اللہ اللہ اللہ
اللہ باجھ نہ کدھرے ڈھوئی بخشنہار سبھاں دا سوای
جد وی ڈُھکے اوکڑ کوئی پھڑدے نیں سبھ اوہدا پلاّ
اللہ اللہ اللہ اللہ
اللہ اللہ اللہ اللہ
ہردم شُکر خدا دا کریئے اوہدے ناں لئی جیئے مریئے
کریئے پیار تے قہروں ڈریئے نابر کدی نہ ہوئیے کلاّ
اللہ اللہ اللہ اللہ
اللہ اللہ اللہ اللہ
یا اللہ تُوں کرم کماویں ! سانُوں حق دے رستے پاویں
سوہنے سچے کم کراویں ! جگ نہ آکھے جھل ولاّ
اللہ اللہ اللہ اللہ
اللہ اللہ اللہ اللہ

مشکل لفظاں دے معنے:

وڈیائی : بڑائی ، صفت ۔ ڈھوئی : رسائی ۔ بخشنہار : بخشنے والا ۔ اوکڑ : مشکل ۔ ڈُھکنا : نیڑے آؤنا ۔ پیش آؤنا ۔ نابر : منکر ، باغی ۔ جھل وللّا : پاگل ، سادہ لوح ۔

مشقی سوال

1 ۔ ہیٹھلے سوالاں دے جواب دیو ۔

(الف) اللہ دے 'بندے' اُتے کیہ کیہ احسان نیں ؟

(ب) ایس نظم وِچ کیہ دُعا منگی گئی اے ؟

(ج) ہیٹھلے شعر وچ قافیے کیہڑے نیں ؟

بخشنہار سبھاں دا سوای
جدوی ڈُھکے اوکڑ کوئی

2 ۔ ایہناں لفظاں توں اپنے فقرے بناؤ :

وڈیائی ۔ اوکڑ ۔ اولاّ ۔ نابر ۔

3 ۔ دُوسرے بند دی تشریح کرو ۔

تنویر بخاری

حضرت محمّد صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم

دُنیا وِچ سبھ توں وَڈّا تے سچّا کم ایہہ وے پئی کُبندیاں نوں بندے بناون لئی اوہناں دے ورتارے تے پَج ڈھب سُچجّے بنائے جاون ۔ اوہناں دیاں مندیاں واویاں نوں سوہنیاں عادتاں تے بھلے ورتارے وِچ ڈھالیا جاوے، تاں جے اوہ اِک دُوجے دے دُکھ سکھ دے سیری ہوون تے امن بھریا جیون ہنڈا سکن ۔ صدقے جائیے اوہناں نمونے دین والیاں دے، جو پیار محبّت تے خلق خلوص دا اک نمونہ بن کے دُنیا دے سامنے آئے تے دنیا پئی ایس کم نوں اِنج کرو ۔ اوہ اپنے سچ تے پُورے اُترے تے خلقت نوں وکھایا کہ ایس طرح گل نے پہرا دیندا اے تے اِنج اپنے اتے دوجیاں دے جیون نوں سُکھی بنائیدا اے ۔ اوہناں دُنیاوں تلوار نال نہیں، پیار نال فتح کیتا ۔

چوپھیرے کُفر دا ہنیرا سی ۔ ہر پاسے شرک، بدی بخیلی، بے حیائی تے ظُلم دا پسارسی ۔ لہو چٹے ہوئے پئے سَن ۔ اپنے دی خبر سی نہ پرائے دی ۔ کِسے نوں کِسے دا دُکھ درد نہیں سی ۔ ہر ویلے لڑائی بھڑائی ہوندی رہندی سی ۔ جند جان نوں کِتے وی چین نہیں سی ۔ امن تاں جہان وچوں کِتے اُڈ ای گیا سی ۔ ایسے سمے وِچ قدرت نے اِک کامل انسان نوں جگت بھلیائی لئی سامنے لیاندا ۔ ایہہ سچّے تے کامل انسان کون سن ؟ ساڈے نبی کریم حضرت محمّد صلی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم ۔

اوہناں دُنیا نُوں ربّی سنیہا دیندیاں آکھیا :

" اللہ باجھوں کوئی عبادت دے لائق نہیں ۔ جواون والا وی اوہ اے تے مارن والا وی اوہوای اے ۔ اوہ ہر اک دا داتا اے ۔ بُتاں نوں نہ پُوجو، ایہہ کِسے نُوں کُجھ نہیں دے سکدے ۔ سبھو اِنسان آدم دی اولاد نیں ۔ اِنج اوہ آپو وِچ بھرا بھرا نیں ۔ سارے رَل مل کے رہوو ۔ ہر کِسے نُوں عزت نال جیون دا حق اے، آپ وی جیوو تے دُوجیاں نُوں وی جیون دیوو ۔ اک دُوجے دے کم آؤ تے دُکھاں سُکھاں دے سانجھی بن کے رہوو ۔ اِنسان

ہووݨ پاروں گورے کالے وِچ کوئی فرق نہیں تے بزرگی اوہدے واسطے وے جیہڑا خدا نوں ڈردا اے۔ کِسے تے ظُلم نہ کرو، اَت نہ چاؤ۔ اُٹھو رل کے بدی بخیلی دا ناں مٹا دیئے تے ایس ہنیری دُنیا نوں رُشنا دیئیے۔"

بُت پوجن والیاں تے چادرڑ ہتھیاں نوں ایہہ گلاں چنگیاں نہ لگیاں۔ اوہناں نوں اپنے پیو دادے دیاں رسماں رِیتاں مٹدیاں دِسیاں۔ ساریاں رَل کے آپو وِچ گل مِتھی تے نبی کریم صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نوں سد کے آکھن لگے:

"اے محمدؐ! اسیں تہانوں گل کتھ لئی سدیا اے۔ ساڈوں قسم اے اپنے بُتاں دی پتّی کِسے نے اج تیک تہاڈے وانگوں اپنی قوم نوں دُکھاں والے راہ تے نہیں پایا۔ تُساں ساڈی منڈلی نوں ٹوٹے ٹوٹے کرن دی نیّت کیتی اے۔ جے ایس کم توں تہاڈا مطلب دولت اکٹھی کرنا اے تے سانوں دسو اسیں تہانوں اینا کو مال اکٹھا کر دیاں گے کہ تُسیں وڈے دولت مند بن جاؤ گے۔ جے تہانوں حاکمی دا چاء اے تاں اسیں تہانوں اپنا سردار بنا لینے آں۔ تے جے تہانوں کِسے سوہنی مٹیار نال ویاہ دی ریجھ اے تاں سانوں آکھو، اسیں اوہدے نال تہاڈا ویاہ کرا دینے آں۔ پر ساڈے بُتاں نوں کُجھ نہ آکھو۔"

آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ہر لوبھ لالچ توں پاک سن۔ اوہناں جواب دِتا، "نہ مینوں مال دولت دی خواہش اے نہ سرداری تے چودھر دی تے نہ ای ویاہ دی۔ مینوں رب نے اپنا رسول بنا کے گھلیا اے۔ مینوں خدا وَلوں حکم ہویا اے پئی میں دُنیا نوں اوہدے قہر توں ڈراواں، نالے اوہدے رحم دی خوشخبری دیواں۔ میں اللہ دے سُنیہے لے کے آیا واں تے ایس پیچھے کموں رُک نہیں سکدا۔ جے تُسیں ایس سُنیہے نوں مَن لوو گے تاں دوہاں جہاناں وِچ تہاڈی بھلائی اے، تے جے نہ منّو گے تاں مَیں اونا چر صبر کراں گا کہ اللہ میرے تے تہاڈے وِچ نِیاں کر دیوے۔"

آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نے دُنیا وِچ نیکی دا بِی بیجن لئی تے حق سچ دا چانن کھلارن لئی کیہ کیہ جفر نہ جالے تے کیہڑیاں کیہڑیاں اوکڑاں نہ جریاں؟ اوہناں دی راہ وِچ ویریاں نے کنڈے کھلارے، سر وِچ کوڑا پایا، مندا بولیا، پتھر مارے، لہو لہان کیتا، وَنڈ شہید کر دِتے، پر آپؐ نے سی نہ کیتی۔ کِسے دے حق وِچ بُرا نہ منگیا تے کِسے نوں بددُعا نہ دِتی۔ ایہہ اوہناں دیاں قربانیاں دا ای پھل اے جیہدے نال انسانیت

سُکھ دا ساہ لے رہی اے ۔

آپؐ نُوں دین دی بادشاہی وِی مِلی تے دُنیا دی وی ۔ پر گھر وچ اک منجی ، اوہ وی کھورے وان دی ، کھجور دے پتیاں نال بھریا ہویا اک گدّا وِچھونے دا کم دیندا اے ، کھان جوگا کیہ کجھ اے ؟ کھجوراں تے سَتّو ۔ تخت ویکھو بادشاہ دا ، مسیت دی اِک صَف ، تے تاج ؟ اوہوای ساد مرادی پگّ ۔ آپ چاہندے تاں بھلا کِسے شئے دی تھوڑ سی ۔ دو جہان دے والی ہوون تے کِسے چیز دی گھاٹ ہووے ؟ پر نہیں جدوں تیکر انسانیت دُکھی سی ، اوہ سُکھ کیویں مان سکدے سن ۔ اپنا خیال نہیں اوہناں نُوں تاں ربّ دی دُکھی خلقت دا غم سی جیہڑا اوہناں نوں ہر ویلے بے چین رکھدا سی ۔ اوہناں دا مقصد تاں ایہہ سی پئی اپنے جیون نُوں کِسے اُتّے بوجھ نہ بنایا جاوے ۔ ایسے لئی گھر وچ کوئی کاما نہیں سی نہ کوئی ہور نوکر چاکر ۔ جو کم کردے سَن اپنے ہتھّیں کردے سَن ۔ جُتّی آپ ای گنڈھ لیندے سن ۔ لیڑا پاٹ جاندا تاں آپے ای ٹاکیاں لاؤندے سَن ۔

ربّ دے رسُولؐ ، دیس دے وارث ، مُلک دے حاکم ، قوم دے راکھے ، راکھیاں دے سردار ، جگ دے موہری تے دین دے آگو حضرت محمّد صلی علیہ وآلہٖ وسلّم کول اپڑن لئی کسے نُوں کوئی روک ٹوک نہیں سی ۔ ہر تگڑا ، ماڑا ، امیر غریب پڑھیا ، اَن پڑھ ، شہری ، پینڈُو ، بندہ ، سوانی ، بُڈھا ، بچّہ جیہڑا جی چاہندا سی جیہنوں لوڑ پیندی ، اوہناں دی خِدمت وِچ حاضر ہو جاندا سی ۔

جے کلمہ نہ پڑھن والے وی بوہے آؤندے تاں اوہناں نُوں وی جی آیاں آکھدے سن ۔ کوئی مومن اے بھاں کافر ، عیسائی اے کہ یہودی کوئی کِسے مذہب نوں مندا اے یاں نہیں ، ہر اک نُوں اِکو طرح مِلدے سَن ۔ ہر اک نال بھَرپا تے ہر کِسے نال انسانی سانجھ سی ۔ کلمہ کوئی پڑھے بھاویں نہ پڑھے ، اوہ ہر کسے دے مذہبی آگو تے نبی دی وڈیائی کردے سَن ۔ ہر کِسے نُوں ساتواں حق دیندے سَن تے تگڑے ماڑے دی اِکو جیہی عزّت کردے سَن ۔ مالک نُوں اَکھدے پئی باتھے نال چنگا ورتے تے باتھے نوں وی سائیں دی خدمت کرن دی مَت دیندے ۔ اِنساناں نُوں بھائی چارے دا سبق تے اِکو جیہا کھان ورتن دی نصیحت کردے سَن ۔ کیہڑیاں کیہڑیاں صفتاں گنائیے ؟ اللہ کرے اسیں

اوہناں دے قدماں تے ٹُر کے، اپنے آپ وِچ اوہناں ورگے گُن پَیدا کرن جوگے ہو جائیے۔
آمین !

مشکل لفظاں دے معنے :

آگو : رہبر، قائد - اگوائی : رہبری، قیادت - سمے : زمانے - برتری : بڑائی -
نینہہ : بنیاد - منڈلی : ٹولی - لوبھ : لالچ - بھرتپا : بھائی چارہ، - سانجھ : شراکت -
بانّھا : غلام - رسیری : شریک کار، حصہ دار - پسار : وسعت، پھیلاؤ - سچجّا : باسلیقہ - جفر جالنا :
تکلیفیں برداشت کرنا -

مشقی سوال

1 - ہیٹھلے سوالاں دے جواب دیو -

(ل) حضور صلی اللہ علیہ وآلہٖ وسلم دے گُناں تے چانن پاؤ -

(ب) دُنیا وِچ سبھ توں وڈا تے سچا کم کیہڑا اے ؟

(ج) حضور صلی اللہ علیہ وآلہٖ وسلم نوں مکے دے مشرکاں نے کیہ لالچ دِتا ؟ تے ایہدے جواب وِچ آپؐ نے کیہ فرمایا ؟

2 - ایہناں لفظاں دے معنے لکھو :

پسار ، بھرتپا ، سچجّا ، بانھا ، درتارا -

3 - ایہناں لفظاں دے اُلٹ لکھو :

راکھا - پینڈو - وڈیائی - وَیری - گُندا

تنویر بخاری

صلّی اللہ علیہ وسلّم

قدرت دے شہکار محمدؐ
دو جگ دے سردار محمدؐ
ہراک دے غم خوار محمدؐ
صلّی اللہُ علیہ وسلّم

اُجڑی پئی سی کُل خدائی
اوہ آئے تے رونق آئی
انساناں نے عید منائی
صلّی اللہُ علیہ وسلّم

سن جیہڑے بے انکھ اُلجھے
بن گئے سوہنے اَتے سُچّجے
کملے کملی ہیٹھاں کجّے
صلّی اللہُ علیہ وسلّم

نَسیا کُفر تے کُوڑ نکالا
ہویا چار چوپھیر اُجالا
آیا نُوری مُکھڑے والا
صلّی اللہُ علیہ وسلّم

خالی گئے نہ، دَرتے آئے
اوہدے منگتے شاہ سدائے
اوہدے فیض نیں دون سوائے
صلّی اللہُ علیہ وسلّم

ہر انسان اسے آدم جایا
کیہڑا اپنا ، کون پرایا
اوہ کُل عالم دے کم آیا
صَلّی اللہ عَلیہ وَسَلّم

ونڈیا اوہنے پیار خزانہ
موہ لیا اوہنے کُل زمانہ
مَیں وی اوسے دا دیوانہ
صَلّی اللہ عَلیہ وَسَلّم

مشکل لفظاں دے معنے :

نلجّا : بے غیرت ۔ کجنا : چھپانا ۔ کُوڑ : باطل ، جھُوٹ ۔ بے انکھ : بے غیرت ۔

مشقی سوال

1۔ ایس نظم لئی تن ہور عنوان چُنو ۔
2۔ تیجے تے چوتھے بند دی تشریح کرو ۔
3۔ ایہناں محاوریاں دی ورتوں کرو ۔

رونق آؤنی ۔ عید مناؤنی ۔ موہ لینا ۔ کم آؤنا ۔ دُون سوایا ہونا ۔

امین خیال

حضرت عمر فاروق رضی اللہ عنہ

حضرت عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہ، رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم دے پیارے صحابی اَتے مُسلماناں دے دُوجے خلیفہ سَن ۔ آپ نے قریش قبیلے دی اک شاخ بنو عدی وِچ جنم لیا ۔ آپ دے والد دا ناں خطاب سی ۔ آپ دا شجرہ نسب اٹھویں پیڑھی وِچ حضور صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم نال جا مِلدا اے ۔ آپ دی والدہ مغیرہ دے پُتر ہاشم دی دھی سی ۔ مغیرہ لڑائی ویلے قریشاں وچوں فوج دے پردھان ہوندے سَن ۔

آپ ہجرت توں چالی ورھے پہلاں مکہ شریف وِچ پیدا ہوئے ۔ سُرت سنبھالی تاں لکھن پڑھن وِچ رُجھ گئے ۔ گبھرو ہون دے نال نال پہلوانی تے سپاہیاں والے ہُنر سِکھے تے شہسواری وِچ کمال حاصل کیتا ۔ آپ نُوں تقریر کرن دا ڈاڈھا چج سی ۔ آپ ہڈ کاٹھ دے تگڑے ، رنگ دے گورے چِٹے تے بھرویں گبھرو سَن ۔

جدوں حضور علیہ السلام نے لوکاں نُوں اسلام دا سَدا دِتا اوس ویلے آپ ستائیویں ورھے وِچ سَن ۔ ہورناں لوکاں وانگوں حضرت عمرؓ نے وی پہلاں پہلاں حضور صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم دی بڑی مخالفت کیتی ۔ پر رَبّ نے چھیتی ای اوہناں نوں ہدایت دے دِتی تے اوہ مسلمان ہوگئے ۔ آپ دے مُسلمان ہوون نال مُسلماناں نوں بڑی تگڑائی مِلی ۔ اودوں تیکر مُسلمان لُک چھُپ کے نماز پڑھدے سَن ، ہُن حضرت عُمرؓ نے آکھیا :

” جدوں مُشرک کُھلم کُھلا بُت پوجدے نیں ، اسیں کیوں نہ حرم وِچ جا کے ربّ دی عبادت کریئیے “

ایس تے حضور صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم چالی مُسلماناں نُوں نال لے کے حرم وِچ گئے ۔ اوتھے سبھناں نے رَل کے نماز پڑھی ۔ مُشرکاں نے ڈکن لئی پُورا جتن کیتا ۔ پر حضرت عمرؓ دی تلوار ویکھ کے کِسے نوں اَگے ودھن دا جگرا نہ پیا ۔ حضرت عمرؓ بڑے دلیر تے اَن جھک سَن ۔

جدوں مُسلماناں نُوں مدینے وَل ہجرت کرن دا حُکم ہویا ، حضرت عمرؓ کُھلم کُھلا کافراں دی بھیڑ نُوں چیر دیاں ، خانہ کعبہ وِچ اپڑے اُتے بڑے آرام نال طواف کر کے نماز پڑھی۔ پھیر آپ بڑے آرام نال مدینے وَل ٹُر پئے ۔

رب نُوں وڈیاؤن تے اسلام نُوں اُچیاؤن لئی مسلماناں نے کافراں دے ونگارن اُتے کئی لڑائیاں لڑیاں ۔حضور صلی اللہ علیہ و آلہٖ وسلّم دے ویلے ایہو جیہیاں جنیاں وی لڑائیاں ہوئیاں ، حضرت عمرؓ نے اوہناں وِچ وَدھ چڑھ کے حِصّہ لیا تے بڑی دلیری دکھائی ۔

حضرت ابوبکر صدیقؓ دی وفات مگروں آپ مُسلماناں دے خلیفہ تھاپے گئے ۔خلافت سنبھالدیاں ای آپ نے جیہڑا خطبہ دِتا ۔ اوہدے توں آپ دے گُناں تے چانن پیندا اے ۔

خُطبے وِچوں کُجھ گلاں اِنج نیں :

" لوکو ! میرے اُتّے تہاڈے کُجھ حق نیں ، جیہڑے میں تہاڈے اگے بیان کرنا واں ۔ جدوں تہاڈے وِچوں کوئی میرے کول آوے ، میتھوں اپنا حق لے کے جاوے ۔میرے اُتّے تہاڈا ایہہ حق اے پئی تہاڈے خراج تے مالِ غنیمت وِچوں کوئی چیز جیہڑی اللہ تعالیٰ تہانوں دیوے ، ناحق نہ لواں ۔"

" میرے اُتّے تہاڈا ایہہ حق وی اے پئی میں تہانوں دِتیاں گئیاں چیزاں تے وظیفیاں وِچ وادھا کراں ، تے تہاڈیاں سرحداں نُوں پکّیاں کراں ۔"

" اللہ دے بندیو ! اللہ توں ڈرو ۔نیکی دے حُکماں اُتے عمل کراوݨ تے بُرائی وَلّوں روکن وِچ میری مدد کرو ۔ تہاڈیاں جیہڑیاں خدمتاں رب نے میرے ذمّے لائیاں نیں ، اوہناں بارے مینوں نصیحت کرو ۔"

" لوکو ! رب نے مینوں تہاڈے لئی اُتے تہانوں میرے لئی آزمائش بنا دِتا اے ۔ جیہڑا نیک کم کرے گا میں اوہدے نال بھلیائی کراں گا ۔ تے جیہڑا بُرا بیجے گا میں سختی نال اوہنوں داک وِچ لیاداں گا ۔

پھیر اللہ کولوں دُعا منگی :

"یا اللہ ! میں سخت آں ، مینوں نرم کر دے ، میں ماڑا آں مینوں ہمّت دے ! ربّا میں بخیل آں ، مینوں سخی بنا دے !"

بادشاہی وِچ فقیری کرنی کوئی آپ توں سِکھے۔ عام لوکاں دی زندگی وِچ تے آپ دے جیون وِچ نہ کوئی نکھیڑا سی ، نہ ای کوئی اُچیچ۔

آپ دا جیون بڑا سِدھا پَدھرا سی۔ موٹا لباس پہندے۔ جیہنوں کئی کئی ٹاکیاں لگیاں ہوندیاں سَن۔ جے کِسے ویلے اِکو اِی جوڑا ہوندا تاں اوہنوں دھو کے پہن لیندے۔ کھان پین وِچ کدے چسکے نہیں سن لبھدے۔ اَن چھانے آٹے دی روٹی کھاندے سَن۔ گھر دے وِچ الانی منجی اُتے سوندے تے بہندے۔ سفر وِچ کِسے رُکھ تھلے بُھنجے ای ڈیرا لا لیندے سَن۔ کوئی اِٹ لبھ گئی تاں سرہانے رکھ لئی نہیں تاں سِر ہیٹھ بانہہ رکھ کے اِی لمے پے رہندے۔

آپ فرماندے "جیس پئی ماڑیاں غریباں دے حال دی سُونہہ مینوں تاں ہی لگ سکدی اے جے اوہو کُجھ میرے اُتے بیتے جو کُجھ اوہناں اُتے بیتدی اے۔" رعایا دی خبر لئی آپ راتاں نُوں گشت کردے رہندے سَن۔

اک راتیں آپ نے ویکھیا پئی مدینے دے باہر وار کوئی اگ بالی بیٹھا اے۔ نیڑے اپڑے تاں اِک سوانی چُلھے اُتے ہانڈی دھری بیٹھی سی۔ اوہدے بال بُھکھ دے نال وِلکدے پئے سَن۔ آپ نُوں پتا لگا پئی ہانڈی وِچ کوئی شے نہیں۔ ایویں بالاں نُوں ولاؤن لئی سکھنی ہانڈی تھلے اگ بالی جا رہی اے۔ ایہہ ویکھ کے آپ کولوں جریا نہ گیا۔ تے اوسے ویلے پچھانہہ پرتے۔ بیت المال وِچوں کُجھ گھیو تے ہور کھان پین دا سامان لیا۔ غلام نُوں آکھیا۔ "آٹے دی بوری میرے موڈھیاں تے رکھوا دے"۔ غلام نے آکھیا "حضور تُسیں کیوں کھیچل کردے او ، میں چک لیناں"۔ آپ فرمان لگے۔ "قیامت دے دیہاڑے تُوں میرا بھار نہیں چاؤنا۔" سارا سامان لے کے اوہناں بچیاں کول گئے تے اپنے ہتھ نال کھانا پکا کے کھوایا۔ جد بال رَج رُجھ کے مِٹھی نیندرے سوں گئے ، تاں آپ اوتھوں پرتے۔ سوانی نُوں نہیں سی پتا پئی ایہہ بندہ کون اے۔ اوہ وچاری لکھ لکھ دُعاواں دیندی کہن لگی۔ "مُسلماناں دا بادشاہ تہاڈے ورگا ہونا چاہیدا اے۔"

آپ نے بیت المال وِچوں کدے اپنے حق توں وادھو کوئی شے نہیں سی لئی۔ اک واری آپ دی دھی نے آکھیا "اباجی ! اللہ میاں نے کُھلا رزق دِتا اے ، مُسلماناں دی اجازت نال تُسیں اپنی لوڑ سیتی غنیمت دے مال وِچوں کُجھ لے لیا کرو۔" آپ نے جواب

دتا ۔ "دِھیئے! توُں ایہہ مشورہ دے کے اپنے پیو توُں رَکیہ آکھیا اے ۔ میرے بال بچیاں دا حق میری ذات تے میرے مال وچ اے ۔ میری دیانت تے امانت وچ نہیں ۔"

آپ بچیاں نال بڑا پیار کر دے سَن ۔ اک واری آپ نے اِک شخص نوُں کسے صوُبے دا حاکم مقرر کیتا ۔ اوہ اجے بیٹھا ای سی کہ اک بچّہ آ کے آپ دے کُھچڑ بہہ گیا ۔ آپ نے پیار نال اوہدا متھا چُمیا تے اوہدے نال لاڈ کرن لگے ۔ اوہ بندہ کہن لگا : "میں نوں تے اپنے بالاں نال اینا پیار نہیں تے نہ ای کدے میں اوہناں نال اینا لاڈ کیتا اے ۔" آپ نے اوسے ویلے اوہدے کولوں حکومت دا پروانہ واپس لے لیا تے آکھن لگے ۔ "جیہدا دل اپنے جمّے جایاں دے پیار توں کورا اے اوہ دوجیاں نال رکیہ محبّت کرے گا ۔ میں ایہو جیہے پتھّر دِل نوُں انساناں دا حاکم نہیں بناؤنا چاہندا ۔"

حضرت عمرؓ نے دس ورھے خلافت کیتی تے ایس سمے وچ اسلام اَتے انسانیت نوُں وَدھ توں وَدھ اُبھاریا ۔ آپ دی خلافت دے زمانے وچ مصر، شام، روم تے ایران دیاں بادشاہیاں اسلامی ریاستاں وچ بدل گئیاں ۔ بوہت سارے شہر تے قِلعے فتح ہوئے ۔ چوداں سو مسیتاں اُساریاں گئیاں ۔ اسلامی ریاست دے وادھے وچ آپ دا ڈھیر حصّہ اے ۔

آپ نے عدل تے انصاف دی راہ وچ جان دے دِتّی ۔ اِک واری اک ایرانی غلام جیہدا ناں لولو فیروز سی ، آپ دے کول اپنے مالک دی شکایت کر دیاں کہن لگا کہ اوہ اوہدے کولوں روز دے دو درہم منگدا اے ۔ آپ نے غلام دا پیشہ تے آمدنی پُچھ کے نیاں کیتا پئی آمدنی دے مطابق دو درہم چوکھی رقم نہیں ۔ ایس توں اوہ غلام غصّے ہو کے لڑ پیا ۔ اگلے دیہاڑے جدوں آپ فجر دی نماز پڑھاون لئی اجے کھلوتے ای سن ، اوس غلام نے زہر بُجھے چھُرے نال آپ نوُں پھٹڑ کر دتّا ۔ ایہناں پھٹّاں نال ای تیجے دن، آپ اللہ نوُں پیارے ہو گئے ۔

مشکل لفظاں دے معنے :

سُرت : شعوُر، ہوش ۔ گبھرو : نوجوان ۔ ہڈ کاٹھ : جسمانی ڈھانچا ، قدو کاٹھ ۔ سَدا : دعوت ، پیغام ۔ جِگرا : حوصلہ ۔ اَن جھک : نڈر، بے خوف ۔ اچیاؤنا : بلند کرنا ۔ واک وچ لیاؤنا : حکم کے تابع کرنا ، قابو میں کرنا ۔ نکھیڑا : فرق ، امتیاز ۔ الانی : بغیر کپڑا بچھائے ۔ ولکنا : بلکنا ۔ پھٹڑ : زخمی ۔ سوانی : خاتون

نیاں : انصاف ، عدل ۔

مشقی سوال

1- حضرت عمرؓ نے کیہو جیہا جیون بِتایا ؟
2- آپؓ نے اسلام دی کیہ خدمت کیتی ؟
3- ہیٹھلے لفظاں دے معنے لِکھو :

بیڑھی ۔ بھرواں ۔ نگرانی ۔ جھگڑا ۔ نکھیڑا ۔

نیاں ۔ ولاون ۔ کُسکنا ۔ ولکنا ۔ اُسارنا ۔

4- پنجابی وچ مصدر مذکر وی ورتیندا اے تے مونث وی ۔ مصدر توں پہلاں لفظ (اسم) جے مذکر ہووے گا تاں مصدر وی مذکر ورتیجے گا تے جے پہلا لفظ مؤنث ہووے گا تے مصدر وی مؤنث دے طور تے ورتیا جاسے گا۔ جیویں :

روٹی کھانی ، "ٹکر" کھانا ۔

ہیٹھ لکھے ہوئے لفظاں دے نال مصدراں نوں مذکر یا مؤنث دے طور تے ورتو :

منجی ۔ حقّہ ۔ کھیر ۔ بات ۔ سوچ ۔ کندھ ۔ پلنگھ ۔

شریف صابر

اکے دی طاقت

کسے جنگل وچ قدرت ولوں اُگے ہوئے گھاہ بوٹ پاروں جناوراں دا چوگا وافر سی۔ ایتھے ہر ویلے کاں، چڑیاں، طوطے، گھگھیاں مولا دی کھلاری چوگ چگدے رہندے سن۔ اک دن کسے شکاری نے اوہناں نوں اوتھے موجاں ماندیاں تک لیا۔ اگلے دن ای اوہنے اوتھے اک جال وچھایا۔ جیہدے وچ ون سوونے کئی جناور پھس گئے۔ شکاری جالے جال توں دوریڈا بیٹھا ہویا سی۔ ایسنے وچ جناوراں سُرت سنبھال لئی۔ ہر جوڑ کے صلاح کرن لگے، پئی بُرے پھاتھے آں۔ آزادی لئی کوئی بیل سوچیے۔ اوڑک اک کاں نے سمجھا دتا پئی جے تسیں رل کے ہمت کرو تے اسیں سنے جال ای اُڈ سکنے آں۔ ساریاں ایس صلاح نوں منظور کر لیا تے اللہ دا ناں لے کے اُڈن دا جتن کیتا۔ سارے جناوراں اک سُر ہو کے ٹل لایا تے جال لے اُڈے۔ اوہ اُڈے اُڈے جنگل دے دُوجے پاسے جا اپڑے۔ اوتھے کاں دا اک بیلی چوہا رہندا سی۔ کاں نے آکھیا۔ بھراؤ! ایتھے میرا یار رہندا اے، اوہدے ول چلو۔ ساریاں نے اوہدا آکھا من لیا۔ ہولی ہولی نھلے آؤن لگ پئے اتے چوہے دی بھال بھال کے اوتھے آلتھے۔ چوہے دی کھڈ تے آ کے آواز دتی، چوہا باہر آیا۔ یار تے یار دے ساتھیاں دا دُکھ ویکھ لیا تے جال ٹُک ٹُک کے اوہناں نوں خلاصی دوا دتی۔

ایہہ کہانی رشید نے رسالے وچوں پڑھی تے اوہدے ڈاڈھی چنگی لگی۔ گھر دے ساریاں جیاں نوں سُنائی۔ جدوں دادا جی نے سُنی تے آکھن لگے۔ "ایانا گل کرے سیانا قیاس کرے۔ مینوں تے ایہدے وچوں دانائی دے موتی لبھے نیں۔ سارے بچیاں دادے نوں کہیا سانوں ذرا کھول کے سمجھاؤ۔ اوہ موتی کیہڑے نیں۔ دادے ہوراں آکھیا۔ "بچیو ایہدے وچ تے اللہ بخشے ساڈے قائداعظمؒ ہوراں دا فرمان ای سمجھایا گیا اے۔ اوہناں آکھیا سی، "طاقت ایکے وچ ہوندی اے۔ جدوں تائیں اسیں اکٹھے آں۔

اسیں سرکڈھ تے زوراور رہاں گے۔ جے اسیں کھیرُو کھیرُو ہو گئے تے کمزور تے خوار ہوواں گے۔"

اک ہور تھاں تے آپ ہوراں فرمایا سی۔" اسیں پنجابی، بلوچی، سندھی، پٹھان سب پاکستانی آں۔ ساڈے وچوں ہر اک نُوں پاکستانی بن کے سوچنا، محسوس کرنا تے عمل کرنا چاہیدا اے۔"

قائدِ اعظمؒ ہوراں دا ایہہ فرمان دوہراوندے ہوئے دادے ہوراں دیاں اکھاں وچ اتھرو آگئے آکھن لگے۔ بچڑیو! پاکستان دے سارے صُوبیاں دا اکٹھ تے بچا، پاکستانی سوچ تے قومی جذبے وچ اے۔ جدوں ایہہ جذبہ مٹھا پے جاندا اے ساڈے ویریاں نُوں وار کرن دا موقع مِل جاندا اے۔

پاکستان تہاڈے کول اک پاک امانت اے۔ تُساں ای ایہدی راکھی کرنی اے اتے ایہدی ترقی، وادھے لئی سانجھا زور لانا اے۔ رشید نے آکھیا۔" دادا جی! سانوں سوکھے لفظاں وِچ دَسّو پئی اسیں چنگے پاکستانی کیویں بن سکنے آں؟ دادے ہوراں آکھیا۔ "پُترو سنو، سوہنڑا رستا تے ہِیرے تے گنڈھ، تُسیں پاکستان دیاں ساریاں صوبیاں دیاں سانجھاں نُوں ہور پکیاں کرو تے اوہناں دی لوک رہتل تے نویکلے گُناں دی قدر کرو۔ اِک منزل دے راہیاں نُوں اِک دُوجے دے چوکھے نیڑے ہو کے اِک دوجے نُوں چنگی طرح سمجھ لینا چاہیدا اے۔" رشید نے آکھیا:" دادا جی! مَیں تے پہلاں ای اُردو دیاں کتاباں وچ خوشحال خاں خٹک، حضرت پیر بابا کوہستانی تے شاہ عبداللطیف بھٹائی دا حال پڑھیا اے۔ مَیں ایہناں بزرگاں دی بڑی عزت کرنا آں۔ چھٹیاں وچ اسلام آباد گیاں سال اوتھے چاچے ہوراں دے راہیں میں نوں کئی سندھی، بلوچی، پٹھان بچیاں نال ملن دا اتفاق ہویا اے۔ سارے ای قمیض شلوار پاندے سَن تے اُردو وچ گلاں کر دے سَن۔ چاچے ہوریں اتے ساڈا بھرا حمید اوہناں وِچ رَچ مِچ گئے نیں۔ دادے ہوراں آکھیا۔" پُترو! جدوں پاکستان بناوَن لئی جتن ہو رہیا سی۔ اوس ویلے دیاں گلاں سُن کے ایمان تازہ ہو جاندا اے۔ ہُن تے ہر ویلے دھیان وچ رکھن والی گل صرف ایہہ وے پئی اساں جیہڑی منزل تے اپڑن لئی پاکستان منگیا آتے حاصل کیتا سی اوہدے وَل ٹُردے رہیے۔ ہر سال اپنے سامنے کوئی ہُتی یاں ٹیچا مقرر کر لیے اَتے سانجھے جتناں نال اوہدے تائیں اپڑ کے رہیے آؤ

ابدکاں قائداعظمؒ ہوراں دے جنم دیہاڑے نے ایہہ سونہہ چکیے پئی اسیں مسلمان ہاں پھیر پاکستانی اتے اخیر تے اک دوجے دی رہتل نے لوک ورثے دی قدر کرن والے ۔ پاکستان دے کسے وی صوبے وچ پیدا ہون والی شے ساڈے ساریاں دی سانجھی اے ۔"

مشکل لفظاں دے معنے :

ایکا : اتحاد، اتفاق ۔ وَن وسونے : قسم قسم کے ۔ کھیرو کھیرو ہونا : منتشر ہونا ۔ ٹیچا : وقت یا کام کی مقررہ حد، معمول ۔ بُتی : حد بندی کا نشان ۔ سونہہ : قسم ۔ رہتل : رہن سہن، تہذیب ۔ چون : معیاری ۔

مشقی سوال

1 - ایکے دی طاقت دسن لئی کوئی ہور کہانی سناؤ ۔

2 - پاکستانی صوبیاں دیاں لوکاں وچ کیہڑیاں کیہڑیاں سانجھاں نیں ؟

3 - اسیں پہلاں توں قائم سانجھاں نوں ہور کیویں پکیاں کر سکنے آں ؟

4 - ایکے بارے قائدِ اعظمؒ ہوراں دا فرمان زبانی یاد کرو ۔

5 - تھلے دتے لفظاں نوں اپنے فقریاں وچ ورتو ۔

وَن سونے ۔ سُرت ۔ ٹیچا ۔ رہتل ۔ بُتی ۔ اُتھرو ۔ چون ۔ نویکلے

6 - تھلے دتے لفظاں دے معنے اُردو وچ لکھو :

سیانا ۔ انجانا ۔ ایکا ۔ سانجھا ۔ گنڈھ ۔ جنم دیہاڑا ۔ سونہہ

7 - خالی تھاں تے اجیہے لفظ ورتو پئی کجھ مطلب ظاہر ہووے ۔

(الف) کاں چڑیاں . . . . دی کھلاری چوگ چگدے سن ۔

(ب) . . . . سارے جناوراں اک سُر ہو کے ٹِل لایا ۔

(ج) حمید پردیس جا کے نویں دوستاں وچ . . . . . . گیا ۔

(د) سوہنڑ رستے . . . .

نادر جاجوی

مہمانداری

اِک شام، اِک عربی دے گھر — کوئی پروہنا آ گیا
چاہ سی بڑا پر اپنی — اَن ہوند توں گھبرا گیا
گھر دی غریبی دے سبب — اوہ بوہت اِی مجبور سی
ایثار دے جذبے تھیں پر — دل اوس دا بھرپور سی
اوہ سوچدا سی کھان نُوں
ہُن کیہہ دیئے مہمان نُوں
بیوی نے خاوند نُوں کہیا — اِکوّ بچے دا ٹُک اے
تینوں وی سب معلوم اے — تیرے توں کاہدی لُک اے
سو خاوند اگوں آکھدا — بہہ جاں گا اوہدے کول ہیں
ماری صُلح جے اوس نے — کرجاساں گل نوں گول ہیں
سی آسرا اک ذات دا
ویلا سی اُتوں رات دا
عربی تے ایس مہمان وچ — چھابا سوانی دھر گئی
پُھنی دا پلاّ مار کے — دیوے نُوں گُل اوہ کر گئی
مہمان آپے بیٹھ کے — کھانا سی پر کھاندا رہیا
عربی ہنیرے وچ سی — مُونہہ ایویں مچکاندا رہیا
نھیرے نے پردہ کجّیا
کلاّ پروہنا رجّیا

مشکل لفظاں دے معنے :

اَن ہونڈ : ناداری ۔ ٹُکّ : ٹکڑا ، روٹی ۔ چُنّی : دوپٹا ۔ صلح مارنا : کھانے وقت کھانے کی دعوت دینا ۔ مچکاؤنا : منہ سے کھانے کی آواز پیدا کرنا ۔

مشقی سوال

1 ۔ ایس نظم وچ کیہڑے جذبے دا ذکر کیتا گیا اے ؟
2 ۔ نظم وچوں جیہڑی کہانی اُگھڑ دی اے اوہنوں اپنے لفظاں وچ بیان کرو ۔
3 ۔ ایہناں لفظاں نوں اپنے جُملیاں وچ استعمال کرو ۔
اَن ہونڈا ۔ چھایا ۔ سوانی ۔ ٹُکّ ۔ آسرا ۔ ایثار ۔
4 ۔ تھلّے لِکھے محاوریاں دا کیہہ مطلب اے ، ایہناں نوں اپنے فقریاں وچ ورتو
گل گول کر جانا ، صُلح مارنی ، دیوا گُل کر دینا ۔
5 ۔ ایس نظم وچوں اسم نکرہ چُن کے لکھو ۔

غلام مصطفےٰ بسمل

اَچّھا شہری

شہر آہندے نیں کِسے وڈّے نگر نوں اَتے شہری دے معنے نیں وڈّے نگر دا رہن والا۔ پھیر کِسے مُلک دے وسنیک نوں وی اوس مُلک دا شہری آکھدے نیں۔ بھانویں اوہ اوہدے کِسے پنڈ دا رہن والا ای کیوں نہ ہووے۔ ایس کرکے کوئی بھانویں شہر وچ رہندا اے تے بھانویں پنڈ وچ، اوہدا دین دھرم بھانویں کُجھ وی اے، اوہ اوس مُلک دا شہری اے، جیہدیاں حداں دے اندر اوہدی وسوں اے۔

بندہ ایس جگ وچ کلّا رہ کے جیون نہیں گزار سکدا۔ اوہنوں جگ وچ دی زندگی گزارن واسطے مِل ورتن دی لوڑ اے۔ اِنج اوہدیاں لوڑاں تھوڑاں جگ نال سانجھیاں نیں۔ حیاتی اَن گنت لوڑاں تے سدھراں نال بھری ہوئی اے۔ جیہناں نوں پُورا کرن لئی کُجھ شرطاں نیں جے اوہ کِسے دے سُکھ دا دھیان رکھے گا تاں کوئی دُوجا وی اوہدے سُکھ دا خیال کرے گا۔ سانجھا جیون گزارن لئی اوہنوں کُجھ قدراں تے قانوناں تے عمل کرنا پوے گا۔ اوہ شرطاں جیہناں دی اوہدی حیاتی نوں لوڑ اے، اوہدے حق تے فرض اکھواندیاں نیں۔ اوہنوں اصول دے مطابق جو کُجھ مِلنا چاہیدا اے اوہ اوہدا "حق" اے اَتے جو کُجھ اوہنوں ایس "حق" لئی کرنا چاہیدا اے۔ اوہ اوہدا "فرض" اے۔

جیون امن چین نال تدے اِی گزاریا جا سکدا اے جدے تُسیں اپنا فرض پُورا کر دتے ئیں اپنی ذمہ داری نبھاواں۔

اچھا شہری اوہو اِی ہو سکدا اے جیہدے وصف اچھے ہوون۔ انسانیت لئی جیہڑیاں وڈیائیاں تے گُناں دی لوڑ اے اوہناں دی ہوند اک اچھے شہری وچ ضروری اے۔

شہری دے حق

شہری نُوں کئی طرح دے حق حاصل ہوندے نیں جیہناں وچوں کُجھ دا ویروا

انج اے ۔

1۔ مذہب دا حق : ہر شہری اپنے مذہب دے معاملے وچ آزاد ہوندا اے تے اوہدے مطابق عبادت کرن دا حق رکھدا اے ۔

2۔ اخلاقی حق : اخلاقی مثلے لوکاں دے سانجھے ہوندے نیں ۔ تے ایہناں دی راکھی خلقت آپ کردی اے ۔

3۔ روزی کمان دا حق : ہر شہری اپنی روزی کماؤن لئی جیہڑا کم کار وی چاہوے اختیار کر سکدا اے پر شرط ایہہ وے پئی اوہ اخلاقی یاں شرعی طور تے جائز ہووے ۔ حکومت دا وی فرض اے پئی اوہ اپنے شہریاں دے کار وِہار وچ آسانیاں پیدا کرے ۔

4۔ رہن سہن دا حق : حکومت دا فرض اے پئی ہر شہری دے مال تے جان دی راکھی کرے ۔ ہر شہری اپنی رکھیا تے بچا دا حق رکھدا اے ۔

(الف) قانونی برابری دا حق : ہر شہری لئی قانون اِکو جیہا اے ۔ امیر ہووے یاں غریب ۔ مُسلمان ہووے یاں کسے ہور مذہب دا منن والا ہووے ، ہر اک لئی عدالت دے بوہے کھُلے نیں ۔ نیاں وچ کسے دی چودھر نہیں ۔

(ب) تعلیم دا حق : ہر شہری اپنی اولاد نُوں جیہو جیہی تعلیم چاہوے دِوا سکدا اے تے اوہنوں حق حاصل اے پئی اوہ اپنی اولاد نُوں مُلک دے کسے وی تعلیمی ادارے وچ داخل کروا سکے ۔ پر ایہدے لئی جنّی قابلیت دی لوڑ اے ، جاتک وچ اوہدا ہونا ضروری اے ۔

شہری دے فرض

ہر شہری دے کجھ فرض وی نیں ؛

1۔ قانون دا احترام : ہر شہری دا فرض اے پئی اوہ اپنے ویلے دی حکومت تے مُلک دے قانون نُوں منّے تے اوہدے توں باہر نہ ہووے ۔ ہر اچھا شہری قانون دی عزّت کردا اے ۔ اوہ اپنے مُلک تے قوم دی لاج نبھاؤندا اے تے حکومت دی ہر طرح نال مدد کرنا ایہدے لئی ضروری اے ۔

2۔ واجبات دی ادائیگی ۔ حکومت لئی جیہڑے خرچے دی لوڑ ہوندی اے اوہ سب دا سانجھا ہوندا اے ۔ ایس لئی واچھ چندہ ٹیکس ، محصول تے مالیہ بھرنا پیندا اے ۔ ہر شہری دا فرض اے پئی اوہ اپنی کھٹی کمائی مطابق اپنا حصہ ویلے سر حکومت نوں ادا کردا رہے۔

3۔ آمدن دی جائز ورتوں : اک چنگے شہری نوں چاہیدا اے پئی اوہ اپنی آمدن تے دولت نوں فائدے وندی ، چنگے تے جائز کماں لئی ورتے ۔ اوہنوں جگت بھلیائی دا دھیان وی رکھنا چاہیدا اے ۔ جو کجھ وی کوئی شہری اپنے واسطے پسند کردا اے ۔ اوہو کجھ اوہنوں دوجیاں لئی وی پسند کرنا چاہیدا اے ۔ اپنے نال نال دوجیاں دا خیال رکھنا وی اوہدا فرض اے ۔

"اوہو لوک جہان وچ ہین چنگے
کم دوجیاں دے جیہڑے آوندے نیں"
(علامہ اقبالؒ دے شعر دا ترجمہ)

مشکل لفظاں دے معنے :

وسنیک : باشندہ ۔ وسوں : آبادی ۔ بتیت کرنا : بیتانا ، گزارنا ۔ سدھر : خواہش، آرزو
مڈھلا : بنیادی ، ابتدائی ۔ واچھ : باچھ ، لگان ، محصول ، باج ۔

مشقی سوال

1۔ شہری توں کیہ مراد اے ؟
2۔ اِک اچھے شہری دے کیہ فرض نیں ؟
3۔ شہری دے کجھ حقاں دا ذکر کرو ۔
4۔ ایہناں لفظاں دے واحد لکھو ۔
لوڑاں ۔ وڈیائیاں ۔ بوہے ۔ سدھراں ۔ سانجھاں ۔ کماں ۔

5 - ایہناں لفظاں نوں اپنے فقریاں وچ ورتو

بھانویں - سدھراں - نیاں - چودھر - واچھ

6 - ادھورے جملے پورے کرو ۔

(الف) بندہ ایس جگ وچ کلا رہ کے جیون .... نہیں سکدا ۔

(ب) اچھا شہری اوہو اے جیہدے .... اچھے ہوون۔

(ج) ہر اچھے شہری لئی قانون اِکو .... اے ۔

(د) ہر اچھے شہری نوں حکومت دی .... ضروری اے ۔

ظہیر نیاز بیگی

دِلاں نوں دِلاں دے راہ

گرمیاں دی گل اے۔ جیٹھ دے مہینے دوپہر ویلے ساندل بار وچ ریل دے اک سٹیشن تے گڈی آئی۔ آتے اوس نے کھلونداں نال ای سیٹی دے دِتی۔

سب جاندے سن، ایس چھوٹے جیہے سٹیشن تے گڈی اصلوں تھوڑا چر کھلوندی اے۔ ایس کرکے سواریاں چھیتی چھیتی چڑھ لہہ رہیاں سن۔ ریل دے ڈبے وچوں اک مائی سر تے گنڈھ چکی ہیٹھاں آلتھی، بابو نوں ٹکٹ دتا تے سٹیشنوں باہر نکل کے اِک رُکھ تھلے آکھلوتی۔ اوہ گڈی توں اُترن والیاں نوں ویکھ دی رہی۔ شاید ایہناں وچوں ایہدے نال پنڈ نوں جان والا کوئی ساتھ بن جائے۔ جس پنڈ ایس نے جانا سی اوہ سٹیشنوں دو کوہ دے فاصلے تے سی۔ اجاڑ دا راہ سی، نیڑے تیڑے ہور کوئی وسوں وی نظر نہیں آوندی سی۔ ایہدے دل وچ خیال سی جے کوئی ساتھی بن جائے تے وارو واری گنڈھ چکی ٹُرے جاپیے۔ پینڈا سوکھا نبڑ جائے۔ پر اجیہی کوئی گل نہ بنی۔ وچاری کلّی ربّ دا ناں لے کے راہے لگ وگی۔ عید وچ تھوڑے دن رہ گئے سن۔ ایس غریبنی کولوں جو ہنج سر آوندا سی اپنی دھی نوں عید دا دیہاڑ دین لئی چائیں چائیں جا رہی سی۔

ابھے مائی سٹیشنوں مساں ادھے میل تے ای گئی سی، جے ایس نوں کُجھ فاصلے تے گھوڑے دے ہنکن دی واج کنیں پئی۔ اوس نے پچھانہہ بھوں کے ویکھیا تے خوش ہوکے دل وچ آکھن لگی۔ "ایہہ تاں اللہ نے میری مراد پوری کر دِتی اے۔ گھوڑے دا سوار کوئی چنگا بندہ ای ہووے گا۔ اوّل تاں ملنوں اوس نوں آکھن دی لوڑ ای نہیں پینی۔ اوہ آپے ای ترس کھا کے میرا بھار ونڈاٹرے گا۔ تے جے اوس نے میرے دتے کوئی دھیان نہ کیتا تے میں آپ اوس نوں اپنی گنڈھ چکن لئی آکھدیاں گی۔ ایڈی کیہڑی گل اے۔" ایسنے چر وچ گھوڑ سوار اپڑ پیا۔

گھوڑے والا ایہدے کولوں اپنے مونہہ دھیانے لنگھ ٹُریا۔ مائی نے اوہنوں

واج مار کے آکھیا ۔

" وے ویرا جان والیا ! ذرا کھلو ویں نا ! میری گل تاں سُنی جا ۔ گھوڑے والے نے مائی ولّے پرت کے ویکھیا تے بڑے رُعب نال پُچھیا ۔" کیہہ گل اے مائی !

مائی : خدا تیرا بھلا کرے ، میری گنڈھ تاں تھوڑی دُور تائیں لدی چل ۔" اینی گل سُن کے گھوڑے والا چمک پیا ۔ بڑا گھور کے آکھن لگا ۔" مینوں کیہہ سمجھ کے اینی گل آکھی اُو ۔ مَیں تینوں کوئی کمّی معلوم ہونا واں ۔ توں راٹھنی ایں ؟ تیری گنڈھ چُک کے ٹُراں ۔ پیو دا نوکر سمجھ لیا ای ؟" ایہہ آکھ کے گھوڑے نوں اڈی مار کے تیر ہوگیا ۔

مائی وچاری شرمندی جیہی ہو کے نمّو جھانی ہوگئی تے سر سُٹ ٹُری ۔ ہور کر دی وی کیہہ ؟ گھوڑے والا جس ویلے اَگے چلا گیا ، اوہنوں اِک خیال آیا اَتے کنب گئی ۔ دل وچ آکھن لگی ۔ مَیں وی پاگل اِی آں مینتھوں کدّی بھُل ہون لگی سی ۔ بھلے وقت خدا نے بچا لیا ۔ جے کدھرے میں ایہہ غلطی کر بہندی تے پھیر پچھتایاں کیہہ بننا سی ۔ اوہ نواقف ، نہ جاتو نہ پچھاتو ، میری گٹھڑی لے کے اگانہہ ٹُبھ جاندا تے مَیں کیہدا گھر پُچھدی ؟ اج تاں مینوں خدا نے ہتھ دے کے رکھیا اے ۔ مینتھوں شکر ادا نہیں ہو سکدا ۔

ایدھر ایہناں سوچاں وچ مائی ٹُری جا رہی سی تے اُودھر اوس گھوڑے والے نوں وی ایسے طرح دا خیال آیا ۔ اوہ سوچن لگا ۔ مَیں وی نرا احمق اِی آں ۔ مینتھوں کدّی بھُل ہوئی اے ۔

خبرے گنڈھ وچ کیہہ مال بجھا ہویا سی ۔ مائی کولوں گنڈھ پھڑ کے اَگے کھسک آنا سی ۔ اوہنے مینوں کیہڑا پھڑ لینا سی ، تے نالے ایتھے ہور کیہڑا کوئی ویکھدا سی ۔ خیر اجے وی ڈُلھے بیراں دا کیہہ وگڑیا اے ۔ مینوں ہن وی کھلو کے مائی کولوں گنڈھ پھڑ لینی چاہیدی اے ، ایہہ موقع ہتھوں نہیں گوانا چاہیدا ۔ ایہو جیہا ویلا روز روز ہتھ نہیں آوندا ۔ ایہہ سوچ کے اوہ کھلو گیا اتے مائی نوں اُچی واج مار کے آکھیا ۔

" لیا ماں گنڈھ پھڑا دے ۔ چھیتی آ ۔ کیہہ یاد کریں گی تیری مدد نہیں کیتی ۔ اوہ جانے تیرا پینڈا سوکھا نبڑ جائے میری خیر اے ۔ چل چھیتی پھڑا گنڈھ ۔"

مائی نے جس ویلے گھوڑے والے نوں کھلو کے ایس طرح آکھدیاں سُنیا تے پھیر ایس نے وی اوہنوں آکھیا ۔" بچّا ! ماں صدقے ! جیہڑا تیرے کول گیا اے نا ، اوہ

2 - اک خیال مائی نوں آیا سی تے اِک خیال گھوڑے والے نوں ۔ دونویں خیال کس طرح اِک دُوجے نال رَلدے سن ؟

3 - سیانیاں دی گل " جیہنوں رب رکھے اوہنوں کون مارے ۔ رکھن والے دے راہ نیارے"، ایس کہانی تے کیویں پوری اُتر دی اے ؟

4 - ہیٹھاں لکھے ہوئے لفظاں نوں اپنے فقریاں وچ ورتو :

لوڑ ۔ بھار ۔ اصلوں ۔ نرا ۔ کھیچل ۔ کلّی ۔ وچاری ۔

پیر فضل گجراتی

غزل

سدا نہ ون سوَنے روَنڑے سدا نہ نویاں کوراں
سدا نہ گِٹیاں توڑی لاچہ ما سدا نہ بانکیاں ٹوراں

سدا نہیں اسماناں اُتے گڈیاں چڑھیاں رہناں!
سدا نہ ڈورے گُڈیاں پھرنا سدا نہ لمیاں ڈوراں

سدا نہ چن دا جوبن پُورا سدا نہیں پڑ ملنے
اسماناں ول لانی ناہیں ہمبلی سدا چکوراں

سدا نہ رِکن رِمن ساون والی سدا نہ کوئل کُوکے!
سدا نہ امبیاں بیٹھاں آکے پِیلاں پانیاں موراں

سدا نہ نازک شاخاں اُتے حال پُھلاں نوں بَننے
سدا نہ گڑ کے فضلؔ قوالی کرنی بُلبل ہوراں

مشکل لفظاں دے معنے:

سدا: ہمیشہ - ون سوَنے: رنگ طرح کے - لاچہ: خوبصورت لنگی - جوبن: جوانی، خوبصورتی - ہمبلی: اُچھلنا

مشقی سوال

1 - ایس غزل وچ تہانوں کیہڑا شعر بوہتا پسند اے؟ اوہدا مطلب دسو۔
2 - غزل وچ شاعر نے جیہڑا خیال پیش کیتا اے اوہنوں نثر وچ بیان کرو۔

تنویر بخاری

خاتونِ جنّت

حضرت فاطمہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا نے حضرت محمدؐ صلی اللہ علیہ و آلہ وسلّم دے گھر حضرت خدیجۃ الکبریٰؓ دی ککھوں جنم لیا۔ آپ نوں زہراؓ وی کہندے نیں تے بتولؓ وی۔ آپ وچ بالپنا ناں نوں وی نہیں سی، آپ نے بالاں وانگوں کدے اُچاہٹی نہیں سی کیتی۔ بس چُپ کر کے ماں دے گوڈے مُڈھ بہہ رہنا تے نِکیاں نِکیاں گلاں پٹیاں پچھنیاں۔ جدوں وی کوئی گل کرنی، سیانیاں وانگوں سوچ سمجھ کے کرنی۔

آپؓ دی عُمر اجے نکیری ای سی کہ حضرت خدیجہؓ ہوریں اللہ نوں پیارے ہو گئے۔ ایس دُکھوں آپ نے بُجھیاں بُجھیاں تے اُودریاں اُودریاں رہنا۔ کدے ماں دی جُدائی چوکھی پوہنی تاں بابل نوں پچھنا، "امی ہوریں کدوں پرت کے آون گے؟" حضور صلی اللہ علیہ و آلہ وسلّم نے سر تے پیار دیندیاں آکھنا۔ "بچیئے! تیری ماں اللہ کول ٹُر گئی اے" تے آپؓ نے اَتھرو پونچھ لینے۔

حضرت خدیجہؓ ہوراں دی وفات مگروں حضور صلی اللہ علیہ و آلہ وسلّم نے حضرت سودہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا نال نکاح کر لیا۔ تاں جے حضرت فاطمہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا دی پالنا چنگی طرح ہو سکے۔ حضرت سُودہ رضی اللہ عنہا نے آپ نوں بڑے لاڈ پیار نال رکھیا تے کوئی تکلیف نہ محسوس ہون دِتّی۔

جدوں کافر رسولِ کریم صلی اللہ علیہ و آلہ وسلّم نوں دُکھ دیندے تاں حضرت فاطمہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا حضورؐ نوں تسلیاں دیندے تے حضور صلی اللہ علیہ و آلہ وسلّم نے آپ نوں گھٹ کے کلیجے نال لاؤندیاں آکھنا: "بچیئے! گھبرا نہ ربّ تیرے باپ نوں کلیاں نہیں چھڈن لگا۔"

آپؓ دی رہت مڈھوں اِی ساد مرادی سی۔ قیمتی کپڑیاں تے گہنیاں ولّے کدی اکھ چُک کے وی نہیں سی ویکھیا۔ نِکّے ہوندیاں دی گل اے جدوں آپؓ دی عمر اجے مساں پنجاں چھیاں ورھیاں دی سی کہ اک واری حضرت خدیجہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا دے ساکاں وچوں

کِسے دے ویاہ دا سدّا آیا۔ حضرت خدیجہؓ ہوراں نے آپؓ لئی بڑے سوہنے لیڑے تے قیمتی ٹُوٹباں بنوائیاں۔ ویاہ والے گھر جاون لگیاں اوہناں اپنی دھی حضرت فاطمہؓ نُوں ایہہ لیڑے تے ٹوٹباں پہنن لئی آکھیا تاں آپ نے جواب دِتا: "اماں جی! بندہ کوئی کپڑیاں تے ٹُوٹباں نال سوہنا تے نہیں نا لگدا۔ بندے دا گہنا تے اوہدے سُچّے وصف نیں۔ مَیں ایہہ قیمتی کپڑے تے ٹوٹباں پا کے نوں بناں ای تہاڈے نال، ویاہ والے گھر چلاں گی۔"

دھیاں دھن پرایا۔ آپ جوان ہوئیاں تاں حضور صلی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نے آپؓ دی شادی اپنے چاچے دے پُتر حضرت علی کرم اللہ وجہٗ نال کر دِتی۔ شادی بڑے سادے طریقے نال ہوئی تے آپؓ نُوں داج وچوں ایہہ چیزاں مِلیاں:

1۔ اِک بسترا (رضائی یاں تلائی)، جیہدے وچ اُن بھری ہوئی سی۔

2۔ دو چادراں۔

3۔ چمڑے دا اِک سرہانا (جیہڑا کھجور دی چھل نال بھریا ہویا سی)

4۔ اِک تخت یا منجی۔

5۔ چاندی دے دو بازو بند۔

6۔ اِک جاء نماز

7۔ مِٹی دے دو بھانڈے (گھڑے)

8۔ اِک پیالہ۔

9۔ اِک مشکیزہ۔

10۔ اِک چکّی۔

آپ نے ساری عمر اپنے خاوند دی خدمت کر کے اپنا فرض پُورا کیتا تے بابل دی لاج نبھائی۔ آپ نے اپنے گھر والے اَگے کِسے وڈی توں وڈی لوڑ دی شے دی فرمائش وی کدے نہ کیتی۔ جو کُجھ گھر وچ ہویا اوہ ورت لیا۔

ربّ نے آپؓ نُوں دو پُتر دِتے، حضرت امام حسن علیہ السّلام اَتے حضرت امام حسین علیہ السلام۔ آپ نے اوہناں نُوں بڑی سوہنی طرح پالیا پوسیا تے اوہناں وچ اپنے سارے وصف پیدا کر دِتّے۔

آپؓ گھر دا سارا کم کار اپنے ہتھیں کر دیاں سَن۔ گھر وِچ کوئی نوکر چاکر نہیں سی۔ چکّی

پیہندیاں پیہندیاں آپ دے ہتھاں اُتے چھالے پے جاندے سَن ۔ گھر وچ بوہکر بہاری دیندیاں آٹا گُنھدیاں ، چُلھا ناؤندیاں ، ہر ویلے اللہ داناں لینا تے صبر شکر دا کلمہ پڑھدیاں رہنا آپؓ دا دہارسی ۔

اک واری غنیمت دے مال وچ کِتوں کُجھ لونڈیاں آئیاں ۔ حضرت علی کرم اللہ وجہٗ نے آپؓ نُوں آکھیا پئی ۔" چکی پیہندیاں پیہندیاں تہاڈے ہتھاں اُتے چھالے پے گئے نیں تے چُلھے دے تاء نے تہاڈا رنگ دھوانکھ چھڈیا اے ۔ اَج حضور صلی اللہ علیہ و آلہٖ وسلّم کول کُجھ لونڈیاں آئیاں نیں ، جا کے اوہناں کولوں اِک لونڈی منگ لیاؤ ۔" ایس آکھت نے آپؓ اپنے اباجیؐ کول گئیاں پر کُجھ آکھن دا حوصلہ نہ پیا تے چُپ کر کے گھر نُوں پرت آئیاں ۔ پھیر حضرت علی کرم اللہ وجہٗ اوہناں نُوں نال لے کے رسُول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہٖ وسلّم دی خدمت وچ حاضر ہوئے تے اِک لونڈی دی منگ کیتی ۔ حضور صلی اللہ علیہ و آلہٖ وسلّم نے فرمایا پئی "مَیں تہانوں کوئی لونڈی نہیں دے سکدا ۔ اجے تاں مَیں صُفہ والے صحابیاں دے کھان پین دا آہر کرنا اے ۔ مَیں اوہناں نُوں کیویں وسار دیواں ، جیہڑے اپنا گھر بار چھڈ کے ربّ ، رسُولؐ لئی بُھکھ ننگ سہیڑی بیٹھے نیں ۔" تے دونویں جی چُپ کر کے پرت آئے ۔

آپؓ نے اپنی پُوری زندگی صبر تے توکّل دے سہارے گزاری اَتے سدا شُکر دا کلمہ پڑھدیاں رہیاں ۔

آپؓ اپنے نالوں وَدھ کے دُوجیاں دا خیال رکھدیاں سَن ۔ کدے کِسے سوالی نُوں بُوہیوں سُکھنا نہیں سی پرتایا ۔

آپؓ بڑا سادہ تے معمولی لباس پہندیاں اَتے وکھالے توں آپؓ نُوں بوہت نفرت سی ۔ کپڑیاں نُوں کئی کئی ٹاکیاں لگیاں ہوندیاں سَن ۔ اِک واری حضور صلی اللہ علیہ و آلہٖ وسلّم اوہناں دے گھر گئے ۔ ویکھیا کہ آپؓ نے اُونٹھ دی کھل دا لباس پہنیا ہویا اے تے اوہدے وچ تیراں جوڑ لگے ہوئے نیں ۔ آپؓ آٹا گُنھ رہیاں سَن تے نال نال اللہ دا ذکر وی کر رہیاں سَن ۔ حضور صلی اللہ علیہ و آلہٖ وسلّم ایہہ نقشہ ویکھ کے فرماؤن لگے ۔" بچڑی ! دُنیا دیاں اوکڑاں نُوں صبر شکر نال جھَل تے آخرت دی سدا رہن والی خوشی نُوں اُڈیک ۔ اللہ تینوں تیرے صبر دا پھل دیوے گا ۔"

آپؓ نوں اپنے ابا جی نال بڑا پیار سی تے حضور صلی اللہ علیہ و آلہٖ وسلم وی آپؓ بارے فرماؤندے نیں :

"فاطمہؓ میرے جگر دا ٹکڑا اے۔ جیہنے ایہنوں
دُکھ دِتّا اوہنے مینوں دُکھ دِتّا۔ جیہنے فاطمہؓ
نوں ناراض کیتا اوہنے مینوں ناراض کیتا۔"

جدوں حضور صلی اللہ علیہ و آلہٖ وسلم دی وفات دا ویلا نیڑے آیا تے اوہناں حضرت فاطمہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا نوں اپنے کول بٹھا کے، کن وچ کجھ آکھیا، جیہدے نال اوہ رو پئیاں پھیر حضور صلی اللہ علیہ و آلہٖ وسلم نے دوجی واری اوہناں دے کن وچ کوئی گل آکھی تے اوہ مسکرا پئیاں۔

آپؓ دے رووَن دا کارن ایہہ سی کہ حضور صلی اللہ علیہ و آلہٖ وسلم نے اوہناں نوں اپنے رخصت ہون دی خبر دِتّی سی۔ پھیر دوجی واری حضور صلی اللہ علیہ و آلہٖ وسلم نے کن وچ جیہڑی گل آکھی سی اوہ ایہہ سی پئی "اہلِ بیت وچوں توں مینوں سبھ توں پہلاں آن ملیں گی، اَتے جنّت دیاں سوانیاں دی سردار ہوویں گی۔"

حضور صلی اللہ علیہ و آلہٖ وسلم دی وفات مگروں حضرت فاطمہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا نوں کسے مسکراؤندیاں نہیں ویکھیا۔ اوڑک رسولِ کریم صلی اللہ علیہ و آلہٖ وسلم دے وصال توں چھ مہینے مگروں آپؓ نے وی جنّت وچ جا ٹکانا کیتا۔

آپؓ دا جیون عورتاں لئی اِک نمونہ اے۔ اوہناں دے قدماں تے ٹرنا دُنیا دی منزل اے تے دین دی وی۔ ربّ ہر دھی بھین نوں اوہناں دی راہے ٹرن دی توفیق دیوے۔ آمین!

مشکل لفظاں دے معنے :

اچاہٹی : شیخی ۔ نکیری : چھوٹی ۔ وِیہار : معمول، کام ۔ آہر کرنا : بندوبست کرنا۔ انتظام کرنا
وسارنا : بھلانا ۔ سہیڑنا : اپنی مرضی سے اختیار کرنا ۔ ٹُونب : زیور، گہنا ۔ اوکڑاں : مشکلات
اوڑک : انجام، آخر کار

مشقی سوال

1 ۔ ہیٹھلے سوالاں دے جواب دیو :

(ا) حضرت فاطمہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا دی سادگی دا کوئی واقعہ بیان کرو۔

(ب) حضرت فاطمہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا نوں داج وچ کیہ کجھ ملیا سی ؟

(ج) ویاہ مگروں بعد حضرت فاطمہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا دی حیاتی کیویں گزری ؟

(د) آپؓ دی زندگی توں کیہ سبق ملدا اے ؟

2 ۔ اوہ حرف یا کلمہ جیہڑا کسے اسم دے شروع وچ لگ کے اوہدے معنیاں اُتے اثر پاوے اوہنوں "سابقہ" آکھدے نیں ، جیویں پُجّاں ، تیجّا ، نلجا ۔ ایہناں لفظاں دے شروع وچ ورک "س" تے "ن" سابقے نیں ۔ ایہناں سابقیاں وچوں ہر سابقے نوں ورت کے ترن ترن مثالاں دیو ۔

3 ۔ ایس سبق وچوں مرکب لفظ چُنو ۔

ڈاکٹر جمال ہوشیاپوری

مولوی غلام رسولؒ

مولوی غلام رسولؒ پنجابی زبان دے اُچے شاعر نیں۔ آپ ضلع ہوشیار پور دے اِک پنڈ عالم پور وچ میاں مراد بخش دے گھر 1829ء وچ پیدا ہوئے۔ آپ نے مُڈھلی تعلیم اپنے پنڈ دے مولوی حامد ہوراں کولوں حاصل کیتی۔ پھیر عربی، فارسی دی پڑھائی لئی نالدے پنڈ "غازیاں" دے مولوی محمد عثمان ہوراں کول چلے گئے۔ علم دی تریہہ ہور بھڑکی تاں حضرت نظام الدین اولیاءؒ دے سجادہ نشین نوں جا سلامی دِتی۔ مذہبی تعلیم توں اڈ، طب، نجوم، ہیئت، موسیقی، علم بیان تے عروض دا وی مطالعہ کیتا۔

نِکّے ہوندیاں آپ اپنے پیو نال بکریاں تے گائیں مجھیں چاردے رہے۔ تعلیم حاصل کرلئی تے آپ نے مدرسی نوں اپنا پیشہ بنا لیا تے بڑے سچجے طریقے نال اپنے ایس فرض نوں ادا کردے رہے۔ پھیر آپ نوں ایہہ نوکری راس نہ آئی تے چھیتی ای ایہدے توں کنارہ کر لیا۔ ایہدے مگروں آپ نے مسیت دی امامت سانبھ لئی تے امامت کراندیاں ساری عمر گزار دِتی۔

آپ سبھاوے بڑے نرم تے عاجز سن۔ ہر اِک نال بڑے پیار تے محبت نال پیش آوندے سن تے کدے کسے نوں مندا نہیں سی بولیا۔ نماز روزے دے مُڈھوں ای پابند سن۔ تہجد وی کدی قضا نہیں سی کیتی۔ ہر اِک نوں سُکھ پہنچاون دے جتناں وچ رہندے۔ بڑے خدا ترس تے رحم دل سن۔ کوئی کافر ہووے یاں مسلمان، چنگا ہووے یاں مندا، انسان ہون پاروں اوہنوں اپنا بھرا سمجھدے تے اوہدی خدمت نوں اپنے اُتے فرض جاندے سن۔

رسول پاک دے عاشق ہون پاروں آپ اہل بیت نال وی بڑا پیار رکھدے سن۔ اِک یتیم سیّد زادے روشن علی دا ذکر آپ نے اپنیاں منظوم چھٹیاں وچ کیتا اے۔ آپ نے اوہنوں پالیا پوسیا تے لکھایا پڑھایا۔ اوہدی شادی وی کیتی تے اوہنوں پٹواری لوا دِتا۔

مولوی غلام رسُول ہوری پنجابی دے سرکڈھویں شاعر نیں ۔ اوہناں دا رُتبہ شاعری وچ ڈھیر اُچیرا اے ۔ پندراں سولھاں ورھے دی عُمر وچ آپ دے بے مہارے جذبیاں نے آپ دا رُخ شاعری ول موڑ دتّا تے آپ اپنے خیالاں نوں قصیاں راہیں الیکن لگ پئے ۔

آپ نے بوہت ساریاں کتاباں لکھیاں جیہڑیاں پنجابی شاعری وچ نیں ۔ چھوٹے قصیاں وچوں مسئلہ توحید ، سی حرفی سسّی پُنوں ، حُلیہ شریف ۔ چٹھیاں ۔ پندنامے نئے قصہ رودپن وغیرہ نیں ۔ "داستان امیر حمزہ" جیہڑی تناں جلداں وچ اے ، آپ نے پہلی عُمر وچ نظم کیتی ۔ اوہناں دی مشہور تصنیف "احسن القصص" اے ۔ ایہدے وچ حضرت یوسف علیہ السّلام اَتے مائی زلیخاؒ دا قصہ بیان کیتا گیا اے ۔

مولوی ہوراں دے کلام وچ بڑا درد تے سوز اے ۔ اوہ ربّ دی ذات بارے لکھدے نیں :

دانا بینا واحد خالق سُندا عرض سنائی
اُسدے باجھ مددگر کیہڑا بخشے غموں رہائی

اوہ دسدے نیں پئی اللہ توں بنا کوئی عبادت دے لائق نہیں ، اوہ ہر اک دا خالق تے مالک اے ۔ اوہدے وصفاں دا کوئی اوڑک نہیں ۔ اوہدی جنّی وی تعریف کریئے تھوڑی اے ۔

عجز کمال خدا دی حمدوں ہر ذرّہ اقراری
دم دم لکھ لکھ نُوں لُوں حمدوں تھیوے نہ شکر گزاری

اِنسان نُوں اوہدا مقام دسدے نیں پئی تینوں ربّ نے اُچا مقام دِتّا اے ، توں ہر شے نُوں نوا سکدا ایں ۔ تیری ہمت اَگے کوئی وی نہیں اَڑ سکدا ۔ اُدم کیتیاں سبھے دلدّر دُور ہو جاندے نیں ۔ اپنے آپ نوں ماڑا نہ سمجھ ۔

توں پُرشان دلاور ضیغم ہویوں آپ نتانا
خُود نوں جان شغال کمینہ بیٹھوں چھوڑ ٹکانا

دُنیا دے لالچ تے حرص دی نِندیا کردے کہندے نیں :

تِنے حرف طمع دے آپے ، تِنے نقطیوں خالی

میں خالی ہتھ میرا خالی ، خالی سفراں جالی

سارے انسان حضرت آدمؑ دی اولاد نیں ، ایس ناتے نال سبھو آپو وچ بھرا نیں۔ جیہڑے بھراوں دُوجے بھرا دا درد دریغ نہیں اوہ کاہدا انسان اے۔ اِک دُوجے نال رَل جُل کے رہنا چاہیدا اے۔ جدوں اِک بھرا دُوجے بھراوں ، پیار نال مِلن جاندا اے تاں رب دی بڑا خوش ہوندا اے۔

جو بھائیاں نوں مِلنے جاوے اُلفت نال پیارے

چُھٹ عذابوں رُتبہ پاوے باجھ حساب شمارے

مولوی ہوراں نے اپنی ساری زندگی لکھن پڑھن تے حق سچ دے پرچار وچ گزاری۔ آپ 5 مارچ 1892ء نوں ایس جہانوں رُخصت ہو گئے۔ اوہناں دا مزار عالم پور (بھارت) وچ اے۔

مشکل لفظاں دے معنے :

اُدَم : ہمّت ۔ سبھا : عادت ۔ پرچار : عبادت ۔ اُلیکنا : خاکہ بنانا ، لِکھنا ۔ نتانا : کمزور ۔

مشقی سوال

1 - مولوی غلام رسُول ہوراں دے وصف بیان کرو۔

2 - مولوی ہوراں دی مشہور کتاب کیہڑی اے ؟

3 - مولوی ہوراں دے پنج شعر سناؤ۔

4 - ایس شعر دا مطلب بیان کرو۔

خُود نوں جان شغال کمینہ بیٹھوں چھوڑ ٹکانا   توں پُرشان دلاور ضیغم ہویوں آپ نتانا

5 - ہیٹھلے لفظاں دے معنے لکھو تے فقریاں وچ ورتو :

مُڈھوں ۔ نتانا ۔ ضیغم ۔ طمع

6 - واحد دے جمع تے جمع دے واحد لکھو :

مجھیں ۔ کنڈھا ۔ ڈھائیں ۔ منت ۔ کرامت ۔ میت ۔

اشرف پال

قائدِ اعظمؒ زندہ باد

خوشبوواں دے باغ دا مالی
قوم دا بابا دیس دا والی
لیایا جوہاں لئی ہریالی
کیتے بندی وان آزاد
قائدِ اعظمؒ زندہ باد

قوماں نوں ہڈیاون والا
بھلیاں نوں راہ پاون والا
پیار دا سبق پڑھاون والا
ساڈا رہبر تے اُستاد
قائدِ اعظمؒ زندہ باد

آکھیا اے بابے من موہنے
کم کریا جے سوہنے سوہنے
ایویں راہ پدھرے نہیں ہونے
محنت باجھ نہ ملدی داد
قائدِ اعظمؒ زندہ باد

مشکل لفظاں دے معنے :

جوہ : خطۂ زمین، چراگاہ - بندیوان : قیدی -

مشقی سوال

1۔ ایس نظم وچ قائد اعظمؒ نوں رہبر تے اُستاد متھیا گیا اے کیوں ؟

2۔ ایہناں لفظاں دے معنے لکھو :

جُوہ ۔ ہریالی ۔ وڈیاؤنا ۔ من موہنا ۔ پدھرا

3۔ اوہ اسم جیہڑا اپنی بناوٹ دے لحاظ نال کم کرن والے نوں ظاہر کرے ۔ اوہنوں "اسم فاعل" آکھیا جاندا اے جیویں ۔

پڑھاون والا ، وڈیاون والا وغیرہ ۔ پنجابی وچ "اسم فاعل" بناون دے کئی طریقے نیں تے ایہہ خاص طور تے مصدر توں بنایا جاندا اے ۔ اپنے اُستاد نوں اسم فاعل بناون دے طریقے تے نشانیاں پُچھو تے ہیٹھلے مصدراں توں اسم فاعل بناؤ ۔

پڑھنا ۔ جھگڑنا ۔ پُوجنا ۔ ترنا ۔ ہونا

4۔ نظم دے نیچے بند دا مطلب بیان کرو ۔

تنویر بخاری

اِنسان دی کہانی

مذہب دے مطابق سبھ توں پہلے انسان حضرت آدم علیہ السّلام سَن ، جیہناں دی پسلی توں حضرت حوّا پیدا ہوئی ۔ خدا نے اوہناں نوں کنک دا دانہ کھان پاروں جنتوں کڈھکے بھوئیں ول ٹور دِتا ۔ دُنیا تے رہن والے سارے انسان اوہناں دی اولاد نیں ۔

سائنس دان کہندے نیں پئی انسان جانوراں دی حالت توں ترقی کرکے ایس صورت تیکن اپڑیا اے ۔ پر مسلماناں دے عقیدے مطابق ایہہ گویڑ ٹھیک نہیں ۔

شروع وچ اِک دُوجے نوں اپنی گل سمجھاون لئی انسان وَن سونیاں ، اُچیاں نیویاں آوازاں تے سَینتاں توں کم لیندا سی ۔ پھیر ہولی ہولی اوہنے زبان دیاں اڈو اڈریاں حرکتاں نال وکھو وکھ لفظ بنانے شروع کیتے اتے اِنج اوہنے بولن دی جاچ سکھ لئی ۔ اِک علاقے دے رہن والے اک طرح دے لفظ ورتن لگ پئے تے اوہناں دی سوچ دا ڈھب وی اِکو جیہا ہو گیا ۔ اِک دُوجے دی زبان سمجھن نال آپو وچ ہمدردی ودھی تے لوکی اِک دُوجے نال مِلن ملان لگ پئے ۔ ایس ملاپ نے کُنبیاں اُتے خانداناں نوں جنم دِتّا ۔ وکھو وکھ تھاواں تے رہن والیاں اُتے اوتھوں دی ہوا ، پانی نے وی اثر پایا ۔ ٹھنڈے علاقیاں دے رہن والیاں دا رنگ گورا چٹا ، تے گرم حِصیاں دے واسیاں دا رنگ کنک ونّا ، ساوْلا تے کُجھ کالا ہو گیا ۔

انسان نے سردی ، گرمی تے جنگلی جانوراں توں بچن لئی غاراں تے کھو کھلے رُکھاں وچ پناہ لبھی ۔ پھیر اوہنے بھوئیں وچ ٹوئے کڈھ کے اوہناں اُتے رُکھاں دیاں ٹہنیاں اَتے پتیاں دی چھاں کیتی ۔ ڈھڈ نوں پالن توں بچاون لئی درختاں دی چھل اُتے پتّر ورتے ۔

پہلوں پہل جنگلی جانوراں نوں شکار کرن لئی اوہدے کول کوئی ہتھیار نہیں سی ۔ ایس کم لئی اوہنے پتھّر ورتے ۔ ہولی ہولی پتھراں نوں رگڑ کے اوہدے ہتھیار بنائے ۔

اوہنے کجھ جانوراں نوں گھیر گھار کے اِک تھاں اکٹھا کیتا ۔ رکھوالی کردیاں جانور ہلھ گئے تے اِنج پالتو جانور اوہدے کم آون لگ پئے ۔

اوہ اگ ناں دی کسے شے دا جانو نہیں سی ۔ اوہنوں اینا پتا سی پئی سورج نکلدا اے تاں پینڈا پالیوں بچدا اے ۔ اوہ شکار نوں چیر پاڑ کے کچا ای کھا جاندا سی ۔ جدوں اوہنوں ایہہ بھیت معلوم ہویا پئی پتھر نال پتھر دے رگڑ کھان نال اگ پیدا ہوندی اے ، تاں اوہنے ہولی ہولی اگ بالن دا طریقہ سکھ لیا ۔ اگ سیک کے اوہنے اپنا پالا لاہیا تے بھُجیا ہویا گوشت کھان دا سواد وی مانیا ۔

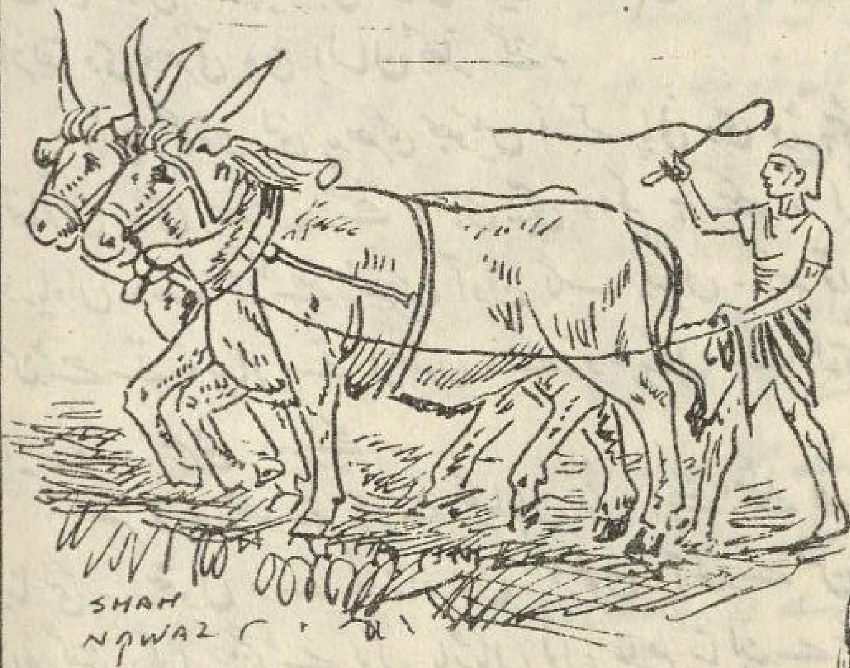
پھیر اوہنے ویکھیا پئی کجھ پودیاں نوں سِٹے لگدے نیں تے ایہہ سِٹے بھکھ لاہون دا کم وی دیندے نیں ۔ نال ای اوہنوں ایہہ وی پتا لگا پئی ایہناں سِٹیاں وچوں نکلن والے دانے مٹی وچ رل کے پانی تے گرمی نال اُگ آؤندے نیں ۔ اِنج اوہنے ہولی ہولی واہی بیجی دا کم سکھ لیا تے گوشت دے نال نال اَن وی کھان لگ پیا۔ ہن اوہنوں چوکھی سُرت آ گئی سی ۔ کُنبیاں قبیلیاں تے نسلاں وچ رہن دی رِیت پے گئی تے انسان نے چوپھیرے کھلرنا شروع کر دِتا ۔ رِزق دی بھال نے اوہنوں اِک تھاؤں دُوجی تے پھیر تیجی تھاں ڈیرے لاون اُتے مجبور کیتا ۔ اِنج یورپ ، ایشیا تے افریقہ دی دھرتی وچ اِنسان کھلر گئے ۔

اناج اگاون لئی پدھری بھوئیں اُتے پانی دی لوڑ پئی تے انسان نے ایہو جیہاں تھاواں وی لبھیاں جتھے واہی بیجی دا کم ہو سکے ۔ ایسے پاروں نویاں نویاں آبادیاں دریاواں دے کنڈھے نظریں آون لگ پئیاں ۔ سبھ توں پرانیاں آبادیاں نیل دریا دے کنڈھے تے وسیاں تے ایتھوں دے وسنیکاں نے واہی بیجی نوں اپنا پیشہ بنایا تے ایہہ لوک مصری سدیجے ۔

مصر وچ چھوٹے چھوٹے قبیلیاں نوں اپنے تھلے لا کے اِک خاندان نے اوتھے حکومت بنا لئی ۔ ایتھوں دے بادشاہ نوں "فرعون" آکھدے سَن ۔ فرعوناں نے ڈھیر چِر اپنا راج قائم کیتی رکھیا ۔ تگڑے لوک ماڑیاں نوں غلام بنا لیندے سَن ۔ لونڈیاں اُتے غلام منڈیاں وچ وِکدے سَن ۔

مصر نے ہر طرح دی ترقی کیتی ۔ اوہناں دے بنائے ہوئے محل تے اہرام بڑے مشہور

SHAH
NAWAZ

نیں ۔ مصریاں نے لکھن پڑھن دا ڈھب وی سکھیا تے مذہب داناں وی اَگے لیاندا ۔
حضرت موسیٰ علیہ السّلام ایہناں فرعوناں وچوں اِی اک فرعون دے عہد وِچ اللہ تعالیٰ ولّوں انساناں دی بھلیائی دا سنیہا لے کے آئے سَن ۔

مصر دے نال لگدا اک ہور علاقہ اے جیہڑا عراق توں یمن تیکن کھلریا ہویا اے ۔ عراق فرات تے دجلہ دو دریاواں دے وچکار لے دوآبے نوں آکھدے نیں ۔ ایس علاقے وچ وی کِسے نے پربتوں تے کِسے نے دکھنوں ہلّا بول کے قبضہ جماوَن دا جتن کیتا ۔ ایتھے وی کئی قوماں تے قبیلیاں نے واری واری راج کیتا ۔ ایہہ اوہو اِی دھرتی اے جِتھے حضرت نوح علیہ السّلام خدا ولّوں پیغمبر بن کے آئے سَن تے ایتھے اِی اوہ طوفان آیا سی جیہنوں "نوح دا طوفان" آکھدے نیں ۔ نمرود وی ایسے علاقے دا بادشاہ سی، جیہدے ویلے وچ حضرت ابراہیم علیہ السّلام نوں ربّ نے اپنا نبی بنا کے گھلیا سی ۔

کجھ قوماں نے یورپ وَلّے مُونہہ کر لیا تے کجھ وچلے ایشیا دے پہاڑاں وَل آ گئیاں ۔ حضرت عیسیٰ علیہ السّلام توں دو ہزار ورھے پہلاں وچلے ایشیا توں ٹُر کے ہندوستان وچ داخل ہون والی قوم آریا سدیندی اے ۔ ایس قوم نے ایتھوں دے پُرانے وسنیک دراوڑاں نوں مار بھجایا، اُتے جیہڑے رہ گئے اوہناں نوں اپنا غلام بنا کے ایتھے اپنا راج قائم کر دِتّا ۔

ہُن انسان ترقی کر کے چوپھیرے کھلر چکیا سی ۔ مصر، عرب تے عراق نوں اڈ یونان، روم، فارس تے چین ورگے مُلک آباد ہون لگ پئے ۔ جیہڑی قوم تگڑی ہوندی اوہ دُوجی قوم نوں دبا کے اوہدے اُتے حکم چلاون لگ پیندی ۔ قوماں تے مُلکاں وچ لڑائیاں ہون لگ پئیاں ۔ جدوں ظلم وَدھ جاندا اے تے لوک بدراہ ہو جاندے نیں ۔ اودوں ربّ ولّوں اوہناں دی ہدایت لئی کوئی پیغمبر آ جاندا اے ۔ ربّ نے اڈو اڈریاں قوماں ولّے اِک لکھ تے کئی ہزار پیغمبر گھلے نیں آخری پیغمبر حضرت محمّد صلی اللہ علیہ و آلہٖ وسلّم عرب دے مُلک وِچ پیدا ہوئے ۔ حضور صلی اللہ علیہ و آلہٖ وسلّم آخری نبی نیں اُتے ایہناں اُتے نبوّت ختم ہو گئی اے ۔ ایہناں دے لیاندے ہوئے دین اسلام اُتے چلن والے مسلمان نیں ۔ ایہہ دین عرب نوں ٹُر کے ہَولی ہَولی ساری دُنیا وچ پھیل گیا اے ۔

مشکل لفظاں دے معنے :

لویڑ : قیافہ - سینت : اشارہ ، رمز - ہٹکنا : روکنا ، منع کرنا -

مشقی سوال

1- انسان نے بولنا کیویں سکھیا ؟
2- سارے اِنسان اِکو بیو دے پُتر نیں پھیر اوہناں دی زبان وکھو وکھری کیوں اے ؟
3- پُرانے انسان دی رہت بہت بارے تسیں کیہ جاندے او ؟
4- ہیٹھلے لفظاں دے معنے لکھو :

گویڑ - ون سوّنا - کھیچل - کندھا - ملاپ -

5- ایہناں لفظاں دے اُلٹ لکھو :

گورا - پالا - چوکھی - ماڑا - پربت -

سیّد اختر جعفری

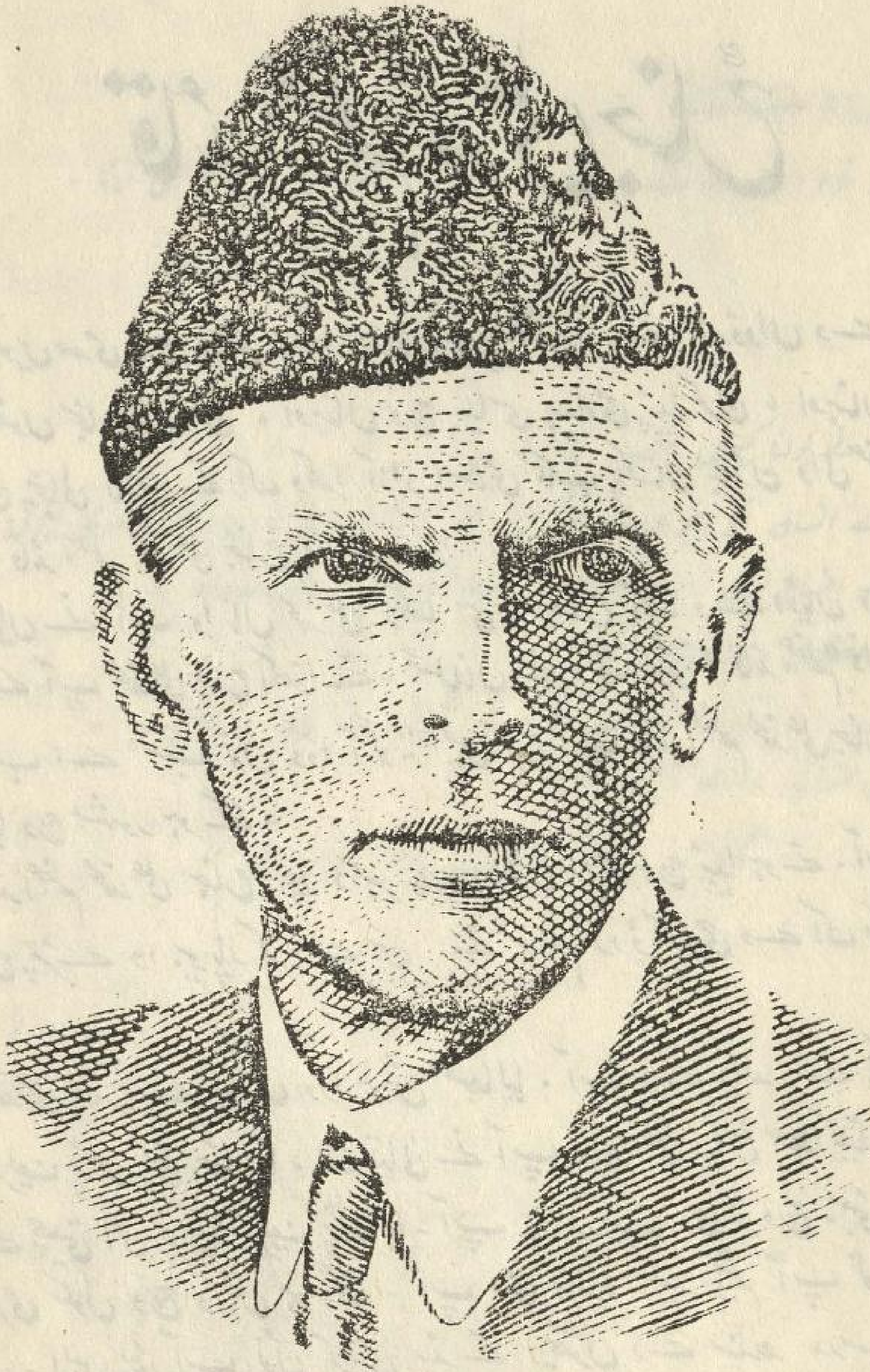
قائدِ اعظم محمّد علی جناحؒ

ویہویں صدی وچ برّصغیر دے مُسلماناں نوں انگریزاں تے ہندوواں دے سانجھے ظُلم دے ہتھوں نجات دوان ، اوہناں وچ سیاسی بیداری پَیدا کرن ، اوہناں دے گلوں غلامی دی پنجالی لاہن تے اِک وکھرا آزاد اسلامی مُلک پاکستان بناوَن والی عظیم شخصیت دا پُورا ناں قائدِ اعظم محمّد علی جناحؒ اے۔

ماپیاں نے آپ دا ناں محمد علی رکھیا سی ۔ جناح آپ دے وڈیاں دی ذات سی۔ ایس کرکے آپ محمّد علی جناح اکھوائے۔ مُسلماناں نے آپ نوں "قائدِ اعظم" دا خطاب دِتّا۔ جیہدا مطلب اے "سب توں وڈا آگو"۔ ایس طرح آپ قائدِ اعظم محمّد علی جناح دے طور تے پوری دُنیا وچ مشہور ہو گئے۔

قائدِ اعظم محمّد علی جناح 25 دسمبر 1876ء نوں کراچی وچ پَیدا ہوئے۔ آپ دے والد پُونجا جناح چمڑے دا بیوپار کردے سَن تے نیو بم روڈ کراچی دے اک مکان وچ رہندے سَن۔

محمّد علی جناحؒ نے جدوں ذرا ہوش سمبھالیا ، آپ دے والد نے اِک میت وچ قرآن شریف پڑھن لئی بٹھا دِتّا۔ اللہ تعالیٰ نے آپ نوں اعلیٰ دماغ عطا کیتا سی ۔ ایس لئی آپ نے چھیتی ای قرآن شریف پڑھ لیا۔ آپ چھ ورہیاں دی عُمر وچ بمبئی دے گوکل داس تیج پرائمری سکول وچ داخل ہو گئے۔ آپ دی والدہ سکینہ بیگم آپ توں بناں اُداس ہو گئیاں ۔ ایس لئی آپ نوں کراچی سدّ کے ایتھوں دے سندھ مدرسہ وچ داخل کرا دِتّا۔ کُجھ چِر مگروں آپ مِشن ہائی سکول کراچی وچ چلے گئے۔ جتھوں سولھاں ورھیاں دی عمر وچ آپ نے بمبئی یونی ورسٹی دا میٹرک دا امتحان چنگے نمبراں نال پاس کیتا۔ آپ نوں پڑھن دا بوہت شوق سی پر آپ دا مکان چھوٹا تے اوہدے وچ رہن والے بندے چوکھے

قائداعظمؒ

سن ۔ ایس لئی رات نُوں جدوں گھر دے سارے جی سوں جاندے، آپ مطالعہ کر دے سن۔ لیمپ دے اِک پاسے گتے دا اِک ٹوٹا ایس پاروں لاویندے تاں جے اوس پاسے سُتیاں بندیاں دی نیندر بوہتے چانن نال خراب نہ ہووے۔ آپ رات ڈھیر چِر تائیں اپنا سکول داکم کردے رہندے، تے کدی وی اج داکم کل اُتے نہ چھڈدے ۔ اوہ ہر روز اپنا سارا کم مکا کے سوندے سن ۔

اِک وار کوئی ادھی رات ویلے آپ دے چاچے دی دھی بھین دی اکھ کھُل گئی۔ اوہ آپ نُوں اپنی ڈونگھی رات ویلے پڑھدیاں ویکھ کے حیران رہ گئی تے آکھن لگی "محمد علی تُوں حالی تِیک جاگدا پیا ایں۔ اِنج محنت کرن تے جگراتے نال تُوں اپنی صحت خراب کرلویں گا۔"

آپ نے جواب دِتا: "جے مَیں اپنی محنت نہیں کراں گا تے وڈا آدمی کیویں بناں گا۔" حق گل وی ایہہ ہے پئی آپ اپنی دن رات دی محنت پاروں ای دُنیا دے وڈے آدمی بنے ۔

بال پنے وچ آپ نُوں کرکٹ کھیڈن دا بڑا شوق سی۔ کرکٹ بارے آپ دا اک واقعہ ایس طرح بیان کِیتا جاندا اے پئی اک دن آپ دا بیلی نانجی جعفر اپنے دُوجے سنگیاں نال بنٹے (گولیاں) کھیڈ رہیا سی۔ آپ نے اوس نُوں ایس گندی کھیڈ توں موڑیا اَتے آکھیا، ایہہ کھیڈ چنگی نہیں۔ ویکھ تیرے سارے لِیڑے خراب ہو گئے نیں تے دونویں ہتھ وی دھوڑ نال بھر گئے نیں ۔ ایہہ کھیڈ چھڈ کے میرے نال کرکٹ کھیڈیا کر۔ نانجی جعفر تے اوہدے دُوجے سنگیاں نُوں ایہہ گل بوہت چنگی لگی تے اوس دیہاڑے توں اوہناں نے رل کے کھُلے میدان وچ کرکٹ کھیڈنی شروع کر دِتی اَتے ایہہ کھیڈ اوس ویلے تِیکر جاری رہی جد تِیک آپ ولایت نہ ٹُر گئے ۔

پُونجا جناح نے اپنے اِک دوست دے مشورے نال محمّد علی جناح نُوں قانُون دی اعلیٰ تعلیم حاصل کرن لئی ولایت گھلّ دِتا ۔ محمّد علی جناح نے اوتھے "لِنکن اِن" وچ داخلہ لیا تے بڑی محنت اَتے لگن نال وکالت دی تعلیم حاصل کِیتی ۔ پھیر 1896ء وچ بیرسٹری دا امتحان پاس کرکے کراچی پرتے ۔ اوس ویلے آپ دی عمر 21 ورھے سی ۔

واپسی اُتّے آپ دے گھر دے حالات کافی بدل چکے سن ۔ آپ دے مہربان تے پیاری

ہاں جی چلانا کرگئے سن تے پیو دا کاروبار گھاٹے پاروں ٹھپ ہو چکیا سی، پر آپ وی جوانمرد و مجاہد سن۔ ایس لئی ہمت نہ ہاری۔ کیوں جے آپ دی حیاتی دی کتاب وچ ناممکن تے مایوسی دے الفاظ نہیں سن۔ ایس لئی آپ مشکلاں دے پہاڑ سامنے ڈٹ کے کھلو گئے تے بمبئی جا کے وکالت شروع کر دِتی۔

تِناں ورھیاں مگروں حکومت نے آپ دی قابلیت ویکھ کے مجسٹریٹ بنا دِتا۔ آپ چھ مہینے تیک عارضی مجسٹریٹ رہے۔ پھیر حکومت نے آپ نوں پندراں سو روپے مہینے دی پکی نوکری پیش کیتی پر آپ نے ایہہ آکھ کے نوکری قبول نہ کیتی پئی میں پندراں سو روپے اک دیہاڑی وچ کما لیا کراں گا۔ ایس مگروں آپ نے پھیر وکالت شروع کر دِتی تے اُچی پدھر دے وکیل مشہور ہو گئے۔

کامیاب وکالت پاروں دناں وچ ای آپ دی مالی حالت چنگی ہو گئی۔ پھیر آپ نے سیاست وچ حصہ لینا شروع کر دِتا تے انڈین نیشنل کانگرس دے رُکن بن گئے۔ کانگرس وچ رہ کے آپ نے جد ہندواں دے کارے ویکھے تے آپ نوں یقین ہو گیا پئی کانگرس صرف ہندواں دی بھلیائی چاہندی اے اَتے مسلماناں نوں اوڑک نقصان ای پہچاوندی اے۔ ایس کر کے آپ 1911ء نوں مسلم لیگ وچ شامل ہو گئے۔ اوس سمے ہندوستان دے مسلماناں دی حالت بڑی خراب سی۔ اوہ غلامی تے لاچاری دی زندگی گزار رہے سَن تے اوہناں نوں پوری مذہبی آزادی وی حاصل نہیں سی۔ آپ نے مسلماناں دی ایس حالت نوں سدھارن دا پکا ارادہ کر لیا تے ایس کم وچ دن رات رُجھ گئے۔

1930ء وچ علامہ اقبالؒ دی صدارت وچ الہٰ آباد دے مقام اُتے مسلم لیگ دا اکٹھ ہویا، جیہدے وچ علامہ اقبالؒ نے ہندوستان دے مسلماناں لئی اک وکھرے وطن دا خیال ظاہر کیتا۔ ایہہ گل ٹُردیاں ٹُردیاں اِنج پکی ہوئی پئی ایس نوں 23 مارچ 1940ء نوں اقبال پارک لاہور وچ مسلم لیگ دے سالانہ جلسے وچ قرارداد پاکستان دی شکل مِل گئی۔ ایس جلسے دی صدارت قائدِ اعظمؒ نے فرمائی۔ اخیر قائدِ اعظمؒ دیاں تدبیراں، اگوائی اَتے مسلماناں دیاں کوششاں نال 14 اگست 1947ء نوں مسلماناں دا اک وکھرا وطن پاکستان بن گیا۔ قائدِ اعظمؒ ایہدے پہلے گورنر جنرل مقرر ہوئے۔

پاکستان اک نواں مُلک سی۔ ایس نوں پَیراں اُتے کھڑا کرن اَتے اگانہہ ٹورن لئی

بڑی محنت دی لوڑ سی ۔ ایسے کر کے قائدِ اعظمؒ ہوراں دن رات سخت محنت کیتی جیہدے نال کہ آپ دی صحت جیہڑی پہلوں وی بوہت چنگی نہیں سی ہور وی خراب ہو گئی ۔ ڈاکٹراں نے آپ نوں مکمل آرام کرن دا مشورہ دِتا ۔ آپ بلوچستان دے اِک صحت افزا مقام "زیارت" چلے گئے ۔ بیماری دی حالت وچ وی آپ اپنی قوم اَتے پاکستان دی خاطر کم کر دے رہے ۔ جیہدے پاروں صحت ڈاڈھی ای خراب ہو گئی ۔ اخیر 11 ستمبر 1948ء نوں 71 ورھے 8 مہینے تے 16 دن دی عمر پا کے انتقال فرمایا ۔

شروع وچ آپ نے جیہڑی دینی تعلیم حاصل کیتی سی اوہدا فائدہ ایہہ ہویا پئی آپ دے دل تے دماغ اُتے اپنے سچّے تے مکمل دین دے گُوڑھے نقش قائم ہو گئے ۔ ایسے پاروں آپ دے دل وچ ایمانداری ، کم دی سچّی لگن ، پاکبازی تے صفائی آخیری دم تیکر قائم رہی ۔ اوکھے توں اوکھے حالات وچ وی آپ کدی مایوس نہیں ہوئے ۔ سدا اُدّم تے ہمّت نال ہر طرح دیاں اوکڑاں اُتے قابو پاندے رہے ۔

آپ نے اک واری لاہور وچ تقریر کر دے ہوئیاں طالب علماں نوں فرمایا :

"میں پاکستان دے ہر وسنیک ، خاص طور تے اپنے جواناں نوں آکھدا ہاں پئی اوہ خدمت ہمّت تے بُرداشت دے جذبے دا مظاہرہ کرن ۔ ایس طرح دیاں شریفانہ تے اُچیاں مثالاں قائم کرن پئی آؤن والیاں نسلاں اوہناں دے پیراں تے پیر دھرن ۔

اِک ہور تھاں تے اوہناں نے طالب علماں نوں اِنج نصیحت کیتی :

"محنت نال تعلیم حاصل کرو ۔ اپنا اخلاق اُچا رکھو ، اَتے موت کولوں نہ ڈرو ۔ کیوں جے ساڈا دین اسلام ساہنوں ایہو تعلیم دیندا اے ۔"

مشکل لفظاں دے معنے :

نجات : چھٹکارا ۔ عظیم : بہت بڑا ۔ چوکھے : بہت زیادہ ۔ جگراتے : راتوں کو جاگنا ۔
موڑنا : منع کرنا ۔ پرتنا : واپس آنا ۔ پدھر : سطح ۔ رُجھنا : مصروف ہونا ۔ اکٹھ : مجمع ، جلسے ۔
چلانا کر جانا : انتقال کر جانا ، جماندرو ، پیدائشی

مشقی سوال

1 - قائد اعظمؒ دے کیہ معنے نیں ؟
2 - قائد اعظمؒ محمدّ علی جناحؒ کدوں تے کتھے پیدا ہوئے ؟
3 - قائدِ اعظمؒ نے سب توں پہلاں بمبئی دے کس مدرسے وچ داخلہ لیا ؟
4 - پاکستان دی قرار داد کدوں تے کس تھاں تے منظور کیتی گئی ؟
5 - قائد اعظمؒ نے طالب علماں نوں کیہ نصیحت فرمائی سی ؟
6 - ہیٹھاں دِتّے ہوئے لفظاں نوں اپنے فقریاں وچ ورتو :

اُدم - سمے - جگراتا - اوکڑاں - واسی - کھیڈ - وسنیک -

7 - ہیٹھاں دِتّے ہوئے فقریاں وچ خالی تھاواں نوں بھرو :

(i) سارا کم . . . . کے سونڈے سن -
(ii) 1940ء وچ مسلم لیگ دا . . . . اقبال پارک لاہور وچ ہویا -
(iii) آپ مشکلاں دے پہاڑ سامنے . . . . کھلو گئے -

فیروز سائیں

میلہ شالامار

تازہ کر دے یاد پُرانی رَل مِل جاندے ہانی ہانی
ہر تھاں بیٹھے لا کے ڈھانی باغ دے اندر دُنیا دار
لوکی جاندے شالامار

اکھاں ویکھدیاں نظارے مینہ برساؤندے نیں فوارے
باراں دریاں رُوپ نکھارے جاندیاں تائیں لین کھلھار
لوکی جاندے شالامار

تھاں تھاں بُوٹے پُھلاں والے جھوم جُھوم کے ہسن والے
قدرت رنگے رنگ نرالے اودے، نیلے تے گلنار
لوکی جاندے شالامار

رنگ آمیزی لگدی پیاری پُھل بسنتی، زرد، اناری
شُتری، صندلی تے نسواری ہر تھاں ڈوھلے رنگ بہار
لوکی جاندے شالامار

ہر بُوٹے نُوں چڑھی جوانی ہر ہر شاخ دِسے مستانی
راج کماوے رات دی رانی خوشبو کردی پھرے نثار
لوکی جاندے شالامار

بچے رُکدے ویکھ کھڈاؤنے پَل وچ ایہناں توڑ گواؤنے
بچپن جیہڑے مُڑ نہیں آؤنے آخر فانی اے سنسار
لوکی جاندے شالامار

ایہنوں کہن بہار دا میلہ یار بنا کیہ یار دا میلہ
لگے لکھ ہزار دا میلہ دل نہیں پھڑ دا چین قرار
لوکی جاندے شالامار

مشکل لفظاں دے معنے :

ہانی : ہم جولی، ہم عمر ۔ رنگ آمیزی : رنگ ملانا، رنگین کرنا ۔ سنسار : دُنیا ۔
فانی : فنا ہونے والا ۔

مشقی سوال

1 ۔ شالامار دا میلہ کتھے تے کِس بہارے دی تقلید کرن ؟
2 ۔ نظم دے چوتھے تے پنجویں بند دا مطلب دسّو ۔
3 ۔ ہیٹھاں لکھے ہوئے مصرعے نظم دے کیہڑے کیہڑے بند وچ آئے نیں ؟ ایہناں مصرعیاں دا تعلق بند دے دُوجے مصرعیاں نال دسّو ۔

(i) خوشبو کر دی پھرے نثار (ii) آخر فانی اے سنسار
(iii) دل نہیں پھڑدا چین قرار (iv) چانڈیاں تائیں لین کھلہار

4 ۔ نظم دے دُوجے تیجے بند وچ رنگاں دے ناں لئے گئے نیں ۔ ایہناں رنگاں دے مطابق کُجھ پھُلاں دے نال وی لکھو ۔
5 ۔ خالی تھاؤاں نُوں پُر کرو :

(i) بھجّن جیہڑے مُڑ نہیں ...... (ii) ہر بُوٹے نُوں .....جوانی
(iii) باراں دریاں .....نکھارے (iv) تازہ کردے .....پرانی

6 ۔ ہیٹھاں لکھے ہوئے لفظاں نُوں اپنے فقریاں وچ ورتو :
کھلہار ۔ نثار ۔ روپ ۔ اناری ۔ نظارے ۔ نرالے ۔ تائیں ۔ قدرت ۔

شریف صابر

ڈیرہ بابے راٹھ دا

بابا راٹھ -------- : پرانے خیالاں دا اِک بُڈھا چودھری ۔
ماسٹر اللہ دتا -------- : محکمہ تعلیم وچ نواں بھرتی ہو کے آیا اِک سکول ماسٹر ۔
بابو فضل کریم -------- : پنڈ دے لوہاراں دا مُنڈا جیہڑا میٹرک مگروں ٹیکنیکل ڈپلوما پاس کر کے مشینری بنان دے کارخانے وچ چھوٹا انجنیئر لگا ہویا اے ۔
شیرا -------- : بابے راٹھ دا بھتریا، کارخانے وچ قُلی بھرتی ہویا سی پھیر ترقی کر کے فِٹر ہو گیا اے ۔

بابا راٹھ اپنے ڈیرے تے ڈھو والے پلنگھ اُتّے تکیے نال ڈھاسنا لائی بیٹھا اے ۔ ڈیرے وچ تن چار پیڑھے تے دو تن منجیاں پئیاں ہوئیاں نیں ۔ میلی پرانی دری اُتے چار پنج پرالی دے اُنے مُوڑھے پئے نیں ۔ کُجھ کُرسیاں منجیاں تے مُوڑھیاں اُتے درجے سیتی چودھری بیٹھے نیں ۔ کُجھ بندے دری تے بیٹھے نیں ۔ ایدھر اودھر دیاں گلاں ہو رہیاں نیں کہ اینے چر وچ ماسٹر اللہ دِتّا ہوری آ جاندے نیں ۔

ماسٹر : السلامُ علیکم
بابا : وعلیکم سلام ۔ سنا بھائی جواناں : کون جوان ہونا ایں ؟ تے ایتھے کیوں آیا ایں ؟
ماسٹر : بابا جی مَیں تہاڈی "کون جوان" والی گل نہیں سمجھ سکیا ۔
بابا : میرا مطلب اے پئی توں ذات دا کون سداؤنا ایں ؟
ماسٹر : جی مَیں بندہ ذات ہاں ۔

(ڈیرے وچ بیٹھے کجھ بندے کھڑکھلی ماردے نیں تے کجھ سوچیں پے جاندے نیں)

بھنجے بیٹھا اِک بندہ : (دُوجے نُوں اَرک مار کے) لے بھائی ہُن بجھی گا بھٹھ ۔ ایتھے تے بابے راٹھ دے کوئی وی وارے نہیں آ سکدا ۔

بابا : بھلیا لوکا ! میرے نال مسخریاں نہ کر ۔ بھلا بندہ وی کوئی ذات اے ۔ ذاتاں تے اچھیاں نیں ، چندھڑ ، گجر ، جٹ ، ڈوگر ، راجپوت ، پپیمے ، چھٹے ، کھرل، یا کمّی ذاتاں موچی ، نائی ، تیلی ، کمھیار ، لُہار ، ترکھان ۔

کُرسی تے بیٹھا اک چودھری : باباجی ! سُنیا اے بندے اُتنے ماں پیو دی ذات دا اثر ہوندا اے ۔ ایہہ گل بھلا ایس بھائیے کولوں پچھّو کھاں ۔

ماسٹر : میں کیہ دَساں ، مَیں تے آپ بھمبل بھوسے وچ پیا ہوئیاں ۔ تہاڈے حساب نال تے میری کیہ ذات بنے گی ۔ پیو میرا کلّے ہل دی واہی چھڈ کے فوج وچ بھرتی ہو گیا سی ۔ اجکل پنشن پا کے شاعری کرن لگ پیا اے تے ماں وی دن وچ کئی ذاتاں بدل دی سی ۔ کپڑے دھوبن وانگوں دھوندی سی تے روٹی ماچھن وانگوں لاندی سی ۔ اپنے بچیاں دا گند مند تے ڈنگراں دا گوہا کوڑا چوڑھیاں وانگوں سٹدی سی ۔

بابا : اِنج تے سارے گھراں دیاں سوانیاں کر دیاں نیں تُوں وچوں اپنی ذات والی گھنڈی کھولیں تے گل مُکّے ۔

ماسٹر : باباجی ! میری سمجھ وچ ایہہ نہیں آؤندا جے کوئی سوانی اپنے ٹبر دیاں روٹیاں لائے تے اوہ چودھرانی تے جے تندور وِچ ٹُبھیاں لا کے پنڈ دیاں روٹیاں لائے تے اوہ کمنیانی ۔

بابا : رب نے پنجے اُنگلاں برابر نہیں کیتیاں ۔ ایس دُنیا داکم چلاؤن لئی راجے رانیاں وی اوہنے بنائے تے گولے گولیاں وی ۔

ماسٹر : رب نے سب نُوں برابر ای پیدا کیتا اے ۔ اللہ دے گھر اوہو وڈا اے جیہڑا اوہدے نوں ڈرے تے اوہدی تابع فرمانی کرے ۔ جمہوری زمانے وِچ بادشاہیاں تے راج گدیاں مُک گئیاں نیں ۔ جیویں مشین دا ہر پُرزہ اپنی

تھاں نئے ضروری اے دیہی دے سارے انگ اپنی اپنی تھاں تے ضروری نیں۔ کِسے وی انگ باجھوں انسان ادھورا اے ۔ ایسے طرح ساڈے دیہہ وِچ کِسے وی پیشے باجھوں لوکاں دا گزارہ نہیں چل سکدا ۔ ساڈے رسُولِ کریم صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نے ہر کم اپنے ہتھیں کیتا تے آکھیا ہتھ کبسی ربّ دا بیلی اے ۔

بابا : شاوا بھئی جنیا ! صد رحمت اے تیرے تے ۔ چنگا سہاگا پھیریا ای ذاتاں تے ۔

ماسٹر : باباجی ! ذات تے اکو اے ربّ دی ۔ باقی سبھ کُوڑ پسارا اے ۔ ساڈیاں ذاتاں پاتاں تے اودوں ای مُک گئیاں سن جدوں اساں کلمہ پڑھ لیا سی ۔ پر مَیں تہاڈی گل سمجھ گیاں ۔ تہاڈے کول ذات بنان دے دو طریقے نیں ۔ اِک نسل رت تے دُوجا کم کاج ۔ نسلوں مَیں آدم ذات آں ، مینوں آدمی آکھ لیا کرو تے کموں مَیں ذات دا سکول ماسٹر آں ، تہاڈے پچھلے ماسٹر ہوراں دے ریٹائر ہون تے تہاڈی خدمت لئی سرکار نے مینوں گھلّیا اے ۔

بابا : ماسٹر جی ! آؤندیاں ای سدھی طرح تعارف کرانا سی ایویں ولا کے کن نوں ہتھ لان دا کیہ فائدہ ؟ (نوکر نوں آواز دے کے)
اوئے دینیا ! لیا کوئی لسّی پانی تے گھروں سکول دی کنجی وی لئی آویں !
(ماسٹر جی ول ویکھ کے)
ماسٹر جی کرسی تے بیٹھو ۔

شیرا : باباجی ! ماسٹر تے بڑا سُرتی والا جوان اے ۔ ایہدیاں گلاں نے میرے کن کھول دِتے نیں ۔

بابا : آہو پُتّر ! تسیں اَجکل دا پوچ او تے کتاں دے بڑے کچّے او ۔ جس لائی گلّیں اوسے نال اُٹھ چلّی ۔ جیہڑا اخبار پڑھیا اوسے دے مُرید ہو گئے ۔ اللہ تعالیٰ نے آپ اڈو اڈریاں جنساں بنائیاں نیں ۔ ہر جنس دے اپنے گُن نیں ۔ ایسے طرح بندیاں دیاں وی جنساں ، ذاتاں نیں ۔ بابے وارث شاہ دی ہیر وچ ایویں تے نہیں لکھیا ہویا :

جنساں اہنو اپنے جوہر دسن
جدوں اُکلی گھٹ چھڑ بہندیاں نیں

ماسٹر : باباجی ! اللہ تعالیٰ نے جنساں صرف ڈھاناں ، گھاہ ، بُوٹ تے پرنڈی جناور دیاں بنائیاں نیں تے ہر اک وچ کُجھ گُن ہیں ۔ جیہڑے جماندرُو ای اوہنوں بخش دِتے گئے ہیں ۔

شیرا : ماسٹر جی کُجھ ساڈے پلّے وی پاؤ ، کیہڑے نیں اوہ جماندرو گُن ؟

ماسٹر : سونے دی نرمی ، لوہے دی سختی مَنی ہوئی اے ۔ اُک نُوں اَمب نہیں لگ سکدا ۔ نِم دی نمبولی تے بیر وچ فرق قائم رہوے گا ۔ بطخ دا بچّہ جماندرو ای تَرے گا ۔ شیر گھاہ نہیں کھائے گا تے بکری گوشت نہیں کھا سکدی ۔ پر بندہ ۔ ایہدے گُن تُسیں گِن متھ نہیں سکدے ۔ ایہہ فرشتہ وی ہو سکدا اے تے شیطان وی ۔ شیر وانگوں بہادر وی ہو سکدا اے تے چُوہے دے ٹین کھڑکان نال ڈر وی سکدا اے ۔ حادثے وچ پھٹڑ تے بیہوش بندے دے بوجھے پھول سکدا اے ، گھڑی لاہ سکدا اے ، تے اپنے پلیوں اوہدا دوا دارو وی کر سکدا اے ۔ بندے ذات دا کوئی حد بنّا نہیں ۔

بابا : ماسٹر جی ! تُسیں بیٹھک اندر جا کے ناشتہ کر لوؤ تے دِینے کولوں کُنجی لے لوؤ تے جا کے بالاں نُوں سانبھو ۔ اسیں تے بُڈھے طوطے آں ۔ سانوں کیہ پڑھان بہہ گئے او ۔

شیرا : چاچا جی ! ماسٹر ہوراں دیاں گلّاں سٹ نہ پاؤ ۔ ہُن زمانہ بدل گیا اے تے عِلم نے چانن کھلار دِتا اے ۔ اوہ ویلے لد گئے جدوں زمیندار اپنے مددگار کاریگراں نُوں کمّی کمین آکھیا کردے سن ۔

بابا : شیریا ! اِنج جاپدا اے جیویں تُوں وی کِسے ماسٹر ورگے بندے دی بھنی بہہ گیا ایں ۔ ہیسیں بنے تُوں وی راٹھ دا پُتّر ۔ پر . . . . .

شیرا : چاچا جی اللہ بخشے ابّے ہوریں اپنی راٹھا چاری اپنی حیاتی وچ اِی پلے لا گئے سن ۔ دھیاں دے ویاہ کیتے تے زمیناں ویچ کے گھڑی دی گھڑی بَلّے بَلّے کروا لئی ۔ نکّے دے حقیقے تے قصوروں جا کے مُجرا لیائوندے سن ۔

نک نموج تے جھوٹھی وڈوں لئی اوہناں ہر فضول خرچی کیتی تے اولاد نوں دھکیاں لئی چھڈ گئے ۔

بابا : پُترا ! گھراں دے پردے پردے اندر نہیں پھرولیدے ۔ جٹ بھانویں بھکھا وی ہووے مُچھاں نوں تاء دِتی رکھدا اے ۔ سپ بے شک پالے دا پھنڈیا ہووے اپنی شوکر نہیں گواوندا ۔

شیرا : چاچا جی ! مونہہ آئی گل نہ رہندی اے ۔ سچی پچھو تے میں ہن کمی ہوگیاں تے بابو فضل کریم ہوریں چودھری ہو گئے نیں ۔

بابا : پُتر ایہہ کیہ لوڑھا ماریا اِی ۔ کتے بھنگ پی آیا ایں یا بوٹی اَلنگھ بیٹھا ایں ۔ اللہ خیر کرے تیرا دماغ تے ٹکانے اے ۔

شیرا : چاچا جی ! مَیں سوادھان بیٹھا آں ۔ ہوش حواس قائم نیں ۔ تے پھیر آکھ رہیاں واں پئی مَیں کمی ہوگیاں واں ۔

بابا : پُتر ! بُجھارتاں نہ پا ۔ اِکو وار کڈھ دے جیہڑا سپ کڈھنا ای ۔

شیرا : مَیں کارخانے قلی بھرتی ہو گیا ساں ۔ میرے کرماں نوں بابو فضل کریم ہوریں اوتھے لگے ہوئے سَن ۔ اوہناں میری سفارش کیتی پئی ستراناجوان اے ۔ چنگے گھرانے دا بھلا مانس اے ۔ مَیں ایہدی ایمانداری دی ضمانت دیناں ۔ اِنج میں اوتھے سٹور قلی بھرتی ہو گیا ۔ تے اجکل فٹرہاں ۔

بابا : پُتر پھیر کیہ ہویا ۔ اخیر اوہ ساڈے لوہاراں دا چھوہر سی ۔ اوس ساڈے گھر دا لون کھادا ہویا سی ۔ کیہ ہویا جے حلال کر چھڈیو سُو نے ۔

شیرا : چاچا جی ! کرسی تے بیٹھے لوہاراں دے اوس چھوہر نوں ساڈے کئی چودھری سلاماں پے کردے نیں ۔ اَگے پچھے پٹے پھردے نیں ۔ اوہدی چنگی رپورٹ تے سانوں ترقی رلدی اے تے مندی رپورٹ تے نوکریوں جواب ہو سکدا اے ۔

(کارخانیوں واپسی تے بابو فضل کریم موٹر سائیکل رِیڑھدا کولوں دی لنگھدا اے)

بابا : سُنا کاکا پھجیا ! تیرا کیہ حال اے ۔ گھریا ! کدے ملیا ای نہیں ۔
(دینے نوں)

لیا دئی دینیا ! کوئی کرسی کا کے پچھے لئی ۔ سوٹ بوٹ نال وچارے توں کرسی بنا بیٹھا نہیں جاندا ۔

بابو فضل کریم : باباجی ! شکر اے اللہ تعالیٰ دا چنگا وقت لنگھ رہیا اے ۔

بابا : میں سُنیا سی توں شہروں کل کا بلے بنان دا کورس پاس کر کے آیا ایں ۔

بابو فضل کریم : ہاں باباجی ! گھاہیاں دے پُتراں گھاہ ای کھوترنے ہوندے نیں ۔ چودھری تے اپیں بنوں رہے ۔ لوہار دا پُتر ساں ۔ ذرا ہتھ سدھے کر آیا واں ۔

بابا : کِنّے کو پیسے مل جاندے نی مہینے دے ؟

بابو فضل کریم : جی ! ساڈھے سولاں سو روپے ۔ ہُن کوٹھی وی کارخانے اندر ملن والی اے ۔ پھیر کدے کدے تہانوں سلام کرن آیا کراں گا ۔

بابا : مار اوئے لُٹی جاندا جے لوہار بچہ بھولے مالکاں نوں ۔

شیرا : چاچا جی ! تُساں نہ نیتی ، نہ قضا کیتی ۔ تہانوں کیہ پتا اے مکینکل انجینئر کیہنوں آکھدے نیں ۔ بابو ہوراں ادّھا مربع خرید کے وچ ٹیوب ویل لا لیا اے ۔ ماں پیو نوں حج کرا دِتّا اے تے چھوٹے بھرا نوں انجینئرنگ کالج وچ داخل کرا دتّا اے ۔ وڈّا بھرا دوبئی گھل دِتّا اے ۔ ایہناں تے اجکل اللہ تعالیٰ دا خاص فضل اے ۔

بابا : او شاوڑیاں ! میں نے سنجھاتا ای نہیں ۔ میری نگاہ ذرا کمزور اے ۔ توں اپنے فتح محمّد دا پوترا ایں نا ۔ فتح محمّد بڑا نیک جی سی ۔ اوہدی تے میرے نال پگ وٹّی ہوئی سی ۔ توں تے پھیر اپنا ای پوترا ہویوں نا ! کدے کدے ملدا رہیا کر یار ! ہاں ، ساڈا جلال خاں وی ایویں گلیاں کچھدا پھردا ای ۔ ذرا اوہنوں وی کِتے اڑا چھڈ ۔

مشکل لفظاں دے معنے :

ڈھاسنا : آسرا، سہارا ۔ کھڑکھلی : قہقہہ ۔ بُھمبل بھوسے : بھول بھلیاں ۔ گھُنڈھی : عقدہ، گانٹھ ۔ دیہی : جسم ۔ وسیب : معاشرہ ۔ رَت : خون ، لہو ۔ پوچ : پود، نسل ۔ نک نموج : نام و نمود ۔ سوادھان : ہوشمند ۔ سترانا : طاقتور ۔ گھائی : گھسیارا ۔

مشقی سوال

1۔ سکول دی پنجابی پرہیا وچوں ایہہ ڈراما سٹیج کیتا جاوے ۔

2۔ ایس ڈرامے وچوں کیہ سبق اگھڑدے نیں ۔

3۔ ایہناں کرداراں بارے اپنے خیال دسّو ۔

شیرا ۔ بابا راٹھ ۔ بابو فضل کریم ۔ ماسٹر اللہ دتا ۔

4۔ ہیٹھ دتّے لفظاں اَتے محاوریاں نوں اپنیاں لفظاں وچ ورتو :

کھڑ کھلی مارنا ۔ ٹھٹھ بجھنا ۔ سہاگہ پھیرنا ۔ کوڑ پسارا ہونا ۔ سرتی ۔ بھنی ۔ بوٹی النگھنا ۔ گلیاں کچھنا

مرزا مقبول بیگ بدخشانی

اماں جی دے ناں خط

پکی ٹھٹھی ۔ سمن آباد ۔ لاہور

3 مارچ 1979ء

پیاری اماں جی! اللہ پاک تہانوں تے ابا جی نوں ساڈے سر تے سلامت رکھے۔

السلام علیکم!

چاچے ہوراں تہاڈا پیار بھریا خط مینوں کل دتا۔ پڑھ کے جی بڑا خوش ہویا۔ تہاڈے خط آون وچ کجھ دیر ہو گئی سی۔ ایس لئی میرے دل وچ وہم جیہا سی پئی اماں ہوریں میرے نال ناراض نہ ہو گئے ہوون۔ جے تہاڈے خط نوں دیر ہو جائے تے میں پریشان ہو جاناں واں۔

اماں جی میں ایتھے بڑا خوش آں۔ چاچے چاچی ہوریں اپنے پتر وصیاں تے میرے وچ کوئی فرق نہیں سمجھدے۔ میری ہر گل دا خیال رکھدے نیں، تے میری ہر لوڑ پوری کر دے نیں، جتھے جاندے نیں مینوں نال لے کے جاندے نیں۔

اماں جی! بھرا سرور دے ویاہ دی گل پڑھ کے مینوں بڑی خوشی ہوئی اے۔ تساں دسیا اے، ویاہ تے دو ہفتیاں بعد ہووے گا پر میں رہ نہیں سکدا۔ میں ایس ویلے تہاڈے توں کجھ دراڈا واں۔ گھر وچ ویاہ دیاں گلاں سنن لئی دل تڑپھدا اے۔ پڑھائی وچ جی نہیں لگدا۔ دل کردا اے، پر لگ جان تے اڈ کے تہاڈے کول آ جاواں۔ پر ابا جان دی اجازت بنا میں کیویں آ سکنا واں۔ اوہناں نوں میری پڑھائی لکھائی دی بڑی فکر اے۔ اوہ کہن گے، ویاہ تے دراڈا اے۔ ایہنوں ہنے ای چاء چڑھ گیا اے، پڑھائی وچ ہرج کرے گا۔ اوہناں دی سوچ وی ٹھیک اے، پر میں کیویں پڑھاں واجیاں دیاں آوازاں کناں وچ گونجدیاں نیں۔ بھرا دے سر سہرا بجھا دسدا اے۔ اپنی پڑھائی نال مینوں بڑا پیار اے، پر ایس ویلے

پڑھن وَل دِل اُکّا نہیں آؤندا۔

اماں جی بہیں بڑے ادب نال عرض کرناواں کہ ابا جان کولوں مینوں اجازت لے دیو ہیں دو دن رہ کے پیارے بھرا دے ویاہ دیاں گلّاں سُن کے مُڑ آواں گا تے پھیر پڑھائی تے جی لگ جائے گا۔ ویاہ دے ویلے پھیر میں چاچے ہوراں نال آجاواں گا۔ مینوں تہاڈے خط دی بڑی اڈیک رہوے گی۔

بھرا تے بھیناں نوں سلام۔ اباجان نوں میرے ولوں ادب نال سلام آکھنا۔

تہاڈا فرماں بردار پُتّر

شاہ محمّد

مشکل لفظاں دے معنے :

اُڈیک : انتظار ۔ ہرج : نقصان ۔ دُراڈا : دُور ۔

مشقی سوال

1۔ ایس خط وچ کیہ کیہ گلّاں کیتیاں گئیاں نیں ؟ اپنے لفظاں وچ لکھو۔

2۔ شاہ محمّد اپنی ماں کول چھیتی نال کیوں اپڑنا چاہندا اے ؟

3۔ شاہ محمّد اپنے چاچے دے گھر رہ کے کیوں خوش اے ؟

4۔ ہیٹھاں لکھے ہوئے فقریاں دا مطلب لکھو۔

(i) دل کردا اے پر لگ جان تے اُڈ کے تہاڈے کول آجاواں۔

(ii) اوہ کہن لگے دیاہ تے دُراڈا اے ایہنوں ہُنے ای چا چڑھ گیا اے۔

(iii) واجیاں دیاں آوازاں کناں وچ گونجدیاں نیں۔

5۔ اپنے کسے دوست نوں خط لکھو تے اوہدے وچ بھرا دے ویاہ دا حال لکھو۔

6۔ ہیٹھاں لکھے ہوئے فقریاں وچ خالی تھانواں نوں پُر کرو۔

(i) بھرا دے سِر . . . . بجا وِسدا اے۔

(ii) میری ہر . . . . پوری کر دے نیں۔

(iii) تہاڈے خط نوں . . . . ہو جائے تے میں . . . . پریشان ہو جاناں واں

اقبال زخمی

سائنس

علماں ہنراں دی اشنائی — سائنس بندے دی وڈیائی
دور نسا کے وہماں تائیں — کر چھڈیاں اس دور بلائیں
انھیاں نوں چا دتیاں اکھاں — اک نہیں ایہدے فیض نیں لکھاں
جگ دا ٹھیلا ٹھیلیا ایہنے — وچھڑیاں تائیں میلیا ایہنے
چھیر کے پل وچ لمیاں واٹاں — پوریاں کر چھڈیاں سبھ گھاٹاں
لگے سن دکھ ڈاڈھے مارو — دسیا اس ہر روگ دا دارو
جیون دے کرخانے اندر — پائی جان زمانے اندر
پئی سی دنیا ٹھکی بھانی — وادھو کر چھڈیا ان پانی
کرکے بندے دی اگوائی — وگڑی پئی تقدیر بنائی
گاہ چھڈیاں ان ڈھیاں تھاواں — پالئیاں اس چن تے لاواں
رہی نہ کتے اڑاڈنی کوئی — گئی بھکلاندی آہلک موئی
وگڑے تگڑے کم بنائے — کیہڑے سکھ نہیں اس ورتائے
ریڈیو، ٹیپ ریکارڈ، ٹی۔وی — سیوا کردے لاؤندے جی دی
موٹر، ریل، جہاز، طیارے — سائنس دے جو کوٹ پسارے
بجلی ہتھبس بدھی باندی — جو آکھو سو حکم بجاندی
انجن، کلاں، مشیناں، گھڑیاں — لائیاں ایہنے موجاں بڑیاں
ٹرے مسافر منزل ولے — وچھ گئی ہر شے پیراں تھلے

ہنراں والی پوڑی چڑھیے
جینا سکھیے، سائنس پڑھیے

مشکل لفظاں دے معنے :

مارو : مہلک ۔ واڈھو : فاضل، کثیر ۔ گاہنا : روندنا ۔ لاواں : رسیاں ۔ اڑاونی : اڑچن، معمہ ۔

مشقی سوال

1۔ سائنس نے انسان دی کیہہ کیہہ سیوا کیتی اے ؟

2۔ ایہناں محاوریاں دا مطلب لکھو ؟
ٹھیلا ٹھیلنا ۔ گھاٹاں پوریاں کرنا ۔ واڈھو کر چھڈنا ۔ چن تے لاواں پاؤنیاں ۔ اگوائی کرنی ۔ سُکھ ورتاؤنا ۔ پیراں تھلّے وچھنا ۔

3۔ ہیٹھلے لفظاں دے معنے لکھو :
واٹاں ۔ مارو ۔ اڑاونی ۔ چوکوٹ ، باندی ۔

نادر علی خاں کرنل (ریٹائرڈ)

شہیداں نوں سلام

آن ایمان توں جان قربان کرن والے پاکستانیاں نوں جگ جاندا اے۔ پاکستانی جماندرو مجاہد ہوندے نیں۔ اوہناں نوں دوجے مُلک دی شے تے قبضہ جماؤن دا کوئی لوبھ نہیں۔ پَر جدوں کوئی ویری ایہناں دی عزت نوں للکارے، پاک دھرتی دے ایہہ لعل کلمہ شہادت دی نام خماری وچ مست، سرحداں اُتے چھاتیاں تان کے اسپات دی کندھ بن جاندے نیں۔ ایہہ جہاد دے جذبے دا معجزہ سمجھو پئی پاکستانی قوم ایجیہے موقعے تے سارے سیاسی جھگڑے، مذہبی پاڑے بُھلا کے لوہے دی لٹھ نے اک جان ہو جاندی اے۔ ہر پاکستانی، سپاہی بن کے اپنے اپنے محاذ تے ڈٹ جاندا اے۔ دینی عالم جہاد دی فضیلت بیان کر دے نیں۔ شاعر قومی نغمے لکھدے نیں۔ گویّے ترانے گاؤندے نیں۔ اُستاد شاگرداں نوں شہری بچا تے پہلی امداد دی سکھلائی کراؤندے نیں۔ سرمایہ دار دل کھول کے دفاعی فنڈ دیندے نیں۔ کارخانے دے کاریگر جنگی لوڑ دیاں چیزاں بناؤندے نہیں تھکدے۔ نرساں تے ڈاکٹر مریضاں دے ماپے بن جاندے نیں۔ خوراک پھل سبزیاں ویچن والے نفع بُھل کے قومی سیوا وچ اپنی پوری واہ لاندے نیں۔ بجلی والے، مکینک، مستری، فوجیاں دا وگڑیا کاج سنوارن لئی حاضر رہندے نیں۔ جنگی سامان لدن لاہن لئی رضاکار دن رات موجود نیں۔ لوک سڑکاں تے کھان پین دیاں چیزاں لے کے کِسے فوجی مجاہد دی اڈیک وچ کھلے نیں۔ جیہڑا کجھ وی نہیں دے سکدا اوہ رب دے حضور سجدے ڈِگا ایہناں دی فتح لئی دُعا منگ رہیا اے۔ مطلب ایہہ پئی ساری قوم پچھلے امدادی مورچیاں تے ڈٹی ہوندی اے تے اگلے مورچیاں تے قوم دے غازی وطن دی لج پالدے نیں۔

1965، دی لڑائی وچ جدوں چھمب جوڑیاں دے محاذاں تے دشمن دے پَیر اُکھڑ گئے تاں اوہنے سلاں کیتا پئی اوہ ہُن اپنی من پسند دا محاذ کھولے گا۔ ایہہ محاذ سی لاہور دے سرحدی علاقے واہگہ

تے برکی دے محاذ ۔ دُشمن ایہناں محاذاں تے پُورا ٹل لا کے وی "غازی نہر" نہ ٹپ سکیا۔ ساڈے غازیاں اوہدا ہر ہلّا ٹھلیا ۔ دُشمن دی ایتھے وی پُوری نہ پئی تے اوہنے چونڈے دا محاذ ایس لئی چُنیا پئی اُودھر راہ وچ کوئی بچار دی اوٹ پہاڑ یا نہر نہیں ۔ پر بھجدیاں نُوں واہن اِکّو جیہا ہوندا اے ۔ ایہہ کون سمجھاؤندا ۔ دُشمن نے ایس محاذ تے لڑن دی سدھر دی لاہ ای لئی ۔ اوہنے 8 ستمبر 1965ء نُوں رات دے دس بجے چاروے، مہاراجکے نکھنال دے علاقے وچ پاکستان دے نِھتّے پینڈواں تے 150 ٹینکاں نال ہلّا بولیا ۔ ماربھجا کے پنڈ خالی کرا لئے ۔ اَدھ میل لمے محاذ تے دُشمن دی چونویں فرسٹ انڈین آرمڈ ڈویژن (جیہدا نشان "ہاتھی سی) گھیرا گھتی آؤندی سی ۔ اوہدی امداد لئی 16 کیولری رجمنٹ "فخرِ ہند" دو پیدل ڈویژن نے بھارا توپ خانہ سی ۔ ایہہ ہلّا پاکستان دی شہ رگ (جرنیلی سڑک) نُوں گوجرانوالیوں کٹن لئی کیتا گیا سی ۔ دُشمن نے گولے ورہا کے اِک بناوٹی جیہا ڈر پیدا کیتا تے کاہلی نال اگے ودھیا ۔ ساڈے فوجی جواناں پہلاں اوہناں نُوں اگے ودھن دتا ۔ جدوں پوزیشن مناسب ہوئی تے گھیرے وچ لے کے جوابی کارروائی شروع کر دتی ۔ دُشمن اُتے دُور مار ٹینک توڑ توپاں دے گولے ورھائے گئے ۔ پاکستانی ہوائی جہازاں نے دُشمن دے گولے بارود دے ذخیریاں اُتے ہلّے کر کے اوہدا لک توڑ دِتّا ۔ طیارہ توڑ توپاں نال دُشمن دے 17 ہوائی جہاز ڈیگے ۔ دُشمن دے ہزاراں سپاہی نقصانے گئے ۔ پاکستانی فضا نُوں صاف کرن لئی دُشمن دیاں چھ سو لاشاں ٹکانے لانیاں پئیاں ۔ تن ٹینک چالوحالت وچ پاکستانیاں قابو کیتے ۔ ساڈے مجاہد جواناں سر دھڑ دی بازی لائی ۔ ساری دُنیا نے مُونہہ وچ اُنگلاں پا لئیاں پئی پاکستانیاں اپنے نالوں چھ گُنی فوج دا مُونہہ کیویں بھواں دِتا اے ۔ اگوں ڈنکا لا کے اجیہی بھاجڑ پائی اے کہ ہفڑا دفڑی وِچ "ہاتھی" نشان والے ٹینک پورس دے ہاتھیاں وانگوں اپنی فوج نُوں مدھاڑ دے اپنی سرحد دے جا وڑے ۔

ساری جنگ وِچ جیہڑے مجاہد شہید ہوئے اوہ سبھ پاکستانی دھرتی ماں دے جائے سَن ۔ ماں نُوں سارے پُتّر اِکو جیہے پیارے ہوندے نیں ۔ ہر پُتّر نُوں اِکو جیہی قربانی تے سیوا کرن دا موقع نہیں مِل سکدا ۔ جتھے وی کوئی ڈٹیا ہوندا اے اوتھوں دے حال مطابق پُورے خلوص نال اپنی جان دا نذرانہ پیش کر جاندا اے ۔ کنیاں دی کیتی بہادری تے شہادت دے واقعات دا کِسے نُوں وی پتا نہیں لگدا، پر اوہ اپنا کم کر کے دوہاں جہاناں

تنویر بخاری

محنت دی وڈیائی

محنت ساڈی اَنکھ حیاتی ، محنت ساڈی شان
محنت نال اے عزت مِلدی ، آؤ محنت کرئیے
جگ نُوں اپنے پچھے لائیے ، پیر اگیرے دھرئیے
بھرئیے اپنے کوٹھے نالے دیس دی جھولی بھرئیے
محنت جیون دی اُچیائی ، ہمت ربی دان
محنت ساڈی آنکھ حیاتی ، محنت ساڈی شان
محنت کِیتیاں باجھ نہ کوئی قائدِ اعظم بندا
محنت وچ گُٹ ہوئیے تے مُڑ مُل پیندا اے فن دا
محنت ہے منواندی ، ویلا اپنے آپ نہیں مَندا
پُورے جتن کمایاں بندا اے پُورا انسان
محنت ساڈی اَنکھ حیاتی ، محنت ساڈی شان
محنت ککھوں لکھ بناندی ، بن محنت گھر سکھنا
محنت دا ہر پھَل مِٹھا اے ، چکھ لئو جینہے چکھنا
محنت باجھ کِتے نہ ڈھوئی یاد سدا ایہہ رکھنا
جیون دی ہر پڑھیا اندر محنت اے پردھان
محنت ساڈی اَنکھ حیاتی ، محنت ساڈی شان

مشقی سوال

1- "محنت دی وڈیائی" تے اک مضمون لِکھو ۔

2 - "محنت کیتیاں باجھ نہ کوئی قائدِ اعظمؒ بندا" دا کیہ مطلب اے؟

3 - ایہناں محاوریاں نوں فقریاں وچ ورتو :

پیچھے لاؤنا - جھولی بھرنی - گُٹ ہونا - جتن کماؤنا - سکھنا ہونا - ڈھوئی مِلنی - پردھان ہونا -

4 - کجھ اسم ویکھن وچ واحد نظر آؤندے نیں پر اصل وچ اوہ جمع دے معنی دیندے نیں جیویں پرھیا ، ٹولی وغیرہ - اجیہے اِسماں نُوں "اسم جمع" آکھدے نیں "اسم جمع" دیاں پنج ہور مثالاں دیو -

5 - آخیرلے بند دی تشریح کرو -

ایم حبیب اللہ فاروقی

جنگِ بدر

جوش تے لڑائی دے زمانے وچ لوکاں دے صرف کن باقی رہ جاندے نیں۔ عقل اُتے سمجھ جواب دے دیندے نیں ۔ اپنی ہوش تمیز نہیں رہندی جے کسے گل نوں سوچیا تے پرکھیا جائے ۔ دُوجی ہجری دا ذکر اے جد ابوجہل نے مکّے وچ ایہہ افواہ اُڈا دِتّی کہ مُسلمان شام توں آون والے قافلے نوں لُٹن آ رہے نیں ۔ شام دا قافلہ اوہ سی جس نوں مکّے دیاں قریشیاں ، عمیر بن الخضری دے قتل اُتے اوس دے قافلے دا مال لُٹے جان اُتے شام دے مُلک بھیجیا سی ، تاں جے ایس وڈے تجارتی قافلے دا سارا منافع مُسلماناں نال جنگ لڑن تے خرچ کیتا جاوے ۔ پھیر کیہ سی ، مکّے دے رہن والیاں نے غصّے دے وھوئیں وچ اَنھیاں ہو کے کُجھ نہ ویکھیا ۔ ہتھیار بنھ لئے ۔ جنگ دا سامان درست کیتا ۔ رمضان دے مہینے دوجی ہجری نوں اِک ہزار دی خونخوار فوج نال، جیہناں دی سواری لئی ست سو اُوٹھ ،تن سو گھوڑے سن ہنیری وانگوں اُٹھے تے بدر دے مقام اُتے آ کھلوتے ۔

آنحضرت صلّی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نے مکّے والیاں دے حملے دی خبر سُن کے 12 رمضان نوں مدینیوں نِکل کے شہروں اِک میل باہر اپنی چھوٹی جیہی جماعت دا اندازہ کیتا ۔ آپؐ نے جہاد دے شوق وچ بیتاب چھوٹی عمر دیاں غازیاں نوں ایس خطرے نال بھرے موقعے توں منع فرمایا ۔ اِک چھوٹی عمر دے مجاہد عمرو بن ابی وقاصؓ نے جہاد وچ شامل ہون لئی ہٹھ کیتی ۔ جس ویلے اوہنوں واپس پرتن لئی آکھیا گیا تے اوہ رو پیا ۔ سالارِ عرب نے ہس کے اجازت دے دِتّی ۔ اوہ نے ایس دا وڈا بھرا دونویں ایہہ عزّت حاصل کرن تے بوہت راضی ہوئے ۔ آنحضرتؐ ،تن سو تیراں صحابہ دی فوج لے کے بدر وَل ودھے ، جتھے قریش پہلوں ای پجّے ہوئے سَن ۔ بدر مدینے توں اَسّی میل دے فاصلے تے اک پنڈ سی

جتھے سچ تے جھوٹھ دے وچ مقابلہ سی ۔ جنگ دی تدبیر توں واقف قریشیاں نے چنگی تھاں اُتے پہلوں ای قبضہ کر لیا سی ۔ جس پاسے مُسلمان اُترے سن اوتھے پانی دی کمی تے ریت زیادہ سی ۔ حبابؓ بن منذر نے آنحضرت صلی اللہ علیہ و آلہٖ وسلّم دے حضور وچ عرض کیتی کہ ایس تھاں دا انتخاب وحی دے مطابق اے یا جنگی تدبیر اے ۔ حضور صلی اللہ علیہ و آلہٖ وسلّم نے فرمایا ؛ جنگی تدبیر ۔ حبابؓ نے کہیا بہتر ایہہ وے کہ اسیں وَدھ کے چشمے اُتے قبضہ کر لیے ۔ آنحضرت صلی اللہ علیہ و آلہٖ وسلّم نوں ایہہ رائے پسند آئی تے مُسلماناں نے چشمے اُتے قبضہ کر لیا تے ایسے گل نال اُمّت نوں آزادی نال رائے دین دا سبق وی دِتّا ۔ حبابؓ دی رائے نال اک وڈی مصیبت توں نجات مِل گئی ۔ ایس دے نال ای خدا نے نیک دل مجاہداں اُتے ہور احسان وی کیتا ۔ بدّل وسیا تے خُوب کھل کے وسیا جس دے نال اِک تے ریت بہہ گئی اَتے مُسلماناں نے مینہ دے پانی نوں روک کے حوض بنا لئے تاں جو اوہ پانی نہان دھون دے کم وی آوے ۔ دُوجے دُشمناں لئی ایہہ بارش زحمت ثابت ہُوئی ۔ لڑائی دا مقام جیہڑا اوہناں چُنیا سی اوہ ریتلا نہیں سی ۔ ایس لئی زیادہ بارش نال اوہناں لئی ٹرن پھرن دی دِقّت ہو گئی ۔

عفرا دے پُتر حضرت معوذؓ تے معاذؓ دونویں چھوٹی عُمر دے سن ۔ حضور صلی اللہ علیہ و آلہٖ وسلّم دے خیال موجب چھوٹی عمر دی وجہ ہون نال اوہناں بچیاں دا جنگ وچ شامل ہونا ٹھیک نہیں سی ، پر دونویں جنگ وچ جان لئی ضد کر دے سَن ۔ آخیر دوناں نوں اجازت مِل گئی ۔ جدوں عام حملہ شروع ہو گیا ۔ جنگ بوہت تیز ہو گئی اَتے دوناں مُنڈیاں آ کے حضرت عبدالرحمٰن بن عوفؓ کولوں پُچھیا ۔ چاچا ! حضور صلی اللہ علیہ و آلہٖ وسلّم دا دُشمن ابوجہل کیہڑا اے ۔ حضرت عبدالرحمٰنؓ نے اشارے نال دَسیا ۔ ایہہ دونویں لڑکے باز وانگوں جھپٹے ۔ تلوار نال اوس تے وار کیتا ۔ تے ایس توں پہلوں جے اوہ اپنی سُرت سنبھالے سَٹ کھا کے زمین اُتے ڈگ پیا ۔ ابوجہل دے پُتر عکرمہ نے پیو نوں زمین اُتے ڈگدیاں ویکھ کے پچھوں ول دی معاذؓ تے وار کیتا ۔ معاذؓ دی بانہہ وڈھی گئی تے صرف اِک تسمہ جیہا لمکیا رہیا ۔ معاذؓ نے پرت کے عکرمہ دا پِچھا کیتا ۔ اوہ جان بچا کے نسیا ۔ معاذؓ نے اپنی بانہہ نوں پَیر ہیٹھاں دب کے جھٹکا دِتّا ۔ چمڑا ٹٹ گیا تے اوہ اِک بانہہ نال سچے رب دی راہ وچ لڑدا رہیا ۔

ربّی امداد نال مکّے والیاں نوں شکست ہُوئی ۔ اوہناں دے ستر مشہور سردار گرفتار ہوئے تے ستر بہادر مارے گئے ۔ جیہڑے چوداں سردار دارالندوہ وچ حضور صلی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دے قتل دے مشورے لئی جمع ہوئے سَن ، اوہناں وچوں وی باراں مارے گئے ۔ جیہڑے باقی بچّے ، اوہناں اسلام قبول کر لیا ۔ مُسلماناں وچوں صرف چوداں مسلمان شہید ہُوئے ۔

جنگ دیاں قیدیاں نال نیک سلوک صرف اسلام نے ساری دُنیا نُوں سکھایا تے ایس وڈیائی دا سہرا وی ربّ نے مسلماناں دی قسمت وچ کر دِتّا ۔ بدر دی لڑائی دے سارے قیدی اِک اِک دو دو کر کے صحابہؓ وچ ونڈ دِتے گئے ۔ حُکم ہویا اوہناں نوں آرام نال رکھو اُتے اچھا سلوک کرو ۔ صحابہؓ نے اپنیاں ایہناں مہماناں نال بوہت اچھا سلوک کیتا ۔ اپنے توں چنگا اوہناں نوُں کھوایا ۔

ابو عزیز بن عمرؓ بیان کردے نیں : جس انصاری دے گھر میں قید ساں اوہ صُبح تے شام میرے لئی روٹی لیاندے سن ، پر آپ کھجوراں تے گزارہ کردے سن ۔ مَیں ایس سلوک توں شرمندہ ہو کے روٹی واپس کرن دی کوشش کردا پر گھر والے نہ مَندے ۔

سہیل ناں دا اِک قیدی آیا ۔ زبان دا بڑا تیز تے اگ وانگوں گرم تقریر کردا سی ۔ حضور صلی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم دے ہمیش برخلاف ای بولدا سی ۔ حضرت عمرؓ نے عقیدت دے جوش وچ آ کے عرض کیتی "حضورؐ ! ایس دے دو ہیٹھلے وند کڈھا دیو ، تاں جے ایس دے بولن دی طاقت دا انت ہو جائے ۔" حضوُر صلی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نے جواب دِتّا ۔ عمرؓ میں جے ایس دے جسم دا کوئی حصّہ وگاڑ دیواں تے نبی ہوندیاں ہویاں وی ربّ میرے جسم دا کوئی انگ وگاڑ دے گا ۔

جد جنگ دے قیدیاں دے کپڑے مَیلے ہو جاندے سَن ۔ حضورؐ دھونے ہوئے کپڑے بدوا دیندے سن ۔ گل کیہ دُشمناں نال وی یاراں توں وَدھ کے سلوک کیتا ۔ امیر قیدیاں کولوں رقم لے کے چھڈ دِتا ، تے غریباں نوں حکم دِتّا کہ اوہ دس دس بچیاں نوں لکھنا پڑھنا سکھا دین تاں جے مسلماناں وچ وی تعلیم ودھے تے قیدیاں نوں وی آزادی مل جائے ۔

مشکل لفظاں دے معنے :

خونخوار : لہو پینے والا ، ظالم ۔ پرکھیا جائے : ۔ دِقت : مشکل ۔ سرت : ہوش ۔ پرت کے : مُڑکے ، پلٹ کے ۔ وگاڑ : خرابی ۔ انت : اخیر ، انجام ۔

مشقی سوال

1 - بدر دی لڑائی کِس گل توں ہوئی اَتے ایہدے وچ کون کون آمنے سامنے ہوئے ؟

2 - مُسلماناں نے ایس لڑائی دا میدان کیویں چُنیا تے حضرت حبابؓ دے مشورے اُتے عمل کرن نال اوہناں نوں کیہ کیہ فائدے پہنچے ؟

3 - ایس لڑائی وچ کُجھ چھوٹی عمر دے بہادر وی شامل ہُوئے سَن اوہ کون سَن تے اوہناں دے بارے تُسیں کیہ کُجھ جاندے او !

4 - ایس لڑائی وچ دوہناں پاسیاں دا کِنّاں کُو نقصان ہویا ؟

5 - مُسلماناں نے ایس لڑائی وچ قیدی بنن والیاں نال کیہ سلوک کیتا ؟ اِک دو مثالاں دیو ۔

6 - ہیٹھاں لِکھے ہوئے بہادراں نے بدر دی لڑائی وچ حصّہ لیا سی ۔ ایہناں دے بارے تُسیں کُجھ ہور وی دسّو ۔ عبدالرحمٰنؓ بن عوف ۔ عمرو ابی وقاصؓ ۔ حباب بن منذرؓ ۔ معوذؓ تے معاذؓ

7 - ہیٹھاں لِکھے ہوئے فقریاں دا مطلب دسّو :

(i) جوش تے لڑائی دے زمانے وچ لوکاں دے صرف گُن باقی رہ جاندے نیں ۔

(ii) ایہہ لڑکے باز وانگوں جھپٹے ۔

(iii) مکّے دے رہن والیاں نے غصّے دے دھوئیں وچ اَکھیاں ہوکے کُجھ نہ ویکھیا ۔

(iv) دُشمناں لئی ایہہ بارش زحمت ثابت ہوئی ۔

(v) ایس وڈیائی دا سہرا وی رب نے مُسلماناں دی قسمت وچ کر دِتا ۔

8 - ہیٹھاں دِتے ہوئے محاوریاں نوں اپنیاں فقریاں وچ ورتو :

جان بچا کے نسنا ۔ ہٹھ کرنا ۔ افواہ اڑانی ۔ اگ وانگوں گرم ہونا ۔ زحمت ثابت ہونا ۔ اندازہ کرنا ۔

لوک گیت

بھیناں دے وِیر

بولیاں

1- اوتھے نگراں نوں لگدے موتی — جتھوں میرا وِیر لنگھدا

2- تینوں ویکھ کے بھکھی رج جاواں — سُندر سرُوپ وِیرنا!

3- تینوں ویکھ کے چن چڑھ جاندا — وِیر میریا اماں دیا جایا

4- گنیّں نتّیاں، سندھوری سِرصافا — اوہ میرا وِیر کڑیو!

5- وِیر ندیاں چیر دے آئے — چاچے تائے کولوں لنگھ گئے

6- تھانیدار دے برابر ڈیہندی — کرُسی میرے وِیرے دی

7- جتھے وجدی بدل وانگوں گجدی — ڈانگ میرے وِیرے دی

8- تیرا سونے دی زنجیر والا کرُتا — کیہڑی کلّی ٹنگاں وِیرنا!

9- میرے وِیر نوں مندا نہ بولیں — میری بھانویں جند کڈھ لے

مشکل لفظاں دے معنے :

پیکے : میکے ۔ نتیاں : کانوں کی چھوٹی چھوٹی بالیاں ۔ سندر : خوبصورت

مشقی سوال

1 - تُساں جیہڑیاں بولیاں پڑھیاں نیں ایہناں وچ بھیناں وّلوں ویر دی تعریف کیتی گئی اے ۔ بولیاں دے حوالے نال "ویر" تے اک مضمون لکھو ۔

2 - پنجابی دے کئی علاقائی لہجے نیں ۔

(الف) کئی تھائیں "و" "ب" وچ بدل جاندی اے ، جیویں : ونگی توں بنگی ، ویڑھا توں بیڑھا وغیرہ۔

(ب) کئیاں تھاواں تے "ب" دی تھاں "و" بولی جاندی اے ۔ جیویں : بیر توں ویر ، باگ توں واگ وغیرہ

تُسیں "ب" نوں "و" وچ بدلن والے کجھ لفظاں دا نمونہ دیو ۔

3 - ہیٹھلے لفظاں دے معنے لکھو :

پیکے ۔ سروپ ۔ نتیاں ۔ ڈانگ ۔ مندا ۔

قیوم نظر

مُونہہ آئی گل

مَیں اَج کوئی نویں گل نہیں کرن لگا۔ ایہہ ٹھیک اے کہ نویں گل کرن تے سُنن نُوں ہر اِک دا جی کردا اے۔ پر ایہہ وی ٹھیک اے جو ہر ویلے نویں گل کیتی وی نہیں جا سکدی۔ سگوں مَیں آکھاں گا جو ہر ویلے نویں گل چنگی وی نہیں لگدی۔ کئی وار جی ایہو کردا اے کہ اوہناں گلاں نُوں مُڑ گھڑ سُنیئے جیہناں نُوں اسی کدی کر چکے ہوئے آں۔ جیہڑیاں گلاں اِک وار ہو جان تے پھیر اوہناں نُوں مُڑ مُڑ دُہرایا جائے، اوہناں گلاں نُوں لوکیں پرانیاں گلاں کہن لگ پیندے نیں۔ پر اِک گل ایہہ وی اے جدوں کوئی گل پہلوں آکھی جاوے تے اوہنوں نویں گل سمجھ کے سُنیا تے مِتھیا جاوے پھیر اوس گل دا مزا کجھ وکھرا ای ہوندا اے۔

نویں گل جدوں پُرانی ہو جاوے تے اوہنوں سُن سُن کے کَن پک جان، اوس ویلے اوس گل تُوں اَک کے لوکیں اوہنوں آکھنا چھڈ دیندے نیں تے دُوجے سُنن والے اوس توں نس جاندے نیں۔ کجھ چِر مگروں اِک وقت اجیہا وی آؤندا اے کہ اوہ ہی گل جس نُوں لوکاں نے زبان تے لیاؤنا چھڈ دِتّا ہووے پھیر ہوٹھاں تے آؤن لگ جاندی اے تے اوس گل نُوں کرن والے اوس نُوں گھڑی مُڑی دُہران لگ پیندے نیں۔ اِنج اوہ ہی گل جیہڑی کجھ چِر پہلوں پُرانی ہو گئی ہوندی اے مڈھوں سڈھوں نویں گل وانگر سوہنی لگدی اے۔

مَیں ایتھے نویں تے پُرانی گل دے فلسفے دی بات نہیں کراں گا۔ اوّل تے ایس دا ایہہ ویلا نہیں۔ دُوجے ایس مسئلے وچ اینے وِنگ چِبّ نیں جو کوئی پتا نہیں ہے پُرانے وِنگ کڈھدے کڈھدے نویں چِبّ ای پَے جان۔ ایس کرکے میں سدھی تے پدھری گل ایہو ای آکھاں گا جو میری گل ہے تے پُرانی تے ایس گل نُوں تُسیں

سُنیا وی بتھیری وار ہووے گا ، پر جس طرح میں ہُنے آکھیا سی جو کدی کدی پُرانی گل نُوں نویں گل کر کے سُنن دا وی مزا آجاندا اے اوسے طرح میری ایس گل دا وی سواد نجرے نواں ای لگے ۔

ہو سکدا اے ایس ویلے کسے دل وچ ایہہ گل آ گئی ہووے کہ جو میں آکھنا واں ایہہ کس طرح ٹھیک ہو سکدا اے ۔ بھئی پرانی گل تے پرانی ای رہوے گی ۔ اوہنوں اُگے پچھے کرن نال نواں کیکر بنایا جا سکدا اے ۔ جھتوں تیکر تے چھڑی گل دی گل اے ایہہ گل ٹھیک اے ۔ پر نویں تے پرانی گل دا سٹائیل لئی سانوں ایہہ نہیں بُھلنا چاہیدا جو نویں تے پُرانی دے وچ وقت دا اِک اجیہا دریا وگدا اے جیہڑا ہمیشہ نویں پُرانی تے پُرانی نوں نواں کردا رہندا اے ۔ وَنگی لئی اج دیاں کُڑیاں مُنڈیاں دے جگیاں دے فیشن نوں ای ویکھو ! حالی کل دی گل اے کہ کُڑیاں ہون یا مُنڈے کُھلے ڈُھلے کپڑے پاندے سن ۔ اجیہے کُھلے کپڑے جو چھوٹا موٹا بال وی اوہناں لیڑیاں وچ لویٹ لیندے سن ۔ پھیر جو لیڑے سُنگڑنے شروع ہوئے تے اینے تنگ نِنے چھوٹے ہو گئے جو اوہناں نُوں پا کے نیونا اُتے لِفنا نِنے اِک پاسے رہ گیا ٹُرنا پھرنا تے ہور ضروری کم کاج کرنا وی اوکھا ہو گیا ۔ ہُن ایہہ سارا قصہ نواں فیشن اکھوایا ۔ حالانکہ پنجاہ سٹھ ورھے پہلوں ایس طرح دے لیڑے وی ورتے جاندے سَن ۔ نِنے ہُن تُسیں پھیر تکدے ہوؤ گے جو کُڑیاں چِڑیاں نے اِک واری پھیر کُجھ کُھلے بھگے پاؤنے شروع کر دِتے نیں تے سلمے ستارے دا اوہ کم جیہڑا پنجی تیہہ ورھے پہلوں رُل کے مُک گیا سی ، اِک واری پھیر نویں فیشن دا ناں لے کے جاگ پیا اے ۔

گل کِدھر دی کِدھر نکل گئی ۔ جس طرح گلاں دا انت نہیں اوسے طرح فیشناں دا چکر دی سدا چلدا ای رہندا اے ۔ اجیہے فیشن جیہڑے اپنے وطن دی آب و ہوا دے مطابق نہیں ہوندے اوہ جلدی بدل جاندے نیں ۔ کُجھ فیشن اجیہے وی نیں جیہڑے ناموافق وی ہوندے نیں پر اوہ ساڈے نال چمڑے وی رہندے نیں ۔ سگوں کدی کدھار تے انج جاپدا اے جو اصل گل تے اوہ فیشن نیں جیہناں نال اسیں اپنی جندجان گھول کے چھوڑی ہوئی اے ۔ ایہناں دا نتیجہ ایہدے باجھوں ہور کُجھ نہیں کہ جیہناں گلاں کولوں اسیں چھٹکارا منگدے ساں اوہناں گلاں دے ای اسیں غلام ہو گئے آں ۔

ایہہ ٹھیک اے جو اَج ساڈے مُلک دے بعض شہراں وچ روپئے پیسے دے ہڑھ آؤن نال کافی چہل پہل اے۔ وڈیاں وڈیاں عمارتاں تے سوہنے سوہنے بنگلے چار چوپھیرے کھلوتے نظر آؤندے نیں۔ سڑکاں تے ون سوَنیاں موٹراں تے اسماناں تے وڈے وڈے جہاز اُڈدے وکھالی دیندے نیں۔ لشکدیاں دکاناں تے چمکدے ہوٹل ہزاراں بندیاں دیاں لوڑاں تے شوق پُورا کر دے نیں۔ ایہہ ڈاڈھی چنگی گل اے۔ پر ایس ڈاڈھی چنگی گل دا اِک ہور رُوپ وی تے ہیگا اے۔ جیہڑا اُتوں اُتوں لکھ سوہنا سہی پر اندرو اندر ای سانوں کھاندا جاندا اے۔ ساڈا ست نچوڑ دا جاندا اے۔ سانوں وچوں وچ ایہہ پولا کردا جاندا اے کہ اسیں اخیر تے خالی بھرے وانگوں کھڑکن جوگے ای رہ جاندے آں۔

کہندے نیں خالق کولوں خلقت رکھنی اوکھی ہوندی اے۔ چلو دُنیاداری لئی اسیں ایہہ گل کُجھ چر لئی مَن لیندے آں۔ اَج زمانے دا رُخ جو ایہو ای اے۔ جیہڑا خالق کولوں وَدھ کے خلقت کولوں ڈردا اے۔ ڈر تے اللہ تعالیٰ دا ای ہونا چاہیدا اے کیوں جے اوہدے ڈر اَگے ہور کوئی نہیں ٹھہر سکدا۔ پر زمانے نے کُجھ اجیہی دیہی پلٹائی اے جو اَج بہتا ڈر خلقت توں ای لگدا اے۔ ایسے کرکے اسیں کئی وار خلقت نوں خوش کرن لئی صرف اللہ نوں ای ناخوش نہیں کر دے، سگوں اپنے آپ نوں ویران تے اپنی رُوح نوں پریشان کر لینے آں۔ دوجیاں دی ویکھا ویکھی اسیں اوہ کم تے اجیہیاں کرتوتاں کرنے آں جیہناں دا نہ سانوں ہج ہوندا اے تے نہ ای جیہناں دے کرن دی ساڈی پسلی ہوندی اے۔

ہُن ایہہ کوئی عقل مندی تے نہیں جو کسے چھڑے نوں ویکھ کے جیہڑا شام دی چاء کسے اجیہے ہوٹل وچ پیندا اے جتھے اوہدے پنج ست روپے کُھل جاندے نیں، اک بال بچیاں والا آدمی وی اوہدی ریس کردا ہویا اوسے ای طرح ہوٹل وچ چاء پین لئی چلا جاوے۔ سدھی گل تے ایہہ وے جو عیالدار نوں اپنے جیا جنت وچ بہہ کے ای چاء پانی پین دا مزا آؤنا چاہیدا اے۔ ہوٹل وچ جیا جنت نال جانا اج دے مہنگائی دے زمانے وچ سوکھی گل نہیں۔ ایہدے لئی بہتی آمدن دی لوڑ اے تے جیکر بہتی آمدن نہ ہووے تے پھیر ایس گل لئی بہتا سوڑا ہونا پیندا اے۔ گل کرن دا

مطلب ایہہ اے کہ جتنی چدّر ہووے اونہاں ای لتاں کھلاریاں جان تے کئی مشکلاں آسان ہو جاندیاں نیں ۔ ایسے گل نوں جے دوجی طرح ویکھیا جائے تے اِنج کہنا پئے گا جیکر سادہ تے سُتھرا رہیا سہیا جائے ، اپنی حیثیت دا خیال رکھیا جائے ، اپنیاں لوڑاں نوں گھٹا کے پاکستان دے سچے شہریاں وانگوں اپنی حیاتی گزاری جائے ، بوہت ساریاں اوکڑاں آپو آپی دور ہو جان گیاں ۔ میری ایہہ گل کوئی اجیہا منتر نہیں جس نوں آزمان تے سچیاں ثابت کرن لئی وگدے دریا وِچ اِک ٹنگ تے کھلو کے چالیہہ راتاں دا چِلّہ کٹنا ضروری اے ۔ بھئی ایہہ گل تے اینی ای سوکھی اے جنا سوکھا ساہ لینا اے ۔

ایہہ کہن دی لوڑ نہیں جو سادہ تے سُتھرا رہن لئی بوہتا خرچ نہیں کرنا پیندا ۔ سادہ رہنا تے آپ ای بوہتے خرچے نوں گھٹ کردا اے ۔ تے ایہہ بُہتا خرچا ای اے جیہنوں پُورا کرن لئی سو طرح دا سچ جھوٹھ آکھنا تے سُننا پیندا اے ۔ اَج ایہہ سچ جُھوٹھ کُجھ اجیہا ودھدا تے پھلدا جاندا اے کہ ایہدیاں جڑاں چار چوپھیرے اندر باہر سارے معاشرے نوں اپنی لویٹ وچ لیندیاں جاندیاں نیں ۔ ہو سکدا اے جو ایہہ شے اِک پَل لئی ساڈیاں نظراں وچ ساڈی دُنیا سنوار دی ہووے ۔ پر ایس گل نوں انکار اوکھا اے کہ ایس سچ جُھوٹھ نے ساڈی عاقبت خراب کرن تے لک بنھیا ہویا اے ۔ ایسے دی خاطر اسیں اپنا اگّا پِچھّا خراب کرن تے ڈٹے ہوئے آں ۔ گل وِچوں اینی اے جو اسیں دُوجیاں دی ویکھا ویکھی اپنی ساری زندگی نوں چھڈ کے خواہ مخواہ دے کھوبیاں وِچ پھسدے جاندے آں ۔ بھلا ایہہ کاہدی وڈیائی اے کہ دُوجے دی موٹر ویکھ کے اپنیاں لتاں بھنا لیئے ۔ بھئی اوہدی موٹر وی وگن دیو تے اپنیاں لتّاں دی سلامت رکھو ۔ بس اصل گل ایہو ای اے ۔

مشکل لفظاں دے معنے :

فلسفہ : علم کی ایک شاخ ، دانائی کا علم ۔ ببرا : ٹھیکرا ، مٹی کا ٹوٹا ہوا برتن ۔ سٹّا : نتیجہ ۔ ونگی : مثال ۔ لِفنا : جُھکنا ۔ پولا : کھوکھلا ۔ خالق : خدا تعالیٰ ۔ خلقت : عام لوگ ۔ چھٹکارا : رہائی ۔ پسلی : حیثیت ۔ جیاجنت : اہل و عیال ۔ دیہی پلٹائی : روپ بدلا ۔ عاقبت : اگلا جہان ۔

مشقی سوال

1 - "نویں گل" "پرانی گل" کس طرح ہو جاندی اے ؟

2 - "نواں فیشن" کس طرح "پرانا فیشن" تے "پرانا فیشن" مُڑ کس طرح "نواں فیشن" اکھوان لگ پیندا اے ؟

3 - سادہ زندگی گزارن بارے کجھ گلاں دسّو۔

4 - بندہ اپنیاں بوہت ساریاں مشکلاں کیویں دُور کر سکدا اے ؟ کھول کے گل بات کرو۔

5 - اِک عام بندہ اپنی اخیر کیویں سنوار سکدا اے ؟

6 - ہیٹھاں لکھے ہوئے فقریاں وچ خالی تھاواں نوں پُر کرو :

(i) خالق کولوں خلقت رکھنی . . . . ہوندی اے۔

(ii) جنّی چادر ہووے اوہناں ای . . . . کھلارنیاں چاہیدیاں نیں۔

(iii) سانوں . . . . وچ پُورا کردا جاندا اے۔

(iv) گل کدھر دی . . . . نکل گئی۔

(v) سادہ رہنا آپے ای . . . . خرچے نوں گھٹ کردا اے۔

(vi) اپنیاں لوڑاں نوں . . . . کے پاکستان دے . . . . . . شہریاں وانگوں اپنی . . . . حیاتی گزاری جائیے۔

7 - اپنے فقریاں وچ ورتو :

(i) دیسی پلٹائی - نک بنھیا - وگن دیو - گن پک گئے - لوبیٹ وچ لیندیاں نیں - چلّہ کٹنا۔

(ii) کھوہیا۔ وڈیائی - چِب - ڈوپ - رلفنا - حیاجنت۔

سیّد محمد زکی رضوی

سائنسی کہانیاں

آلے دوالے ہون ہیتن والیاں گلاں اُتے سوچ وچار کرنا اَتے قُدرت دے کِسے قانون نوں معلوم کرلینا ای سائنس اے ۔ ایہناں قانوناں دے علم توں انسان نے بڑا فائدہ پایا اے۔ اَج دیاں مشیناں اُتے نظر پاؤ تے چن تائیں پُجّن دا کارنامہ ویکھو ایہہ ایہناں قانوناں نوں جانن تے ورتن دا ای پھل اے ۔ سائنس دے کئی قانوناں بارے اِنج معلوم ہوندا اے پئی سائنس دان لبھدا بھالدا کُجھ ہور سی نتے مِل کُجھ ہور گیا۔

ایہو جیہے موقعیاں تے کُجھ سائنسی کہانیاں بن جاندیاں نیں ۔ لئو سُنو ! اِک واری یونان دے بادشاہ نے کِسے سُنیارے کولوں سونے دا تاج بنوایا ۔ بادشاہ نوں کِسے شک پا دِتا پئی تاج وچ تے سُنیارے نے کھوٹ رلا دِتا اے ۔ اوس زمانے وچ یونان اندر اِک بڑا سیانا تے سائنس دان ارشمیدس رہندا سی ۔ بادشاہ نے اوس سیانے نوں سَدیا پئی اوہ اپنی حکمت نال گویڑ لا کے دسے پئی اوس تاج وچ سونا کِنّا اے تے کھوٹ کِنّی رلائی گئی اے ۔ ارشمیدس نوں ایس اڑاؤنی وِچوں نکلنا نہیں سی آؤندا ۔ ایہہ اوہدے لئی اِک اچرج گورکھ دھندا سی ، پر بندہ بڑا حکمتی سی ۔ اوہنے ایس بارے سوچنا شروع کر دِتّا۔ بادشاہ وَلّوں ایس مسئلے دے حل کرن لئی میعاد مقرر سی ۔ جیویں جیویں دن لنگھدے جاندے سن بادشاہ سِنہیے تے سُنیہا توری آؤندا سی ، پر ارشمیدس نوں کوئی سِرا ہتھ آؤندا تے اوہ کُجھ جواب دیندا ۔ اتفاق نال اِک دن ارشمیدس نہاؤن والے ٹب وچ بہہ کے نہاؤن لگا۔ ٹب جیہڑا نکو نک بھریا ہویا سی اپنے کنڈھیاں توں اُچھل گیا تے چوکھا سارا پانی باہر رُڑھ گیا۔ بس اوتھے ای ارشمیدس نوں گل سمجھ آ گئی ۔ ہیچویں گنڈھ کُھل گئی۔ اوہ "لبھ لیا" "لبھ لیا" دا رَولا پاؤندا شہر دیاں گلیاں وچ دوڑ پیا۔ تسیں پُچھو گے پئی اینی کُو گل وِچّوں ارشمیدس نوں کیہ سُجھیا تے کیہ لبھیا ۔ اوہ ایہہ سائنسی اُصول سی کہ جے اِکو جِنیاں

بھاریاں پر وکھری جنس دیا بنیاں چیزاں پانی وچ ڈوبیاں جان تے اوہناں دے اُچھالے نال رُڑھن والے پانی دا بھار اکو جنا نہیں ہوندا ۔ ارشمیدس نے ایس گل دا نتارا کرن لئی اک اجیہا بھانڈا بنایا جیہدا ناں ای اوس "لبھ لین والا بھانڈا" دھریا ۔ جے ایس بھانڈے وچ پانی بھریا جائے تے اوہ پانی اِک خاص پدھر توں اُتے نہیں جا سکدا ۔ کیوں جو اوہدے وچ اک نالی لگی ہوندی اے جیہدے راہیں وادھو پانی رُڑھ جاندا اے ۔ پانی نال بھرے ایس بھانڈے وچ جیہڑی شے ڈوبی جاوے اوس شے دے حجم جِنا پانی اوہدے توں رڑھ جاندا اے ۔ تے جے اکو جنیاں بھاریاں پر وکھری جنس دیاں چیزاں اوہدے وِچ وارو واری رکھیاں جان تے اُتوں رڑھن والے پانی دا بھار اِکو جنا نہیں ہوندا ۔ ارشمیدس نے اِنج رڑھن والا پانی تول لیا ۔ تاج جنا بھارا سونا لے کے اوہدے نال رُڑھن والا پانی تول لیا تے پھیر تاج جنی بھاری چاندی لے کے اوس بھانڈے وچ رکھی تے اُتوں رُڑھن والے پانی دا بھار معلوم کر لیا ۔ ایس طرح حکیم ارشمیدس نے حساب لا لیا پئی تاج وچ سنیارے نے کھوٹ رلا دتا سی ۔ کجھ تجربیاں مگروں اوہنے ایہہ وی نتارا کر لیا پئی تاج وچ کِنے حِصّے کھوٹ سی ۔

(2)

مائیکل فیراڈے بڑے ای کنگال گھرانے دا بچہ سی ۔ اوہ تھوڑی پڑھائی کر کے اِک جلد ساز کول کم سِکھن بہہ گیا ۔ مائیکل ایس کم دا سیانا ہو گیا ۔ پر اوہنوں کتاباں پڑھن دی بڑی سِک سی ۔ اوہدے کول جلد لئی جیہڑیاں کتاباں آؤندیاں سن ۔ اوہ اوہناں نوں پڑھ لیندا ہوندا سی ۔ ایسے طرح مائیکل فیراڈے نوں سائنس دا شوق ہو گیا ۔ کجھ ورھیاں پچھوں اوہنوں رائل انسٹی ٹیوٹ وِچ چھوٹی جیہی نوکری مِل گئی ۔ ایہہ اِدارہ سائنس داناں لئی انگلستان دا سبھ توں وڈا درس سی ۔ فیراڈے نوں ایس ادارے وِچ صرف بوتلاں دھون دا کم مِل سکیا سی ۔ پر اوہدی سوچ تے کھوج سائنس سی ۔ ایس لئی اوہ اپنے کم توں وِیہلا ہو کے کِسے نہ کِسے گُھنڈی نوں کھولن دا چارہ کردا رہندا سی ۔ اوسے زمانے وچ "ارسٹڈ" کوپن ہیگن یونیورسٹی دا اک پروفیسر ہویا اے ۔ اِک دن اوہ تجربے کردا اک قطب نما اُتے اجیہی تار رکھ بیٹھا جیہدے وچوں بجلی دی کرنٹ لنگھ رہی سی ۔ اوہ ایہہ ویکھ کے حیران رہ گیا پئی قطب نما دی سوئی بھول گئی اے ۔ ارسٹڈ ایسے طرح دے کئی تجربے کردا رہیا پر ایدوں اگے نہ جا سکیا پئی بجلی

دی کرنٹ دا اِک اثر مقناطیسی ہوندا اے ۔ ایس گل نوں فیراڈے نے اگے ودھایا۔
فیراڈے نے کئی تجربے کیتے کئی سال لگا رہیا ۔ اوہ ایس نتیجے تے اپڑیا پئی جدوں کسے تار دے لچھے نوں مقناطیسی میدان وچ گھسایا جائے یا لچھا کھلہار کے مقناطیس نوں پچھے ہلایا جاوے تے بجلی دی کرنٹ پیدا ہوندی اے ۔ اوڑک فیراڈے نے مقناطیس اُتے تار دے لچھے توں بجلی پیدا کر لئی ۔ فیراڈے اوسے رائل انسٹی ٹیوٹ وچ پروفیسر لگ گیا جتھے اوہ کدی بوتلاں دھوندا ہوندا سی ۔ اوہنوں اپنی محنت دا کنّا وڈا پھل ملیا اے ۔ اوس دی کاڈھ توں اج سارا جہان روشن اے ۔ اج چھوٹے وڈے کئی کارخانے تے موٹراں اوسے غریب منڈے دی محنت تے سائنسی سوچ نال ای چل رہیا نیں ۔

(3)

اِک فرانسیسی سائنس دان " بیقرل" کاناں وچوں لدھیاں جان والیاں کچ دھاتاں بارے تجربے کردا پیا سی ۔ اوہناں وچوں اِک کچ دھات " پچ بلنڈی" وی سی ۔ اک دن اوہدی میز دے دراز وچ کجھ " پچ بلنڈی" پئی ہوئی سی ۔ اوہنے فوٹو گرافی دا کاغذ جیہڑا کالے گتے دے لفافے اندر سی میز اُتے لیا رکھیا ۔ جدوں اوہنوں لوڑ پئی تے اوہنے اوس فوٹو گرافی دے کاغذ نوں کمرے وچ انھیرا کر کے باہر کڈھیا ۔ فوٹو لے کے اوہنوں ڈویلپ کیتا تے فوٹو وچ اوہنوں کجھ ہور نشان وی نظریں پئے اوہ بڑا حیران ہویا جے کوئی ہور ہوندا تے فوٹو خراب ہو جان نال اوس کاغذ نوں سٹ چھڈدا پر " بیقرل" اوہناں نشاناں بارے کھوج کرن لگ پیا ۔
سال کو پہلاں جرمن دے اِک سائنس دان رانجن نے " ایکس ریز" شعاواں معلوم کر لیاں سن ۔ " ایکس ریزے" وی اجیہیاں کرناں نیں جیہڑیاں نظریں نہیں آوندیاں ۔ بیقرل نے سوچیا پئی فوٹو گرافی دے کاغذ نوں خراب کرن دا کارا کتے ایہو جیہاں کرناں دا تے نہیں ؟ میز اُتوں ساریاں چیزاں ویکھن بھالن پچھوں اوہنے دراز پھولے تے اوہنوں " پچ بلنڈی" دے کجھ ٹکڑے نظر آئے ۔ اوہنے سوچنا شروع کر دِتا ایہہ کم ایہناں ٹکڑیاں دا وی ہو سکدا اے ۔ اوہنے اِک ہور فوٹو گرافی دا کاغذ لیاندا تے اُتوڑتی کئی تجربے کیتے ۔ کدی "پچ بلنڈی" تے فوٹو گرافی دے کاغذ وچکار گتا رکھ کے ، کدی لکڑی دی پھٹّی رکھ کے تے کدے شیشے دا

ٹکڑا رکھ کے ۔ ہر وار فوٹوگراف اُتّے داغ پے جاندے سن ۔ پھیر بیقرل " نیچ بلنڈی" بارے ڈونگھی کھوج کرن لگ پیا ۔ " پیری کیوری" تے اوہدی گھر والی " میری کیوری" وی اوہدے نال ایسے کھوج وچ جُٹ پئے ۔ اوڑک اوہناں دی کھوج دا ایہہ سٹّا نکلیا پئی اوہناں " نیچ بلنڈی" نوں اک اجیہا لون وکھرا کر لیا ، جیہنوں اوہناں ریڈیم دا لون آکھیا ۔ ایس کارنامے اُتّے بیقرل اُتّے کیوری نوں 1903 ء وچ نوبل انعام ملیا ۔ اَج ہور کل ہور کھوج اگانہہ ودھدی رہی تے ریڈیم دے نال یورینیم وی معلوم کر لیا گیا ۔ یورینیم نوں وڈے وڈے ایٹمی بجلی گھر وی بنائے گئے نیں تے ایٹم بم وی ۔ انسان اپنی کاڈھ راہیں کئی طرح دے سُکھ وی پا لیندا تے اوہناں ای کاڈھاں دی غلط ورتوں نال اپنے پیراں تے آپ کوہاڑا وی مار لیندا اے ۔

سائنس دیاں ساریاں کاڈھاں سائنسی سوچ رکھن والے سیانیاں دی ہڈ بیتی دا اک باب نیں ۔

مشکل لفظاں دے معنے :

رلا : آمیزش ، ملاوٹ ۔ نکونک : لبالب ۔ پیچویں : سخت ، پیچیدہ ۔ کاڈھ : ایجاد ۔ اتوڑتی : پے در پے ، مسلسل ۔ ہڈ بیتی : سرگذشت ، آپ بیتی ۔

مشقی سوال

1 ۔ گھر دے کم کار وچ یا سائنس لیبارٹری وچ تجربہ کردیاں تہانوں کوئی اچرج واقعہ پیش آیا ہووے تے اوہدی رپورٹ سائنس ماسٹر نوں پیش کرو ۔ ہر واقعے دی وجہ معلوم کرو ۔

2 ۔ تھلے دِتے لفظاں نوں اپنے بنائے ہوئے فقریاں وچ ورتو :

رب سبّبی ۔ اُتوڑتی ۔ گوڑ ۔ اچرج حکمتی ۔ ہِک ۔ کاڈھ

3 ۔ ایہناں کہانیاں بارے سائنس دے ہیریڈ وچ بحث کرو ۔

4 ۔ بیقرل تے اوہدے ساتھیاں دے سائنسی علم نوں دُنیا کیوں منیا ؟

5 ۔ فقرے مکمل کرو :

(1) ارشمیدس نے اپنی .... گویڑ لایا ۔

(ii) ارشمیدس نوں ایس . . . . . وچوں نکلن دا راہ نہیں سی لبھدا ۔

(iii) "لبھ لین والے" بھانڈے وچ پانی اک خاص . . . . . . توں اُتے نہیں جا سکدا۔

(iv) مائیکل فیراڈے اِک . . . . . . کول کم سِکھن بہہ گیا ۔

(v) سائنسی کاڈھ دی غلط ورتوں نال . . . .

شریف صابر

جگ دا ہادیؐ

رستے نور ہدایت والے آدم جایا چھڈ گیا سی
ہفیا، دھکے ٹھیڈے کھاندا بھیڑے پُٹھے راہ پیا سی

وچ طوفاناں اوہدی بیڑی ڈکو ڈولے پئی سی کھاندی
بھیڑ پیا کھڑ کھلیاں مارے، نیکی گُٹھے پئی سی ماندی

عرب قبیلے کھیہڑ پینڈے کِسے نگونی نکّی گلّوں
صدیاں تیکر پھل زہریلا کھاندے رہندے اوسے وَلّوں

دِل دے کعبے اندر بُت سن بیٹھے پکّے ڈیرے لا کے
جدھر چاہون واگاں موڑن اللہ کولوں دُور لے جا کے

اچن چیتی ربّی رحمت دے دریا وِچ ہڑھ جو آیا
عرشاں فرشاں دے مالک نے مکّے دے وِچ نور کھنڈایا

اَج نمانیو! ہل حیاتی نال خُوشی دے لُڈیاں مارو
کُل جہاناں دی رحمت دی بُکل دے وچ سکھیں گزارو

اِنساناں دے کوجھاں کوڑھاں دا اوہ وَید نرالا آیا
رنگاں تے خنوادے والے جھوٹھے مان دا روگ ہٹایا

کامیاں، کمیاں اتے غلاماں دا اس آ کے مان ودھایا
آدم جائے سارے بھائی خطبے دے وچ خود فرمایا

تیرے دین دے ڈنکے شاہا چوہیں کوٹیں وَج گئے سن
اللہ والی فوج دے اَگے قیصر و کسریٰ بھج گئے سن

مشکل لفظاں دے معنے :

ٹھیڈا : ٹھوکر - نگونی : بے قیمت - معمولی، حقیر - اچن چیتی : اچانک - کھنڈنا : بکھیرنا -

کوجھ : بدصورتی، نقص، عیب -

مشقی سوال

1 - آدم جایا نُور ہدایت والے رستے چھڈ گیا تاں دُنیا دی کیہ حالت ہو گئی ؟

2 - حضور صلی اللہ علیہ وآلہٖ وسلم دے آؤن نال عرباں دی حالت وچ کیہ کیہ تبدیلیاں آ گئیاں ؟

3 - ایہناں لفظاں دے معنے لکھو :

ڈکو ڈولے - کھڑکھلیاں - ماندی - خنوادہ - نمانا - اچن چیتی -

4 - ایس نظم وچ ورتیجے محاوریاں نوں اپنے فقریاں وچ استعمال کرو -

5 - ایس نظم نوں زبانی یاد کرو -

6 - خالی تھاواں بھرو :

(الف) بندے دی بیڑی طوفان وچ . . . . . . پئی کھاندی سی -

(ب) عرب قبیلے رنگی رنگی گلوں . . . . پیندے سن -

(ج) دل دے کعبے اندر بُت سن بیٹھے پکے . . . . لاکے -

(د) حضور صلی اللہ علیہ وآلہٖ وسلم نے کامیاں کمیاں دا . . . . ودھایا -

7 - کھاندی، ماندی - ورگے چار ہم قافیہ لفظ لکھو -

منور ابن صادق

جہاد

جہاد اُتّے گل بات شروع کرن توں پہلاں سانوں ایہہ معلوم ہونا چاہیدا اے پئی جنگ کیہ اے تے جہاد کیہ اے ۔ تاں جے جنگ تے جہاد وچ فرق کیتا جا سکے۔ خلقت کئی وار جنگ دیاں تباہیاں ویکھ چکی اے ۔ ہُن ایہدا ناں ای امن پسند شہریاں دے لوں کنڈے کھلے کر دیندا اے ۔ جنگ دی سوچ نال کئی نقشے اکھاں اگے آئوندے نیں ۔

جنگ دی لُٹ مار تباہی اُتّے ساڑ پھوک نوں ویکھ کے جنگ نوں خدا دا قہر سمجھیا جاندا اے ۔ مسلمان امن پسند اے ۔ رحمت اللعالمین نوں منن والا اے ۔ ایس لئی کسے اُتّے پہل نہیں کردا ۔ ربّ اگے جھکن والے سر وچ غرور کیویں سما سکدا اے ایس لئی مسلمان چھیڑ خانی نہیں کردا ۔ کسے دے علاقے اُتّے ناجائز قبضہ کرن دی سدھر اوہدے دل وچ پیدا نہیں ہو سکدی ۔ اوہدی اکھ قناعت نال بھری ہوندی اے ۔ دوجے مُلک دی دولت نوں لالچی اکھ نال نہیں ویکھدا ۔ دوجیاں مُلکاں نال صُلح نامے عہدنامے کردا اے تے اوس عہد دی پالنا وی کردا اے ۔ مُلک اندر وسن والیاں دوجیاں قوماں دے حق دا دھیان رکھدا اے ۔ مُکدی گل ایہہ وے پئی مُسلمان ربّ دے قانوناں تے چلدا اے ۔

کئی وار حالات کُجھ ایہجے وی ہو جاندے نیں جدوں مُلک دے اندروں یا باہروں کوئی طاقت ، رُعب ، دھونس تے ہنکار نال مُسلماناں دی کسے شے یا علاقے تے قبضہ کرن دا جتن کر دی اے ، بے دوسے نہتے مسلماناں دی جان تے مال دا نقصان کر دی اے ۔ کسے طرح سمجھایاں نہیں سمجھدی ۔ ایہجے حالات وچ اوس مُونہہ زور طاقت نوں نتھن لئی ، ظالماں نوں امن تے سلامتی دی قدر سکھان لئی خدا تعالیٰ نے مُسلماناں اُتّے جنگ فرض کیتی اے ایہجی جنگ نوں جہاد آکھیا جاندا اے ۔

اللہ اُتے اللہ دے رسُول صلی اللہ علیہ و آلہٖ وسلّم نے جہاد اُتے جہاد کرن والے مجاہداں دی بڑی وڈیائی کیتی اے ۔ مُسلماناں لئی لازم کیتا اے پئی جے جہاد دی لوڑ پوے تے تُسیں مال اَتے جان دوہاں نال اللہ تعالیٰ دی راہ وچ جہاد کرو ۔ جیہڑا غازی دُنیا دے ہر لوبھ لالچ توں پاک ہو کے صرف اللہ واسطے ای جہاد کرے گا اوہدے لئی انعام ای انعام نیں ۔ پہلا انعام ایہہ ہے پئی اللہ اوہدے سبھ گناہاں نوں بخش دے گا ۔ حضور نبی پاک صلی اللہ علیہ و آلہٖ وسلّم دا فرمان اے پئی جنت جہاد کرن والیاں دیاں تلواراں دی چھاں ہیٹھ اے ۔ اللہ دی راہ تے لڑدا ہویا جیہڑا غازی ماریا جاوے اوہ شہید اے ۔ اُتے شہید دا ایہہ درجہ اے پئی اللہ قرآن شریف وچ فرماندا اے : " اللہ دے شہیداں نوں موئے ہوئے نہ آکھو ۔ اوہ جیوندے نیں پر تہانوں اوہناں دی حیاتی بارے پتا نہیں ۔ اوہناں نوں تے اوہناں دے ربّ ولوں رزق وی مِلدا رہندا اے ۔" ساڈے نبی کریم صلی اللہ علیہ و آلہٖ وسلّم دا فرمان اے کہ ہر مسلمان دے دل وچ شہادت دی سدھر ہونی چاہیدی اے ، تے جیہڑے دل وچ شہادت دا شوق نہیں اوس دل نوں مویاں بجا سمجھو ۔

شہادت اجیہے عملاں وچوں اے جیہڑے اللہ تعالیٰ نوں بوہت پسند نیں ۔ شہادت دے بدلے مولا کریم شہید دے سارے گناہ بخش دیندا اے ۔ مجاہداں دا ربّ دے دربار وچ بڑا درجہ اے ۔ اللہ دے رسُول صلی اللہ علیہ و آلہٖ وسلّم توں کسے پچھیا پئی سبھ نوں زیادہ ایمان والا کون ہو سکدا اے ؟ آپؐ نے فرمایا ۔ " اللہ دے رستے وچ اپنی جان تے مال نال جہاد کرن والا ۔" اِک وار حضور صلی اللہ علیہ و آلہٖ وسلّم کولوں پُچھیا گیا کہ جہاد توں چنگیرا عمل کیہڑا اے ؟ حضور صلی اللہ علیہ و آلہٖ وسلّم نے فرمایا : اجیہا کوئی عمل نہیں جیہڑا جہاد نالوں چنگا ہووے ۔ اِک ہور موقعے تے آپؐ نے فرمایا پئی جہاد وچ رُجھا ہویا مجاہد اجیہے مومن دے برابر اے جیہڑا سدا ای روزہ دار ہووے تے ہر ویلے خدا دے حضور سجدے وچ پیا رہوے ۔ جیہڑا شخص آپ لڑن جوگا نہ ہووے اوہنوں چاہیدا اے پئی مجاہداں دی جیویں وی ہو سکدا اے مدد کرے ۔ حضور پاک صلی اللہ علیہ و آلہٖ وسلّم دا فرمان اے پئی جیہنے اللہ تعالیٰ دی راہ وچ جہاد کرن والیاں لئی سامان تیار کیتا اوہدا اجر وی اجیہا ہووے گا جیویں اوہنے آپ جہاد وچ لڑ کے حصّہ لیا ہووے تے جو کوئی جہاد وچ رُجھے غازیاں دے گھر والیاں دا دھیان رکھے گا اوہنوں وی جہاد کرن والے مجاہداں ورگا درجہ دِتا جائے گا ۔

ساڈے نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نوں آپ وی کافراں نال کئی جنگاں لڑنیاں پیاں سن ، اجیہیاں لڑائیاں نوں غزوہ آکھدے نیں - ایہناں وِچوں پہلا مشہور غزوہ بدر دا اے - ایس غزوے وچ کافر اِک ہزار اَتے مسلمان سارے تن سو تیراں سن - مسلماناں کول سواریاں تے ہتھیار وی بوہت گھٹ سن -

نبی پاک صلی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم بدر دی جنگ لئی ٹُرن لگے تے جہاد دے شوق دا ایہہ حال سی پئی تیراں تیراں چوداں چوداں ورھیاں دے مُنڈے وی اپنیاں جاناں پیش کر رہے سن - ایہناں وچ حضرت زیدؓ بن ثابت وی شامل سن جیہڑے بعد وچ حضور پاک صلی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم تے اُترن والی وحی دے کاتباں وِچوں ساریاں نالوں مشہور ہوئے - حدیث پاک توں پتا چلدا اے پئی حضور صلی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نے چھوٹی عمر دے بچیاں نوں جنگ وچ جان توں ہٹک دِتا تے اوہناں نوں ایس گل دا بڑا ہرکھ لگا رہیا - بدر دی لڑائی دے اگلے سال اُحد دا غزوہ پیش آ گیا - ایس غزوے لئی کافراں سارا سال تیاریاں کیتیاں سن تے پہلے نالوں وَدھ کے جوش جذبے نال پچھلے سال دی ہار دا بدلہ لین آئے سن - حضور پاک صلی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم نے دیکھیا پئی مقابلہ تے بڑا سخت اے ایس لئی اپنے ولوں لڑائی دا انتظام بڑے دھیان نال کیتا -

ایس جنگ وچ جہاد دا اعلان ہو جان تے دو مُنڈیاں نے اپنے خلوص دا اجیہا مظاہرہ کیتا جیہدے نال ساڈے ایمان تازے ہو جاندے نیں - ایہناں چھوہراں دے ناں سن سمرہ تے رافع - عُمراں ہون گیاں کوئی چوداں پندراں ورھیاں دیاں - جدوں حضور پاک صلی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم اوہناں دے کول اوہناں دا قد کاٹھ ویکھن آئے تے اوہناں وِچوں اک بیباں بھار کھلو گیا پئی ویکھن والے نوں اُچّا لما گبھرو وکھالی دے - خدا وی تے ساڈیاں نیتاں دا حال جاندا اے - اوہدی ایہہ ترکیب کامیاب رہی پر اوہدے دُوجے ساتھی نوں مجاہد جواناں دی پال وِچوں ایہہ آکھ کے موڑ دِتا پئی اجے توں نِکّا ایں - اوہ جھٹ بول پیا پئی مَیں اپنے ساتھی نوں کُشتی وچ ڈھا سکناں، جیہنوں تُساں جہاد لئی چُن لیا اے - ربّ نے اوہدا خلوص وی قبول کرنا سی - ایس لئی اِہدی مُراد وی پُوری ہو گئی - اوہنے واقعی اپنے ساتھی نوں کُشتی وچ ڈھاہ لیا - ایس لئی اوہنوں وی جہاد لئی جان دی اجازت مِل گئی - دونویں مُنڈے بڑے ای خوش سن -

اوس زمانے دے مُسلماناں دا ایہہ نواں پوچ سی جیہدے جہاد دے جذبے نے تھوڑے ای چر وچ اَدھی دُنیا تے اسلام دا جھنڈا گڈ دِتا ۔ اَج سانوں اک وار پھیر ایسے طرح دے جذبے والی نویں نسل دی لوڑ اے ۔

مشکل لفظاں دے معنے :

نواں پوچ : نوجوان نسل ۔ چنگیرا : اچھا، بہتر ۔ نتھنا : نکیل ڈالنا ، قابو کرنا ۔ ہرکھ : افسوس، پچھتاوا ۔ پال : صف ۔

مشقی سوال

1 ۔ " جہاد " تے اِک مضمون لکھو ۔

2 ۔ غزوہ تے جنگ وچ کیہ فرق اے ؟

3 ۔ جہاد تے عام عبادت وچ کیہ فرق اے ؟

4 ۔ ایہناں لفظاں نوں اپنے فقریاں وچ ورتو ۔

لُوں کنڈے کھلے کر دینا ۔ چھیڑ خانی ۔ پالنا کرنا ۔

5 ۔ " مرن ہاکا " ورگے ہور لفظ ایہناں مصدراں توں بناؤ :

پاٹن ۔ رووݨ ۔ بھجن ۔ سوون ۔ اچھلن ۔ ٹٹن ۔

6 ۔ تھلے دِتے فقریاں نوں پوریاں کرو ۔

(i) سانوں جہاد دے جذبے والی قوم دی . . . . . . اے ۔

(ii) حضور صلی اللہ علیہ وآلہٖ وسلّم مُنڈیاں دا قد . . . . . . ویکھن آئے ۔

(iii) جنگ لئی نہ چُنے جان دالے مُسلماناں نوں بڑا . . . . . . لگا ۔

(iv) چھوٹی عمر دے منڈیاں نُوں جنگ وچ جان توں . . . . . . دِتا ۔

(v) جیہڑا شخص لڑن جوگا نہ ہووے اوہنوں چاہیدا اے پئی . . . .

شریف صابر

اسلامی دُنیا دی سانجھ

"اللہ دی رسّی نوں گھُٹ کے پھڑی رکھو تے آپس وِچ پاڑے نہ پاؤ"۔ اوہ کِنّا چنگا سماں سی جدوں سارے جگ دے مُسلمان قرآن مجید دے ایس فرمان تے پُورا عمل کردے سن۔ آنحضرت صلی اللہ علیہ و آلہٖ وسلّم دے مگروں اوہناں دا اِکّو خلیفہ ہوندا سی اُتے سارے مومن اوہنوں اپنا امیر مَندے سن۔ اوہ ہر اسلامی ریاست وِچ اپنے وَلوں حاکم مِتھ کے گھلدا ہوندا سی۔ مُسلمان مُلکاں نوں تسبیح دے دانیاں وانگوں اسلامی بھائی چارے دی اِک لڑی وِچ پرون دا مبارک خیال ساڈے کئی بزرگاں دا سہانا سفنا رہیا اے۔ ایہناں وِچوں سیّد جمال الدّین افغانیؒ تے علامہ اقبالؒ دے ناں روشن مناریاں وانگوں اسلامی دُنیا وِچ چانن کر رہے نیں۔ ہر پاکستانی علامہ اقبالؒ دی حیاتی تے سوچ دا جانو اے۔ اوہناں نے اپنے لیکچراں وِچ "مُسلمان ریاستاں دی لیگ" بنان دی صلاح دِتّی سی۔ اوہناں دا ایہہ وی خیال سی پئی نیل دے کنڈھے توں لے کے کاشغر تائیں سبھ مسلمان خانے کعبے دی راکھی لئی اِک ہو جان۔ لاہور وِچ اسلامی سربراہی کانفرنس وی ایسے پاروں ہوئی سی۔

سیّد جمال الدین افغانیؒ 1838ء وِچ اسعد آباد افغانستان وِچ پَیدا ہوئے۔ پھیر جوانی وِچ آپ افغانستان دے امیر دے وزیر سن۔ جدوں انگریزاں دی سازش نال اوتھے بغاوت ہو گئی تے آپ برِصغیر پاک و ہند آ گئے۔ ایتھے آپ نوں دو مہینے وی ٹِکنا نہ مِلیا۔ پھیر آپ ترکی چلے گئے۔ اوتھے وی درباری عالماں نے آپ دے پَیر نہ جمّن دِتّے۔ سیّد جمال الدین افغانی ہوراں ایرانی تے فرنگی دُنیا دا دَورہ وی کِیتا۔ اوڑک آپ قاہرہ (مصر) چلے گئے اُتے اوتھے اَٹھ سال رہے۔ اوہناں اسلامی دُنیا دی سبھ توں وڈی مصری یونیورسٹی جامعہ الازہر وِچ پڑھن والیاں گبھرُواں تے چوکھا اثر پایا۔ محمد عبدہ تے اعرابی پاشا نے سبھ توں زیادہ اثر قبولیا۔ آپ اسلامی دُنیا دا مان سن۔ آپ دی ساری حیاتی اسلامی دُنیا نوں

اِک مُٹھ کرن بارے سوچدیاں ای گزری ۔ 1897ء وچ آپ اللہ نُوں پیارے ہو گئے ۔

دُنیا دے مُسلماناں دی سیاسی حالت اوہناں کولوں ایہہ منگ کر رہی اے پئی سارے مُسلمان آپس وچ مل کے ہر مشکل نُوں سینہ ڈاہ کے حل کرن ۔ اَج ہر مُسلمان مُلک دا سربراہ اپنے مُلکی مسئلیاں وچ رُجھا ہویا اے ۔ پر پھیر وی کجھ سُوجھوان مُسلمان اسلامی دُنیا دی سانجھ دے ریجھوان نیں ۔ اوہناں ایہہ ڈول ڈولی اے پئی اک اجیہی کانفرنس قائم کیتی جاوے، جیہدے وچ سارے اسلامی مُلکاں دے سربراہ یا اوہناں دے نمائندے شامل ہوون۔ ایس اسلامی کانفرنس دا صدر دفتر مکہ شریف یا مدینہ منورہ وچ ہو سکدا اے ۔ اسلامی برادری دے خیر خواہاں دے جتن نال پہلاں وی اسلامی کانفرنس دیاں مجلساں رباط، بغداد، تہران، قاہرہ، کراچی وچ ہو چکیاں سن پر پہلی اسلامی سربراہی کانفرنس رباط وچ ہوئی سی ۔ دُوجی 22 فروری 1972ء نوں ہوئی ۔ ایس کانفرنس دی میزبانی دا مان لاہور شہر نُوں مِلیا نے مُسلماناں دے سانجھے مسئلیاں تے کُھل کے گل بات ہوئی ۔ مُسلماناں نوں چاہیدا اے پئی ہمیش لئی سبھ رل کے اِک دُوجے مُلک دے مسئلیاں نُوں سمجھن تے دُکھ سُکھ وچ شریک رہن ۔ سارے مُسلمان مُلک سنگلی دیاں گھڑیاں وانگوں اِک دُوجے نال جڑے ہوئے نیں ۔ ایس لئی اک دُوجے دا اثر چھیتی قبول کر سکدے نیں ۔ اک دوجے دی واہر لئی چھیتی بوڑھ سکدے نیں ۔ اللہ تعالیٰ نے اوہناں نوں ہر طرح دی دولت بخشی اے تے ایہہ گل ایہناں دے دانش مند آگُواں اُتے چھڈ دِتی اے پئی اوہ ایس دا آپوڑھے وچ پُوری سُرت نال وٹاندرا کردے نیں یا اپنی آن گھلی پاروں ایہہ دولت چاتر، چالاک غیر مسلم لاگڑیاں ٹھیکیداراں یا ورتاویاں دے وَس پا دیندے نیں ۔ دَولت پَیدا کرن والے وسیلیاں اُتے جھاتی پایاں ساڈے من وچ آپ وساہی پَیدا ہو سکدی اے تے اپنے پَیراں تے کھلون دا ہِڈا بجھ سکدا اے ۔

مشکل لفظاں دے معنے :

سُلکھنا : مبارک ۔ مِتھنا : مقرر کرنا ۔ ودھائی : مبارک باد ۔ سودھ : اصلاح ۔ سُرت : سمجھ، عقل ۔ سانجھ : اتفاق، بھائی چارہ ۔ ریجھوان : آرزُومند

مشقی سوال

1 - اسلامی دُنیا نوں سانجھ تے ایکے دی کیوں لوڑ اے ؟

2 - اسلامی دُنیا دے ایکے لئی کیہڑے آگو کم کر چکے نیں ؟

3 - سید جمال الدین افغانی بارے تُسیں کیہ جاندے او ؟

4 - علامہ اقبالؒ ہوراں اسلامی دُنیا دے ایکے لئی کیہ سوچیا سی ؟

5 - اسلامی دُنیا دے ایکے لئی عملی صُورت کیہ ہو سکدی اے ؟

6 - جے تُسیں آپ اسلامی ایکے دی پنچائت دے ممبر ہوؤ تے کیہ کرو ؟

7 - "اسلامی دُنیا دا ایکا" اِک مضمون لکھو ۔

8 - تھلے دتے لفظاں تے محاوریاں دے معنے دَسّو تے اوہناں نوں اپنے فقریاں وچ ورتو ۔
پاڑے پانا ۔ منھنا ۔ سدھر ۔ سیر سانجھ ۔ آپوُدھا ۔

9 - خالی تھانواں ڈھکویں لفظاں نال بھرو :

(الف) مسلمان قرآن مجید دے ایس . . . . تے عمل کر دے سن ۔

(ب) تسبیح دے دانے اِک لڑی وچ . . . . ہوندے نیں ۔

(ج) علامہ اقبالؒ دی سوچ اسلامی دُنیا وچ اِک . . . . منارا اے ۔

رشید انور

جیوے ساڈا پاکستان

دیس میرے نوں رب دیاں رکھاں، جیوے ساڈا پاکستان
چن ستارے والا پرچم، سبھ توں اُچی ایہدی شان
اسلامی دُنیا دا تارا، ایہدے بھائی عرب ایران
جیوے ساڈا پاکستان
جیوے ساڈا پاکستان

سندھی تے پنجابی رل کے، نال بلوچ پٹھاناں دے
اک دوجے دا درد ونڈائیے، بنیے مرد میداناں دے
"اک اکلّا تے دو یاراں"، چیتے رکھیئے سدا اکھان
جیوے ساڈا پاکستان
جیوے ساڈا پاکستان

محنت تے اخلاق دے صدقے، سدئیے گول بہاراں نوں
اللہ دی رسّی نوں پھڑ کے، زندہ رکھیئے پیاراں نوں
جگ دے اُتے اُچے ہووَن، ساڈی عزت ساڈا مان
جیوے ساڈا پاکستان
جیوے ساڈا پاکستان

دیس دیاں سرحداں اُتے، رل کے راکھی کرنی اے
وانگ بھراواں اک دوجے دی بیڑی ہس کے جرنی اے
ایہو اے انسانی عظمت، ایہو ساڈا دین ایمان
جیوے ساڈا پاکستان
جیوے ساڈا پاکستان

ایہدے گبھرو شیراں ورگے، ہمّت دے متوالے نیں
ایتھے سدا شہیداں اپنے، لہو دے دیوے بالے نیں
پیار وفا غیرت دے راکھے، ایتھے وسدے نیں انسان
جیوے ساڈا پاکستان
جیوے ساڈا پاکستان

ہتھ جواناں اَزلوں رہیاں، قوم دیاں تقدیراں نیں
سبھے ہبھے ٹُٹ رہیاں ہُن، کڑیاں تے زنجیراں نیں
ایکے دے وِچ برکت انورؔ، ایہو ویلے دا فرمان
جیوے ساڈا پاکستان
جیوے ساڈا پاکستان

مشقی سوال

1۔ پاکستان دیہاڑے یا کسے قومی اکٹھ وچ ایہہ ترانہ پڑھیا جاوے۔ دو سُریلے طالب علم اِک سُر ہو کے ہر بند دیاں پہلیاں تن پالاں گاون۔ آخری دو پالاں سارے رل کے کورس وچھوں گاون۔

2۔ اک مضمون لکھو (دیس اساڈا پاکستان)

3۔ ایہناں بولاں دا مطلب کھول کے دسّو۔
اسلامی دُنیا دا تارا ، اِک اِکلا تے دو یاراں ۔ اللہ دی رسّی ۔ ویلے دا فرمان ۔

ممتاز بخاری

پہیّے توں گڈّی توڑی

سچ پُچھو تے کاڈھاں کڈھن والی دُنیا وچ سبھ توں وڈی کاڈھ پہیّا اے، جیہڑا حیاتی دے کمّاں کاجاں لئی ضروری اے۔ جگ نُوں اگیرے توں اگیرے پُچاون وچ ایہدا ای ہتھ اے۔ روٹی لئی آٹے دی لوڑ ایہدے راہیں ای پُوری ہوندی اے جیہڑے گول وٹے دی پسائی توں ٹُر کے چکی خراس تے مشین توڑی جا اپڑ دی اے۔ لیڑے لتّے لئی ایہو پہیّا چرخے دے رُوپ توں لے کے دھاگہ لیڑا آپے اُنن والیاں مشیناں دی شکل تیکر ساڈے سامنے آؤندا اے اسیں اپنا بھار لاہ کے ایہدے سر دھریا اے۔ ساڈے پیراں دی کھیچل نُوں گھٹ کر کے سانوں اِک تھاؤں دُوجی تھاں اپڑاون والا ایہو ای اے۔ ایس پہیّے نے ساڈیاں کِنیاں اوکڑاں آسان کر دِتّیاں نیں۔

پہلاں پہل اِنسان نُوں اک تھاں توں دُوجی تھاں کوئی بھار لے جانا پیندا تاں اوہ اپنے سر یا موڈھیاں تے چُک کے لے جاندا سی۔ پھیر جدوں اوہنے جانوراں نُوں ہلا لیا تاں ڈھوائی دا کم اوہ لادو جانوراں توں لین لگ پیا۔ پر اَت بھاریاں چیزاں نُوں نہ اوہ آپ چُک سکدا سی تے نہ جانوراں تے لَد سکدا سی۔ ایجہاں بھاریاں چیزاں نُوں اوہنے ریڑھ کے کھڑن دا ڈھب سِکھیا۔ اوہ چیزاں تھلے رُکھاں دے گول گول مُوچھے رکھ کے مگروں دھکا ماردا تے ریڑھدا ریڑھدا توڑ لے اپڑدا۔ موچھیاں توں اوہنوں پہیّے بناؤن دا وَل سُجھیا تے اِنج اوہنے موٹے موٹے ٹوٹیاں دے دو پہیّے گھڑ لئے تے اوہناں دے وچکار اک ڈنڈا جڑ کے اِک ریڑھی جیہی بنا لئی۔

"پہیّا" لکڑی دی تھاں پتھر دا وی بنایا جاندا رہیا اے۔ بھانڈے بناؤن لئی اج تیک ایہدی ورتوں کیتی جاندی اے۔ کمھیار ایہنوں چک دے ناں نال یاد کردے نیں۔ پھیر ایہو پہیّا چکی بن کے آٹا پیہن دا کم دین لگا اتے ہولی ہولی بیل گڈیاں اتے رتھاں

وچ ایہدی ورتوں عام ہوگئی۔

پرانے سمیاں دی تاریخ وچ رتھ دی قسم دیاں گڈیاں دا ڈھیر سارا ذکر ملدا اے۔ یونانی، ایرانی، مصری تے شامی لوک رتھاں وچ سیر سپاٹا کردے سن تے اوہناں نوں لڑائیاں وچ وی ورتدے سن۔ ہندوستان وچ وی رتھ دی ورتوں بہوں پرانے سمیاں توں رہی اے۔

دو پہیاں والے چھکڑیاں توں اڈ چونہہ پہیاں والیاں گڈیاں دی ہوند وچ آئیاں۔ اوہ پہیا دی جیہڑا پہلاں ہتھاں نال دھکیا جاندا سی۔ پھیر پالتو جانوراں دی مدد نال ریڑھیا جاون لگ پیا۔

ویلے دے نال نال پہیا وی پھردا ای رہیا تے دِنو دن ایہدا روپ سُدھر دا گیا۔ پہیئے دی کاڈھ ڈھیر ساریاں چیزاں دی کاڈھ دا موجب بنی تے ایہدی برکتوں ای اَج اسیں سائیکلاں، موٹراں اَتے گڈیاں اُتے ہونٹے لیندے پھرنے آں۔

پہیئے نوں مکھ رکھدیاں، ایتھے اسیں کجھ اوہناں کاڈھاں ولے گوہ کراں گے جیہناں ساڈی آوا جائی نوں سکھالا کر دِتا اے۔

اَج "سائیکل" ساڈی روز دی ورتوں بن چکی اے۔ اَج توں ڈھائی پونے تِن سو ورھے پہلاں پہلی وار ای فرانس دے اِک بندے نے لکڑ دے پہیاں والی سائیکل بنائی پھیر اک ہور فرانیسی ڈریڈن نے اگلے پہیئے نوں ٹورن لئی اِک گول چکر دی ورتوں کیتی۔ فرانس، انگلستان تے امریکہ وچ کنا ای چِر ایہو جیہیاں سائیکلاں چلدیاں رہیاں۔ اوڑک اِک ہور فرانیسی نے سبھ توں پہلاں پیڈلاں والی سائیکل تیار کیتی۔

سائیکل ورگی تِناں پہیاں والی گڈی وی بنی۔ ڈیملر نے چونہہ پہیاں والی گڈی پٹرول نال چلاکے، موٹر دا نمونہ پیش کیتا۔ ویلے دے نال نال ڈھیر سارے وادھے ہوندے گئے تے اَج انسان دی غلامی کردیاں موٹراں، کاراں ساڈے سامنے نیں۔ پھیر ریل گڈی بنی۔

انجن برطانیہ دے اِک شخص ٹوری تھک نے 1801ء وچ تیار کیتا۔ اِنجن نوں چلاؤن لئی کڑھی تے سواہری تھاں دا معاملہ حل کرن والا جارج سٹیفن سن سی۔ اوہنے ٹوری تھک والے اِنجن وچ کجھ وادھا کیتا تے اوہدے چلن لئی پٹڑیاں بنائیاں۔ ایس اِنجن دی اِک گھنٹے دی رفتار کُل چار میل سی۔ ہولی ہولی ایس اِنجن وچ تبدیلیاں تے

وادھے ہوندے گئے تے اَج پُوری دُنیا وچ ریل پٹڑیاں ماردی پھردی اے ۔

مشکل لفظاں دے معنے :

ورتوں : استعمال ۔ گوہ : غور، توجہ ۔ پندھ : سفر ۔ ٹِل : زور، طاقت ۔ تکھ رکھنا : مدِنظر رکھنا ۔

مشقی سوال

1 ۔ پہیا کیہڑے کیہڑے کم آؤندا اے ؟

2 ۔ پنج اجیہیاں چیزاں دے ناں لوو جیہناں وچ پہیا ورتیندا اے ۔

3 ۔ لفظ "پہیا" دے نال "رڑھنا" مصدر لگن نال محاورہ بن جاندا اے ۔
ہیٹھ لکھے ہوئے لفظاں دے نال مصدر جوڑ کے کجھ محاورے بناؤ ۔

ٹھیلا
بیڑی
تسلی
گل
کوڑ

4 ۔ ہیٹھلیاں لفظاں دے معنے لکھو تے اوہناں نوں فقریاں وچ دی ورتو ۔
پچاؤنا ۔ کھچل ۔ اوکڑ ، کندھاڑا ۔ موچھا ۔ کاڈھ ۔ گوہ ۔ ورتوں ۔ سواہری

5 ۔ ہیٹھلیاں فقریاں نوں پورا کرو ۔

(الف) اِنجن بناؤن دی پہل . . . . نے کیتی ۔

(ب) سٹیفن سن . . . . دا وسنیک سی ۔

(ج) پہلے پہل موٹراں دے پہیے . . . . دے بنے ہوئے ہوندے سن ۔

سیف الرحمٰن ڈار

بیتے دا محرم ــــــ ہڑپہ

اجوکا سماں بیتے ہُوئے کل دی کُکھوں جنم لیندا اے ۔ تاریخ ساڈا بیتیا ہویا سماں ساڈے سامنے کھلار کے رکھ دیندی اے پئی ایہدے چانن وچ اپنا اجوکا سماں سوار لوؤ۔ تاں جو بھلک لئی کوئی چنگی ڈول ڈولی جا سکے ۔ 1922ء تائیں پاکستان ہند تاریخ دے مُڈھ 300 قبل مسیح تیک مکُ جاندے سَن ۔ ایس توں پچھلے زمانے نوں تاریخ توں پہلاں دا زمانہ آکھ کے کھوجی طالب علماں نوں چُپ کرا دتا جاندا سی ۔ جے ہڑپے دی کھدائی نہ ہوندی تے ایس زمانے دی تاریخ اُتّے انھیرے دے پردے غبرے کِنّا چِر پئے رہندے ۔ ساڈے بھاگاں نوں ایس کھدائی نے سانوں تاریخی علم دے اجیہے اَنمُلّے خزانے بخشے نیں کہ ہُن کوئی کھوجی طالب علم 2500 ق۔م تائیں اپنے دیس دی تاریخ تے جھاتی مار سکدا اے ۔

14 اگست 1947ء توں گنیاں پاکستان اِک نوجوان دیس اے ۔ پر دادکی ڈھیری وَلوں اوہنوں ورثے وِچ اک بوہت پرانی رہتل آئی اے ۔ جگ دی تاریخ نے ایس رہتل نوں سندھ وادی دی رہتل آکھیا اے تے ایہہ دُنیا دیاں بوہت ای پُرانیاں تہذیباں وچوں گِنی جاندی اے ۔ ایس رہتل دا سبھ توں وڈا امین ہڑپہ اے جیہڑا پنجاب تے پاکستان دا ای نہیں دھرتی دا اک بوہت قدیم شہر اے ۔

ہڑپے دا قصبہ ساہیوال توں کوئی 28 - 27 کلو میٹر دُور اَتے مُلتان سڑک توں 7 کلو میٹر ہٹواں اے ۔ ریل گڈی دا سٹیشن وی اے تے ساہیوالوں ہر ویلے بساں بھج سکدیاں نیں ۔ تاریخ دے کھوجی تے سیلانی پردیسی لوک ایس شہر دے اُجڑے تھیہ ویکھن لئی ایتھے ڈھکدے رہندے نیں ۔ بھلے سمیاں وچ ایہہ شہر کدی اپنے مُلک دی راجدھانی سی 1882ء تائیں ایہہ ضلع گوگیرا دی اِک تحصیل دا ہیڈ کوارٹر

وی رہیا اے ۔ ہُن تے ایتھے صرف پُرانے نشان سانبھو محکمے دا اک عجائب گھر ای اے ۔ راوی کدے ایس شہر دے پہاڑ پاسے وگدا سی ۔ ہُن دریا شہر توں دس کلو میٹر دُور ہٹ گیا اے ۔ اک لوک روایت سیتی ایس شہر دا آخری راجا ہرپال سی ۔ اوہ رعایا دیاں دھیاں بھیناں نوں دھکو دھکی اپنے محلاں وچ لے جاندا سی ۔ اوہدے کالے کماں پاروں ایہہ شہر نگھر گیا ۔ ہُن وی جدوں کسے شہر دے لوگ صدق ایمان چھڈ بہن تے آکھیا جاندا اے پئی ہُن ایس شہر دے غرق ہون دے دن نیڑے آگئے نیں ۔ کھدائی کران والے ماہراں دی رپورٹ سیتی ایہہ شہر ہسدا وسدا ای غرق ہو گیا اے ۔

1921ء توں 1934ء تائیں چوداں ورھے ایس تھہ دی کھدائی ہوندی رہی اے ۔ گروں وی تن واری ایہدے کجھ حصیاں دی کھدائی ہوئی پر معلوم ہوندا اے کہ اجے ایہنوں ہتھ ای لایا گیا اے ۔ حالے ایہدھر ہور دھیان دین دی لوڑ اے ۔ موئن جوڈیرو تھہ وی ہڑپے دا ای ہانی اے پر اوتھوں دے سارے نشان چنگی طرح سانبھے گئے نیں ۔ ہڑپے وچوں نکلیاں چیزاں پہلاں ساڈی بے دھیانی نے ان گہلی پاروں ضائع ہوگئیاں نیں ۔ لاہور توں ملتان ریلوے پٹڑی بناؤن والے بے قدر ٹھیکیداراں پٹڑی تھلے بھرتی پاؤن لئی ہڑپے دے اِٹ وٹے مُفت ورتے سن ۔ ہڑپے دے وسنیکاں وی ایس تھہ نوں رج کے لٹیا تے اپنے کوٹھے پکے کر لئے ۔ جدوں ایس تھہ وچوں کجھ نشانیاں برٹش میوزیم اپڑیاں تے تاریخ دے عالم سیانیاں پچھان کر لئی ، اُتے ہڑپہ رہتل نوں دجلہ فرات وادی دی تہذیب دا ہانی منّھیا گیا ۔ ساڈے وڈیاں دی رہتل، عقل ، علم دا ڈگا سارے جہان نے وج گیا ۔ ہڑپہ رہتل دا وکھرا اک ہزار سال تائیں رہیا ۔ ماہراں دی رپورٹ مطابق اوس ویلے دے لوکاں دی وسوں اج دی ماڈرن وسّوں دے بہت لاگے سی ۔ گلیاں بازار کھلے سِدّھے تے پدھرے سن ۔ پکیاں اِٹاں دے مکان موکلے ہوا دار نے کسے مقرر احاطے دے اندر بنے ہوئے ہوندے سن ۔ بازاراں وچ بد رووّاں ، گلیاں وچ نالیاں نے چھتاں دے پرنالے انج بنے سن کہ لنگھدے شریف آدمی تے چھٹاں نہ پین ۔ کھوہاں اُتے بنیاں تے زنانیاں لئی حوض دے دوہیں پاسیں غسلخانے سن ۔ گھراں وچ چاندی تے تانبے دے بھانڈیاں توں اڈ ، مٹی دے پکے بھانڈے وی ورتے جاندے سن ۔ سوانیاں سونے ، چاندی ، تانبے ، پتھر تے پکی مٹی دے گہنے پاؤندیاں

سن - لوک ناچ رنگ دے بڑے شوقین سن - گھراں وچ شطرنج ، گجی چارا نے اجیہیاں کھیڈاں کھیڈ کے من پرچاؤندے سن - پتھر دے بُت بناون تے دھاتاں ڈھالن دے ماہر سن - کنک ، جوں ، جوار کھاندے سن - غلے دے گودام انج بنائے جاندے سن کہ غلہ اگ ، سِلھ ، مینہ تے چوراں توں بچیا رہے - گودام دے نال ای اوکھلیاں بناؤندے سن - پھٹرن چھٹن لئی خاص عملہ مقرر سی - جیہدے کوارٹر وی نال ای بنے ہوندے سن - کوارٹراں دے نقشے توں ماہراں دا اندازہ اے پئی ایتھے اِک خوش حال ریاست سی جیہڑی مزدوراں دا خاص خیال رکھدی سی - ہڑپے دے فن دا اِک نادر نمونہ اینھوں دیاں مورتاں نیں جیہڑیاں پتھر تابنے نال بنایاں گئیاں نیں - ایہناں اُتے اِک پاسے کِسے جانور ، درخت یا انسان دی شکل بنی ہوئی اے - ادہرے اُتے اِک سطری عبارت اِک اجیہی زبان وچ لکھی ہوئی اے جیہڑی حالی تائیں کِسے کولوں نہیں پڑھی گئی - ایہہ زبان سجّے توں کھبّے لکھی جاندی اے تے عام خیال اے پئی پنجاب دے وسنیکاں دی ایہو پرانی زبان ہووے گی جیہڑی اجوکی پنجابی دی قدیم شکل اے - ایہہ لوک تول لئی وٹے تے ناپ لئی گز وی ورتدے سن -

مشکل لفظاں دے معنے :

بیتا : ماضی - ککھوں : بطن ، کوکھ - بھلک : آون والی صبح ، کل - مُول مڈھ : ماخذ ، جڑ - اجوکی : آجکل کی - نگھر جانا : زمین میں دھنس جانا ، غرق ہو جانا - ہانی : ہم عمر - وجکرا : شان وشوکت ، رعب کا چرچا - وسنیک : باشندے - رہتل : تہذیب -

مشقی سوال

1 - ایس سبق دیاں پہلیاں تن سطراں دا اُردو ترجمہ لکھو -

2 - ہڑپے دی رہتل دا پنجاب نال کیہ تعلق اے ؟

3 - "ہڑپے دی تعلیمی سیر" تے اِک مضمون لکھو ۔

4 - تھلے دتے لفظاں نوں اپنے فقریاں وچ ورتو :

گُٹھوں ۔ بیتا ۔ مول مڈھ ۔ نکھرنا ۔ ان گھلی ۔ دجکرا ۔ موڑھی ۔

5 - فقریاں دے کھپے پورو :

(الف) اجوکا سماں بیتے ہوئے کل دی گٹھوں .... لیندا اے ۔

(ب) .... ڈھیری ولوں ایہدے ورثے وچ اک بوہت پرانی رہتل آئی اے ۔

(ج) ہڑپہ رہتل نوں دجلہ فرات وادی دی تہذیب دا .... متھیا گیا اے ۔

میاں محمدؐ بخش

قدرت ربّ دی

ہک دن کرن شکار شکاری بارے اندر آیا
آ درخت گھنے دی چھانویں اُس نے وڈیرا لایا
نالے باز ہوائیں اُڈدا آبیٹھا اُس رُکھ تے
طعمہ لوڑے ماس نہ چھوڑے آیا ظالم بُھکھ تے
ہیٹھ شکاری، باز اُتے سی وچ بیٹھی اک گھُگھی
دُشمن ویکھ کہے اَج میں بھی چوگ اَجل دی چُگی
ہیٹھوں شست شکاری جوڑے، تیر گھُگھی نوں لاواں
اُتوں باز تکے، جے اُڈے پکڑ شتابی کھاواں
گھُگھی جدوں اوہناں ول ڈٹھا کر دی فکر گھنیرا
کہندی ربّا! کیونکر رکھیں بچن نہیں ہُن میرا
بیٹھ رہاں تاں شست برابر مارے تیر شکاری
جے اُڈاں تاں باز پکڑ سی ہر پاسوں میں ماری
تیر لگن وچ دیر نہ کوئی کجھ تدبیر نہ چلدی
آئی گھڑی اجل دی ایہو وچ تقدیر ازل دی
جاں ربّ رکھن اُتے ہویا رکیہ سبب بنایا
گھگھی ول شکاری تکدا شست دھیان ٹھہرایا
پچھوں ناگ چلائے اُس نوں دند آلود زہر دے
تیر چھٹا اوہ لگا بازے دونویں دُشمن مردے
گھگھی بیٹھی رہی اَنھائیں چنگی بھلی نروئی
مارن والے موئے محمدؐ! قدرت ربّ دی ہوئی

مشکل لفظاں دے معنے :

رُکھ : درخت ۔ گھنیرا : زیادہ گھنا ۔ آہی : تھی ۔ رکھن : بچانا، حفاظت کرنا ۔

اُتھائیں : اُس جگہ پر ۔ نروئی : تندرست ۔

مشقی سوال

1 ۔ اس نظم دے واقعے نُوں اپنے لفظاں وچ بیان کرو ۔

2 ۔ ہیٹھ دِتے لفظاں دے معنے لِکھو ۔

گھگھی ۔ گھنا ۔ ماہن ۔ چوگ ۔ گھنیرا ۔ اُتھائیں ۔ نروئی

3 ۔ گھگھی، "گھوں گھوں" یا "گھگھوں گھوں" کرکے بولدی اے ۔ ہیٹھ لِکھے جناور کیویں بولدے نیں ۔

چِڑی ۔ کاں ۔ کبوتر ۔ طوطا ۔ کُکڑ ۔

4 ۔ "تیر دے نال" "چھڈنا" مصدر لا کے محاورہ بنایا گیا اے ۔ ہیٹھلے لفظاں دے نال مصدر جوڑ کے تُسیں وی محاورے بناؤ ۔

چوگ ۔ چھانویں ۔ اسمانوں ۔ دھیان ۔ وند ۔ راکھی ۔

سید محمد حسین تنویر مشہدی

لطیفے

1- اِک نشئی امیر کار وِچ بیٹھا سفر کر رہیا سی - کار اوہدا ڈرائیور چلا رہیا سی۔ کُجھ چِر پچھوں کار دی چال مٹھی ہوگئی - پچھلی سیٹے بیٹھا مالک ہربڑا کے پُچھن لگا۔ "کیہ ہویا ای کار کیوں مدھم کر دِتی آ؟"

ڈرائیور آکھیا۔ "سرکار سڑک خراب اے اگے ٹوٹے نیں۔"

نشئی مالک آکھن لگا: "بیوقوفا ہارن کیوں نہیں دیندا؟"

2- اک جٹ دا پُتر بڑا بُدھوتے پُج کے نکما سی۔ میلے دا دن سی تے اوہ چھیتی چھیتی میلے تے جانا چاہندا سی - اوہدے پیو نے آکھیا - پُتر توُت والی پیٹی وچ چار ورلے تیلیے پکّے کھلوتے نیں - ابھر لے داڑی تے ادہناں نوں وُڈھ کے کھلواڑے تے لے آ - پُتر داتری پھڑ کے ٹُرتے پیا پر میلے وسے شوق نے نال چار واڈھے دی لے لئے - پیلی وچوں کُل رتن بھریاں کنک نکلی اتے واڈھیاں نے چوتھی بھری دی منگ چا کیتی - پُتر اوتھوں سُن کے گھر آیا - پیو نے پُچھیا: "وڈھ آیا ایں تیلیے؟"

پُتر آکھیا: "تیلیے تے وڈھے گئے نیں پر اِک بھری واڈھیاں نوں دین لئی گھٹ گئی اے - اوہ دسّو کِتھوں دینی اے؟"

3- اِک چودھری دا اِکو اک لاڈلا پُتر سی - اِک دن اوہنے اپنے یاراں بیلیاں نال شہر جا کے فِلم ویکھن دا متا پکایا۔ اوتھے جا کے اوہنے فِلم "نکھٹو" ویکھی - جدوں اوہ شام نوں گھر پرتیا تے پیو پُچھیو سُو: "پُتر! کدھر دے سیر سپاٹے کردا رہیا ایں؟ میں تے تینوں راتیں پکّی کیتی پئی نال دے پنڈوں مکئی دا بی لیاویں۔" وَتر پیا سُکدا اے۔"

پُتر نے آکھیا: "نہیں اباجی! ہیں تے شہر فلم ویکھن چلا گیا ساں۔" پیو نے پُچھیا: "بچڑیا! کیہڑی فلم ویکھی آ؟" پُتر نے بے دھیانی نال جواب دِتا۔ "فلم "نکھٹو" ویکھی اے ابا۔" پیو نے آکھیا۔ "جا او میریا بھولیا پُترا ایویں مفت دا پندھ ماریا ای تے پیسے وی حرام کیتے نیں۔ نکھٹو ویکھن دا چاء سی تے شیشے وچ جھاتی مار لیندوں۔"

4- اِک آدمی بس یا لاری تے کدے نہیں سی چڑھیا۔ اوہنے بس بارے رَتا ایہہ سُنیا ہویا سی کہ دھوڑاں دھمائی جاندی اے تے ایہدے تے بیٹھے ہوئے بندے نُوں ہوٹے بڑے آؤندے نیں۔ اِک واری اوہنوں کسے جنج نال جان دا سَدّا مِلیا۔ جانجی بس تے چڑھ کے کُڑی والیاں دے گھر نوں ٹُر پئے۔ ڈرائیور کجھ انجان جیہا سی۔ بس تیز ہو کے بے وسی ہو گئی۔ سارے یا اللہ یا اللہ کرن لگ پئے تے بالاں نے چیک چہاڑا پا دِتا۔ انبھول آدمی وی بڑا سہمیا ہویا سی۔ اوہنوں اپنی جان ہوا ہوندی جاپی۔ ایسے چر نوں بس کسے درخت نال ٹکرا کے مُودھی ہو گئی تے کھلو گئی۔ ہوراں وانگوں اوس انبھول نوں وی ڈاڈھیاں سٹاں لگیاں۔ لہو پُونجھدا پُونجھدا پولے جیہے مونہہ نال ڈرائیور کولوں پُچھن لگا: "یار! ایہہ تے دس جے راہ وچ کوئی رُکھ نہ آوے تے پھیر بس کیویں کھلہار دے او!"

5- اِک بال چھپڑی کنڈھے کھیڈدا پیا سی۔ اوہنے پانی وچ جھاتی ماری تے اوہنوں اپنا پرچھانواں دِسیا۔ اوہ ڈر بھک گیا تے اپنے پیو نوں، جیہڑا اوتھے اِی مجھاں چار رہیا سی، کہن لگا: "ابا ویکھ پانی وچ میاؤں اے۔" اوہدا پیو اوہدی فریاد سُن کے جھٹ بوڑھیا نے پُچھن لگا۔ "کتھے اِی میاؤں اے؟"

پُتر نے چھپڑی وَل اشارہ کیتا۔ بھولے پیو نے چھپڑی وچ جھاتی ماری تے اوتھے اوہنوں اک داڑھی والا بُڈھا نظریں پیا۔ اوہنوں ایہہ تاں پتا ای نہ لگا پئی پانی وچ اوہدی اپنی ای صورت اے۔ اوہنے جھٹ غصے نال اِک ڈھیم چُک کے زور دی چھپڑی وچ ماری تے آکھن لگا۔ "دھولی داڑھی نال نیانے ڈران ڈہیا ایں، کوئی شرم کر۔"

مشکل لفظاں دے معنے :

مٹھّی : نرم ، کم ، آہستہ ۔ وِرلا وِرلا : خال خال فاصلے پر ۔ کھلواڑا : کھلیان ۔ واڈھا : فصل کاٹنے والا ، مزدور ۔ دھوڑ : دھول ، گرد ۔ جانجی : باراتی ۔ چیک چھاڑا : شور و غل ۔ انبھول : سادہ لوح ، انجان ۔ بوڑھنا : امداد کے لیے پہنچنا ۔ ڈھیم : ڈھیلا ۔ دھولی : سفید ۔

مشقی سوال

1 ۔ جماعت دا ہر طالب علم اِک اِک لطیفہ سنائے ۔ پر لطیفہ ساڈے وسیب دے کسے خاص طبقے دی نندیا نہ کرے ۔

2 ۔ ہر لطیفے وچوں ہاسے والی گل دا نکھیڑا کرو ۔

3 ۔ ایہناں مصدراں نوں فقریاں وچ ورتو ۔

سوال کرنا ۔ خیر پانا ۔ ویلاں کرنا ۔ وہٹی وہنا ۔ بڑبڑانا ۔ متا پکانا ۔ پکّی کرنا ۔ چیک چھاڑا پانا ۔

4 ۔ ایہناں لفظاں دے اُلٹ لفظ لکھو :

پہلا ۔ سوال ۔ کجھ ۔ اُنلی ، مٹھّی ۔ چھیتی چھیتی ۔ مُودھی ۔ پچھنا ۔

5 ۔ اُردو وچ کوئی لطیفیاں دی کتاب پڑھو تے ایہدے وچوں اپنی پسند دے لطیفے پنجابی وچ سناؤ ۔

6 ۔ خالی تھاں مناسب لفظاں نال بھرو ۔

(ل) جٹ میلے جان دیاں . . . . کر رہیا سی ۔

(ب) جٹ دا پُتّر . . . . کے نکمّا سی ۔

(ج) واڈھیاں نے پونھی بھری دی . . . . جا گیتی ۔

(د) پیو مُنڈے دی فریاد سُن کے جھٹ . . . .

تنویر بخاری

ہالی

جی ہالیا ! مِٹھیا پیاریا او !
بھاگاں والیا ! ربّ سواریا او !

تیرے اُدّم نے دیس نُوں رنگ لایا
تیری محنت نے جیون دا مُل پایا

تیری بینتر دے اُتے بہار نچدی
ہر خوشی اے تیرے دربار نچدی

کِسے اوکڑ نُوں اوکڑ نہیں جاندا تُوں
سدا رہویں جوانیاں ماندا تُوں

بھَلا، ہووے کیوں بُھکھ دا غم تینوں
کم پیارا اے، پیارا نہیں چم تینوں

کاماٹل دے نال پردھان ہوندا
ویہلڑ کدی وی نہیں بلوان ہوندا

کھیتاں اُتے ہے راجیا ! راج تیرا
تیری انکھ اے تخت تے تاج تیرا

تری کرنی اے ساز سامان تیرا
ہووے ہونی تے کیویں ایمان تیرا

سدا منگیں دُعا ، دوا کرکے
کوئی تھوڑ نہ آدی خدا کرکے

مشکل لفظاں دے معنے :

اُدّم : ہمّت ، کوشش ۔ چم : کھال (جسم) بلوان : طاقت ور ۔ ویہلڑ : بیکار ، نکمّا ۔ ہونی : تقدیر ۔ تھوڑ : کمی ۔

مشقی سوال

1 ۔ ہالی دے کجھ گُن دسّو ۔
2 ۔ پنجویں تے چھیویں شعر دا مطلب بیان کرو ۔
3 ۔ ایس نظم وچ ہالی لئی کیہ دُعا منگی گئی اے ؟
4 ۔ ایہناں لفظاں دے معنے لکھو تے فقریاں وچ وی ورتو :
سینت ۔ اوکڑ ۔ چم ۔ ویہلڑ ۔ پردھان ۔ بلوان ۔ انکھ ۔ تھوڑ ۔
5 ۔ ایہناں لفظاں توں اسمِ صفت بناؤ :
محنت ۔ بُھکھ ۔ اُدّم ۔ بل ۔ انکھ ۔
6 ۔ ہیٹھلے مصرعیاں نوں مکمّل کرو ۔

(الف) تیری محنت نے جیون دا . . . . پایا ۔
(ب) ہووے . . . . تے کیویں ایمان تیرا ۔
(ج) سدا رہویں جوانیاں . . . . توں ۔
(د) کوئی . . . . نہ آدمی خدا کرکے ۔

7 ۔ راج تاج ورگے تن ہم قافیہ لفظ دسّو ۔

شریف صابر

اِنسان تے قدُرت

اللہ تعالیٰ نے اِنسان نُوں وَن سوَنیاں طاقتاں بخشیاں نیں ۔ جدّوں اِنسان نُوں ایہناں طاقتاں دا احساس ہوندا اے تے اوہ سمجھن لگ پیندا اے پئی اوہ بوہت کجھ کرسکدا اے ۔ اپنی من مرضی نال زمین دی شکل بدل سکدا اے ، جِتھے جی کرے جا سکدا اے ، اپنا ڈھڈ بھرن لئی نٹھ بھج کرسکدا اے ، جانوراں کولوں ہرطرح دا کم لے سکدا اے ۔ پر کجھ اجیہاں طاقتاں وی نیں جیہڑیاں اوہدی رِکیتی کتری نُوں اکھ دے اِک پلکارے وچ فنا کرسکدیاں نیں ۔ بھوچال دھرتی لئی مصیبت بن جاندا اے ۔ دریاواں وچ آیا ہویا ہڑھ اوہدا سبھ کجھ روڑھ کے لے جاندا اے ۔ انسان دُوجے جانوراں دا شکار کردا کردا آپ وی کِسے جانور دا شکار ہو جاندا اے ۔ انسان نے ایہناں طاقتاں نوں اپنے اپنے طریقے نال مَنیا ۔ کِسے نے سُورج اگے متھا ٹیکیا ۔ کِسے نے وگدے دریا نُوں کوئی وڈی طاقت سمجھیا ، کِسے نے اگ دی وی پُوجا کیتی ۔ پھیر اوس نے ایہہ وی ویکھیا پئی چن سُورج وی چڑھدے نیں تے ڈُب جاندے نیں ، اگ وی بُجھ جاندی اے ، پانی سُک جاندے نیں ۔ ایہناں سبھناں نُوں قابو کرن والا کوئی ضرور اے جیہدے ہتھ ایہناں سبھناں دی ڈور اے ۔ کِسے مالک دے حُکم نال ایہہ سبھ اپنے اپنے کم تے لگے ہوئے نیں ۔ اوہ وڈی تے اَن ڈِٹھی طاقت خدا دی ذات اے ۔ چن ، سُورج ، موسم ، پانی ، ہوا ، بُوٹیاں تے جانوراں دی نسل ودھن دا قانون، سبھ خدا دی طرفوں اے ۔ ایہہ سلسلے جیہڑے جاری نیں ، ایہہ رب دیاں قدرتاں نیں۔ ایہہ قدرتاں اللہ تعالیٰ دے مِتھے قانوناں سیتی کم کر رہیاں نیں ۔ بندہ ایہناں قانوناں دی کھوج بھال رہیا اے تے قدرت دے بھیت ہولی ہولی بندے اُتے ظاہر ہو رہے نیں ۔ بندہ رب اَگے سجدے پے گیا اے ۔ اوہ رب دی بخشی ہوئی عقل توں کم

لے کے اگانہہ ٹریا جا رہیا اے تے اپنی طاقت نوں سائنس دی مدد نال ودھا رہیا اے۔ اوہدا ذہن دِنوں دن وہماں توں آزاد ہو رہیا اے۔ ہن اوہ کڑکدی بجلی کولوں نہیں ڈر دا سگوں اوس توں کم لین بارے سوچدا رہندا اے۔ پانی نوں کیویں قابو کر کے بجلی کڈھی جاوے، لوہے نوں کیویں ورتیا جاوے۔ قدرت نے انھیرا بنایا اے تے بندے نے چانن کرن والیاں کئی کاڈھاں کڈھ لئیاں نیں۔ قدرت دے ان گنت منظر بندے دے دوآلے موجود نیں۔ ایہہ منظر بندے نوں اپنی مُٹھ وچ لے کے اوہنوں اپنی بے وسی دا احساس وی کراندے رہندے نیں۔ ایہناں وچوں کُجھ منظر ایہہ نیں۔

ہوا

بندے دی حیاتی لئی ہوا بوہت وڈی لوڑ اے۔ جے ہوا بند ہو جائے یا گھوبا لگا ہووے تے جان کلملاوندی اے۔ تازہ چیزاں نوں ہوا نہ لگے تے گل سڑ جاندیاں نیں۔ جے ہوا چوکھی تیز ہووے تے انھیری اکھواندی اے۔

سُورج

ایس دھرتی تے سُورج روشنی دا سبھ توں وڈا ذریعہ اے۔ روشنی تے گرمی اصل وچ سُورج وتوں ای ملدی اے۔ ساڈی حیاتی سُورج دی گرمی نال قائم اے۔ ایہدی گرمی نال ای بی پُنگر دا اے تے فصلاں پکدیاں نیں۔ سُورج دیاں کرناں سمندر تے پین نال پانی وچوں ہواڑھ جیہی اُٹھدی اے جیہڑی مگروں بدّل دا روپ دھار لیندی اے۔ بدل پانی دی شکل وٹا کے پھیر سمندر وچ جا پیندا اے۔ زمین اُتے پانی دا ایہہ چکر سُورج دے دم نال ای قائم اے۔

پانی

ہوا وانگوں پانی بناں انسان تے حیوان جی نہیں سکدے۔ چشمے قدرت دی کاریگری نال بندے نیں تے کھوہ انسان آپ بنا لیندا اے۔ ہُن سائنس دی ترقی دے زمانے وچ پانی توں بجلی وی پیدا کر لئی گئی اے۔ گھاہ، کنک، جوار، باجرا، چاول تے ہور وی جنساں پانی ملن نال ای ودھدیاں نیں۔ کئی حلال جانور وی پانی وچ پلدے تے انساناں دی خوراک بندے نیں۔ ایہہ پانی کدے نہراں، دریاواں، چشمیاں، جھیلاں، سمندراں دی شکل وچ ساڈے ساہمنے آؤندا اے تے کدی برف، تریل، دُھند تے بدل دی شکل اختیار کر لیندا اے۔ اسیں ایہدیاں سبھناں شکلاں توں فائدے اٹھانے آں۔

بُوٹے

گھاہ بُوٹے نِلے رُکھ وی دِن سونے نیں۔ اجیہے بُوٹے وی نیں جیہناں دے پھُل اپنے شرماکل نیں پئی بندہ ہتھ لائے تے پھُل سنگڑ جاندا اے۔ جیویں چھوئی موئی دا پھُل ۔ سورج مُکھی دا پھُل چڑھدے سُورج دا پُجاری اے، سارا دن اپنا رُخ سُورج ول ای رکھدا اے ۔ وڈے رُکھاں دے تنّے لکڑی بن جاندے نیں تے لکڑی بالن اَتے گھریلو ورتوں دا سامان بناون تے کوٹھے چھتن دے کم آوندی اے ۔ کئی بُوٹیاں دے پھَل پھُل، پتّر، سک، برادہ دوا دارو وجہوں ورتے جاندے نیں۔ سنگھنے رُکھاں دی رُکھ جنگل بیلا اکھواندی اے ۔جنگل انسان دا متر اے تے پُرانے زمانے دی لگی دوستی نبھا رہیا اے ۔

چن تارے

سُورج نوں وکھ ایس دھرتی دے وسنیکاں لئی چانن کرن واسطے قدرت نے چن نِلے تارے وی بنائے نیں۔ پرانے زمانے وچ رات دے پاندھی جیہڑے پیدل، اُوٹھ، گھوڑے تے یا کشتی وچ سفر کردے سن، ہمیشہ چن تاریاں دی روشنائی اُتے اگوائی ہیٹھ ٹُردے سن ۔ رات نوں سماں بیتن دا اندازہ وی تاریاں دے کِسے خاص تھاں اَپڑن توں کیتا جاندا سی ۔ ہُن وی پنڈاں وچ کِسے بابے کولوں رات دا ویلا پُچھیے تے اوہ کھتیاں ترنگڑ لوہندے قطب تارے دے تھاں ٹکانے نُوں ویکھ کے دس دیوے گا۔ پئی رات کِنّے پہر لنگھ گئی اے ۔ چن دی چاننی پھَل بُوٹیاں نُوں طراوت بخشدی اے تے اوہناں دے ودھن پھُلّن وچ مدد دیندی اے ۔ لوگ چانڼیاں راتاں نُوں سدا اُڈیکدے رہندے نیں ۔

پہاڑ

دھرتی اُتے پہاڑاں دی ہوند وی چوکھی ضروری اے ۔ پہاڑاں دا رُخ تے اچائی کِسے ملک دے پون پانی اُتے خاص اثر رکھدے نیں جے پہاڑ چوکھے اُچے تے نال نال بخارات نُوں روکن دے رُخ وچ ہوون تاں اوس ملک دے میدانی علاقیاں وچ بارش ہوسکدی اے نہیں تے مُلک دا موسم خشک رہندا اے۔ پہاڑاں وچ دِن سوہنیاں جڑیاں بُوٹیاں ہوندیاں نیں جیہڑیاں دوا دارو دے کم آوندیاں نیں۔ پہاڑی علاقے وچ اللہ تعالیٰ نے کئی رُکھ تے جانور اجیہے پیدا کیتے نیں جیہڑے صرف اِک خاص اُوچائی وچ ای پل سکدے نیں ۔ پہاڑاں وچوں کئی چشمے پھُٹدے نیں جیہناں دا پانی رَل مِل کے کِسے دریا دی شکل وچ سارے

ساہمنے آ جاندا اے ۔ ایہہ دریا میدانی علاقے دے واہی واناں دے بھاگ جگاندے نیں ۔ کئیاں پہاڑاں وچوں قیمتی دھاتاں وی نکلدیاں نیں ۔ پہاڑاں دا پون پانی روگی بندیاں نوں نروبا کر دیندا اے ۔ کئی لوگ قدرت دے نظارے ویکھن لئی پہاڑاں دی سیر کرن جاندے نیں ۔

مشکل لفظاں دے معنے :

وَن سوَنیاں : انواع ، اقسام کی ۔ کرن ہار : قادر ۔ دھرتی : زمین ۔ کھوج : تلاش ۔ اوہلا : پردہ ۔ چھاوُلا : مغالطہ ، سراب ، جھلک ۔ کاما : کارکن ، مزدور ۔ سیلتی : مطابق ، ساتھ ۔ گوہا : حبس ۔ ہنگرنا : اُگنا ۔ اگوائی : رہبری ۔ کھڈنا : کھودنا ۔ سُوا : کھالا ۔ روگی : بیمار ۔

مشقی سوال

1 - انسانی طاقت قدرتی مظہراں نوں کیویں قابو کر رہی اے ؟

2 - خدا تعالیٰ دی پچھان وچ سائنس کیویں مدد دے رہی اے ؟

3 - قدرت دے ایہناں مظہراں بارے دس دس سطراں لکھو ۔

سُورج - پانی - ہوا - چن تارے - پہاڑ ۔

4 - انسان قدرت دے کماں دی کیویں نقل اُتار رہیا اے ؟

5 - کرنہار ، ہونہار ورگے ہور لفظ ایہناں مصدراں توں بناؤ ۔

اُڈیکن - بُھلن - بخشن - چلن - دیون ۔

6 - مارو - تارو ورگے ہور لفظ ایہناں مصدراں توں بناؤ ۔

اُٹھن - جادن - اُجاڑن - نسن - توڑن - ٹھگن ۔

7 - ہیڈ ماسٹر صاحب نوں اِک درخواست لکھو کہ اوہ تہانوں پہاڑی مقام دی تعلیمی سیر تے لے جان دا انتظام کرن ۔

سلیم کاشر

غزل

سِدھی ٹور بُھلا دِتّی اے غرض دیاں زنجیراں نے
بندیوں بندی وان بنایا بندے نوں تدبیراں نے

وسدے ویہڑے شور شرابے وِچ وی بھاں بھاں کردے نیں
ڈھٹھے کھوہ وِچ جگمگ لائی علم دیاں تنویراں نے

سینہ جِناں زخمی ہویا خوشبو اونی ونڈی اے
کنڈیاں نال گلہ نہیں کیتا پُھلاں بے تقصیراں نے

ہُن جِدھر وی جاواں میرے نال نموشی جاندی اے
اپنی شہرت بخشی کیہڑے جُرم دیاں تعزیراں نے

اپنے ڈورے ہون دا میں احساس وِدھیرا کیتا اے
جد وی کدے صدا کیتی اے بُوہے آن فقیراں نے

مشکل لفظاں دے معنے:
غرض: مطلب۔ تنویراں: روشنیاں۔ بے تقصیراں: بے قصور۔ نموشی: شرمساری، بدنامی۔ تعزیر: سزا۔

مشقی سوال

1 - پہلے تے پنجویں شعر دا مطلب اپنے لفظاں وچ لکھو۔

2 - تہانوں کیہڑا شعر سبھ کولوں ودھیرا چنگا لگا اے؟ اوہدا مطلب بیان کرو۔

3 - ہیٹھاں لکھے ہوئے لفظاں دے اُلٹ معنیاں والے لفظ لکھو۔

شہرت - سدھی - فقیراں - کنڈیاں - خُوشبو - شور شرابے - بے تقصیراں -

4 - ایہناں فقریاں وچ ورتو۔

بھاں بھاں کرنا - صدا کرنا - جگمگ لانا - شہرت بخشنا۔

شریف صابر

وسیب وِچ عورتاں دا تھاں

عورت مرد دے جیون اُتّے ازل توں اپنا بھرپُور اثر پا رہی اے - اوہ بچے دی ماں، خاوند دی بیوی، بھرا دی بھین تے پیو دی دھی اے - ماں دے پیراں تھلے جنّت اے - بیوی گھر دی مالکن اے - دھی بھین سانوں عورت دی عزّت کرنا سکھا کے اِک ذمّہ دار انسان بناؤندی اے - عورت اک ٹبر دے سارے جیاں دی خدمت گزار اتے تھاؤں تھائیں ہر اک دی سیوا لئی حاضر اے - اپنا آرام تج کے سارا دن خوشی نال کماں وچ رُجھی رہندی اے - عورت زندگی دی جنگ وچ ہر محاذ تے مرداں دا پُورا ساتھ دے رہی اے - اسلامی چانن توں پہلاں جہالت دے انھیرے دَور وچ عورت نال بڑا دھروہ ہوندا رہیا اے - عرب دے کُجھ قبیلے ایہجے سن جیہناں وچ عورت اوّل تے جمدیاں سار ای کِسے ٹوٹے وچ جیوندی دب دِتی جاندی رہی - جے جیوندی وی رہن دِتی جاندی تاں اوہ ساری حیاتی جویں نویں ساہ پُورے کر کے گزار دیندی سی - اسلام دے چانن نے عورت نوں عزّت دا تھاں دِتا اے - ہُن اوہ پیو تے خاوند دی جائداد وچ حصّہ دار اے - خاوند اُتے ٹبّر دا خرچ کماون دی ذمہ داری پائی گئی اے - اسلامی ضابطے نے خاوند نوں پابند کیتا اے پئی اوہ عورت دے سبھے حق ادا کرے - اوہ مُلکی قانُون راہیں وی اپنے حقاں دی منگ کر سکدی اے - حضرت قائدِ اعظمؒ وی عورتاں دے حقاں دے بڑے حمایتی سن - پاکستان و ہند نوں انگریز دی غلامی توں چھڈاں دے جتن کر دیاں آپؒ نے 1906ء وچ دِلی وچ فرمایا سی - "ہندوستان غلام اے پر عورتاں تے غلاماں دیاں غلام نیں - جے عورتاں اینج ای بنھیاں جُوڑیاں رہیاں تاں دیس دی غلامی دیاں زنجیراں نہیں ٹٹ سکدیاں" اوہناں دی ایہہ گل ویلے نے سچ کر وکھائی -

گھر بار دے کمّاں کاراں لئی عورت نوں ضروری علماں دی بوہتی لوڑ اے ۔ ہر بچے دی پالنا کرن دا علم چوکھا ضروری اے ۔ انسان دی بچپنے دی سکھلائی ساری عمر اپنا رنگ دکھاندی اے ۔ حضرت امام حسینؓ دی مثالی شخصیّت بناؤن وچ اوہناں دی ماں حضرت فاطمۃ الزہرا رضی دی پرورش دا چوکھا حصّہ اے ۔ ایس دا سٹا ایہہ نکلدا اے ۔ ” چنگیاں ماواں چنگے بچے ، چنگے بچے تے چنگی قوم ۔“

عورتاں ہُن ملک دی آزادی لئی لڑن والے مجاہداں دا ساتھ دے رہیاں نیں ۔ اُنج دے زمانے وچ عورت اپنے اپنے مُلک دی ترقی تے اپنے گھر دی مالی حالت سدھارن لئی اگے وَدھ رہی اے ۔ تعلیمی اداریاں وچ اُستانی توں ڈائریکٹر تائیں ، کارخانے وچ مزدور توں مینجر تائیں ، ہسپتال وچ نرس توں ڈاکٹر تائیں ، دفتراں وچ سٹینو گرافر توں وڈی افسر تائیں ، ہوائی جہاز وچ ایئر ہوسٹس توں پائلٹ تائیں تے سیاسی میدان وچ ممبر اسمبلی توں وزیر اعظم تائیں عورتاں مرداں دے برابر کھلوتیاں دِسدیاں نیں ۔

عورت نوں جیہڑی آزادی اتنے بچاد اسلام نے دِتّا اے اوہدے چانن وچ پاکستانی عورت ملکی ترقی وچ ساوّاں حصّہ لے سکدی اے پر ایہدے لئی اوہنوں اخلاقی حدّاں تے قومی وقار نوں ہمیشہ دھیان وچ رکھنا پوے گا ۔

مشکل لفظاں دے معنے :

تجنا : تیاگنا ، ترک کرنا ۔ چوکھا : کافی ، بہت زیادہ ۔ جتن : کوشش ۔ پالنا کرنا : پرورش کرنا ، نگہداشت کرنا ۔

مشقی سوال

1 ۔ ” قومی ترقی وچ عورت دا حصّہ “ اِک مضمون لِکھو ۔

2 ۔ جہالت دے دَور وچ عورت نال کیہ دھروہ ہوندے رہے ؟

3 - اسلام نے عورت دا مان کیوں ودھایا ؟

4 - سکول دی پنجابی پرھیا دے جلسے وچ اک مباحثے دا انتظام کروایا جائے ۔
"عورت دا تھاں گھر دی چار دیواری اے" ایس موضوع دے حق تے مخالفت وچ تن تن بچے حصہ لین ۔

5 - تھلّے دِتّے لفظاں نوں اپنے فقرباں وچ ورتو :
تجنا - ہر پکھوں - رُجھنا - پالنا کرنا - ہٹا کڈھنا ۔

6 - خالی تھاواں بھرو :
(ل) عورت مرد دے . . . . تے ہر پکھوں اپنا بھرپور اثر پا رہی اے ۔
(ب) ماں دے پَیراں تھلے . . . . اے ۔
(ج) اسلامی ضابطے نے خاوند نوں پابند کیتا اے پئی اوہ عورت دے سبھے . . . . ادا کرے ۔
(د) پاکستانی عورت مُلکی ترقی وچ . . . . حصہ لے سکدی اے ۔

تنویر بخاری

سوہنیا سائیاں

عقلاں سُرتاں تے داناٸیاں
سارے گُن تے کُل وڈیاٸیاں
بھو علم دیاں رُشناٸیاں
ساٸیاں!
میریا سوہنیا ساٸیاں

بھر دے سچّا پیار دِلاں وِچ
رہے نہ کوُڑ غبار دِلاں وِچ
وجّے اکوّ تار دِلاں وچ
دوئی کردی اے بُرباٸیاں
ساٸیاں
میریا سوہنیا ساٸیاں

بھیڑے آں تے بھیڑ گوا دے
بھُلے آں تے رستے پا دے
ڈُبنے آں پتّے بنّے لا دے
ویکھ اساں رِیج اساں لاٸیاں
ساٸیاں
میریا سوہنیا ساٸیاں

تیرے فضلوں بخرہ پائیے
اپنی دُنیا آپ وسائیے
تیری دُنیا دے کم آئیے
کریئے ہمّت نال کمائیاں
سائیاں
میریا سوہنیاں سائیاں

ایویں ہوکے اِی نہ بھریئے
دے توفیقاں اُدّم کریئے
دُکھاں درداں توں نہ ڈریئے
دیویں جندڑی نوں تنگڑائیاں
سائیاں
میریا سوہنیا سائیاں

مقصد ناہیں کھانا پینا
مقصد اے حق خاطر جینا
جینا بن مقصد اے ہینا
بخشیں مقصد نوں اُچیائیاں
سائیاں!
میریا سوہنیا سائیاں!

مشکل لفظاں دے معنے :
گُن : وصف ۔ دُوئی : بیگانہ ، دُوری ۔ بنّے : کنارے ۔ کِنج : کس طرح ۔ ہوکے آہیں ۔ ہینا : کم تر درجے کا ، کمزور ، محروم ۔

مشقی سوال

1 ۔ کوئی کم مکاپیے تے رب دا شکر کریدا اے نالے دُعا منگیدی اے۔تُسیں بھلا، رب توں کیہ کیہ منگو گے ؟

2 ۔ ایہناں لفظاں دے معنے دسو ، نالے فقریاں وچ وی ورتو :
گُن ۔ کُوڑ ۔ بھیڑ ۔ بخرہ ۔ بنگڑائی ۔ ہینا ۔

3 ۔ نظم دے اخیرلے بند دی تشریح کرو ۔

4 ۔ اوہ لفظ جیہدے وچ کسے دی اچھائی یا بُرائی بیان کیتی گئی ہووے اوہنوں "اسم صفت" آکھدے نیں ۔ جیویں : چنگا ۔ بھیڑا ۔ سوہنا وغیرہ ۔
ایس نظم وچوں " اسمِ صفت" چُن کے لکھو ۔

5 ۔ " حمد" تے " دُعا" وچ کیہ فرق اے ؟

درخت ہماری شان ہیں　　پاکستان کی آن ہیں

تیار کردہ پنجاب ٹیکسٹ بک بورڈ۔لاہور
منظور کردہ وفاقی وزارت تعلیم، حکومت پاکستان۔ اسلام آباد

قومی ترانہ

پاک سرزمین شاد باد　　کِشورِ حسین شاد باد
تُو نشانِ عزمِ عالی شان　　ارضِ پاکستان!
مرکزِ یقین شاد باد

پاک سرزمین کا نظام　　قوّتِ اُخوّتِ عوام
قوم، مُلک، سلطنت　　پائندہ تابندہ باد
شاد باد منزلِ مراد

پرچم ستارہ و ہلال　　رہبرِ ترقّی و کمال
ترجمانِ ماضی، شانِ حال　　جانِ استقبال!
سایۂ خدائے ذُوالجلال

سیریل نمبر

49

قیمت	تعداد اشاعت	طباعت	ایڈیشن	اشاعت
11.10	1000	چہارم	اوّل	اکتوبر 1993ء